

Hind 40 senti

TÄNÄPÄÄV

NR 5
AUGUST
1935

SISU:

JUSTUS: Toila »Eesti Kultaranta«
O. LUTS: *Suvine varahommik* Tartus
H. RAUDSEPP: *Vaimse valimiku küsimusi*
MAUNA LOA: *Suvitajate tüüpe*
E. R(OTMAN): *Suvi raskes töös*
J. VAHTRA: *Võõpsu-Räpina-Mehikoorma*
V. M(ILLER): *Kas hapukurgile tilgutatakse punast verd*
R. ROHT: *Garnisonilugusid*

GEORG KASK: *SOS Jäämägi!*
FR. TUGLAS: *Marginaalia*
ERMU: *Teekond suslaga Sondast Eesti Siberisse*
ADO SÄÄRITS: *Ruhnu — Riia lahe muuseum*
K. A. HINDREY: *Portreed*
JUSTUS: *Aja mõtteid*
NEEME RUUS: *Rahvasteliit*
J. KG.: *Tehnokraatia*

O./Ü. „NOOR-EESTI KIRJASTUS“

NOOR-EESTI RAHVARAAMAT
on algupärase ilukirjanduse odav seeria.
Ilmub 6 numbrit aastas.

Tellimishind: aastas kr. 4.50, poolaastas
kr. 2.25, 1935. a. lõpuni nr. 1—9 kr. 2.90.
Üksiknumber kr. 1.—

ILMUNUD:

Nr. 1 JAAN VAHTRA
Laane kurus
H. Mugasto kaas. Autori illustratsioonid.

Nr. 2 ENN KIPPEL
Ahnitsejad I
V. Nigoli initsiaalidega.

Nr. 3 ENN KIPPEL
Ahnitsejad II
V. Nigoli initsiaalidega.

ILMUMAS:

Nr. 4 L. TIGANE
Palun seda härrat ...
Novell.

Nr. 5 J. VORMS
Painaja poeg
Jutustus Saaremaa elust.

Nr. 6 E. LAIDSAAR
Noorsõdur Pension
Humoristlik jutustus sõdurite elust.

„TÄNAPÄEVA“

seni ilmunud numbrid (1—4) on saadaval talitusest.
Nr. 1 — 40 lk., nr. 2 — 48 lk., nr. 3 — 40 lk.,
nr. 4 — 40 lk. hulga piltidega.

O.-Ü. „NOOR-EESTI KIRJASTUS“ TARTUS, GUSTAV-ADOLFI TÄN. 8

TELEFON 2-66 ♦ POSTI JOOKSEV ARVE 2232

„Tänapäev“ ilmub üks kord kuus. Tellimishind 1935. a. lõpuni nr. 1—9 Kr. 2.90, üksiknumber 40 senti.
Vastutav toimetaja E. ROTMAN. Väljaandja O.-Ü. „NOOR-EESTI KIRJASTUS“, Gustav-Adolfi 11, Tartu, tel. 2-66.

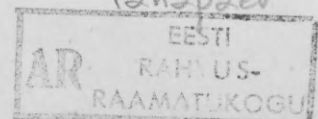
Toimetuse ja kirjade aadress: „Tänapäev“, Tartu, Gustav-Adolfi 11. Postk. 76. Ilmus 14. augustil 1935.

Tarvitamata jäänud käsikirju alal ei hoita. Käsikiri saadetakse tagasi siis, kui selleks on lisatud mark.

Ilmub iga kuu esimestel päevadel.

O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastuse“ trükk, Tartus 1935. a.

Ar 935/936 P.
Tänapäev

TÄNAPÄEV

Nr. 5

August 1935

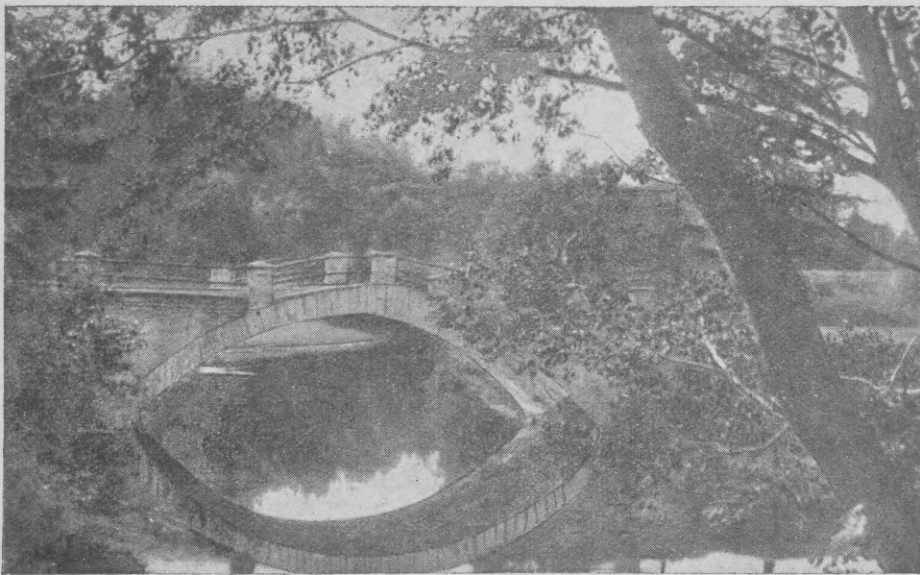
I aastakäik

Huvirong Elva jaamas

Narva Jõesuu

*Sild Pühajõel
Foto Triefeldt*

TOILA— EESTI „KULTARANTA“

*Rahutu meri
kõrge paekalda all*

See oli vanadel kaugetel aegadel, kui Pühajõgi, mille tookord veel ei olnudki nime, murdis tee oma vilgastele voogudele risti läbi põhja paeranna ja sööstis merre. Siis olid veel jõed meie maal vägevad ja rikkad vetest ning järved laiusid kaugele üle oma praeguste piiride, kuid ei olnud inimesi, kes oleksid imetlenud nende toredust.

Siis tulid paljud sajandid, mil kitsas läbipäästav maariba Alutaguse soode ja mere vahel sai koridoriks, mille kaudu toimus laialdane liikumine idast läände ja tagasi. Rahvad rändasid, sõja- ja röövretked vaheldusid, kaubavoorid voolasid, kuid lõplikult jäi maa, Alutagune, eestlaste maaks, ning rahvuse piirjooneks sai lai Narva jõgi.

Nüüd on Pühajõge tabanud kõigi meie vete saatatus — ta jäi vanaks ja kuivas kokku oma kõrgete ja kohati järskude kallaste vahele. Enam ei meelita ta täiskuivalgel noori neide oma laine-tesse, kus viheldes nad vanasti omandasid vastu-panematu võlu meeste silmis. Ja alles nüüdseil päevil avastati, et see sügav looklev jõesäng oma lehtpuu-tukkadega ja grandioosse suudmega kuulub looduslikult ilusamate kohtade hulka kodumaal.

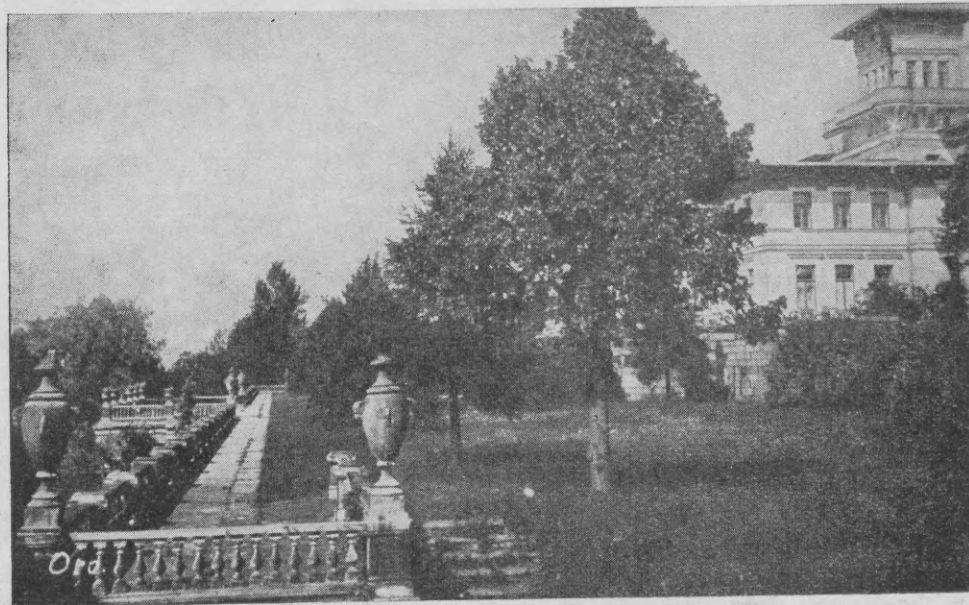
Ei olnud neiks avastajaiks ei kehvad Toila ranna kalurid ega naabruse paepinna talumehed. Nagu pikkade aegade kestel Pühajõgi oli näinud mitmeid rahvusi endale ihaldamas ta kaldamaid, nii ka seekord: need olid enamuses vene õpetlased ja ärimehed, kes tüdinuna linnatolmust siin leidsid rahu, ilu ja tervisliku ümbruse. Neid veetles alati-liikvel meri oma avarusega, oma lõputute värvivarjunditega ja metallilise heliga samavõrra kui metsik, kiviklibu-luidetega kallas kõrge ja

järsu pankranniku all. Nad rajasid suvilaid Toila osoonirikkale nõlvakule, miljonär Jelissejev ehitas k. o. sajandi algul Pühajõe imposantsele suudmele suurepärase Oru lossi oma kauniste merele avanevate terrassidega ja laialdase pargiga. Vabariigi algusaastailgi lõi siin elu lõkkele, ja sireliküllase Toila nimi sai tuttavaks üle maa. Kuid peagi vaibus see hoog — koht oli liiga rahulik ja majesteedne. Elu kandus teisale, kus võidi pakuda enam liikumist, inimesi, kära, komforti ja üllatusi.

Toila oma suvimajadega, räimesuitsetamise ahjudega all orus, Oru oma mahajäetud lossiga, ning Pühajõe küla oma väikese pidulik-valge kirikuga jäi uuesti elama omaette elu. Näis, nagu oleksid jõud, mis algasid siin teoks tegema ilu ja vägevuse suurejoonelist kavatsust, pidanud lahkuma töö juurest, enne kui nad jõudsid selle lõpule viia. Nii seisiski ta senini, poolelijäänud gigantne loomingukatse, kus rohtusid kõnniteed ning tuuled ja vihmad murendasid ehitiste paasi. Nüüd, mil Oru loss oma maadega läks riigi omandusse, töötab elu uue hooga tagasi tulla siia kaunisse kohta. Kuid sellest hiljem.

Siirdume veidi kaugemale rannast, Pühajõe küla poole. Tasaselt teelt kahele poole laiuvad korrapärase väljad, kus paeklibu vahel vähe on ruumi mullale. Võib imetleda seda vaeva ja püüdlikkust, millega on kultuuristatud oma loomult viljatut pinnast. Mees, kes läheduses pikka-mööda künnab lausa valendavaid kive, rappub vahetpidamata adrakurgede küljes. Aga lõikuse ajal ei tohi tal ükski viljapea kaduma minna, sest maad on vähe ja leiba ei saa hõlpsasti. Ainult kartulile meeldib see kohe ja lubjane pinnas, ja neid kasvab seal naerisuuruseid.

Järsul Pühajõe veerul asetseb väike kalmistu,

Oru loss

lihtne ja uhkuseta. Paetarast piiratud rahupaika katavad õitsvad põõsad ja vööni rohi, kuhu upuvad madalad ristid ja eksivad teedki. Siin puhkavad surnud, kes ei katsu oma mälestuse toredusega valitseda elavate üle. Siin on surm valus paratamatus, kibe allajäämine, mida parem on unustada. Kuid siiski — kalmistul on piiratud eriosa, kõige korraspeetum, ainult kahe nimega perekondadele. Jutustatakse, et mõnikümne aastat tagasi üks naine viinud sinna toitu oma surnud mehele ja pojale, mida ära söömas käinud paar hea isuga vembumeest.

Kes jõuakski mälestada kõiki surnuid! Siin Pühajõe kaldal on pastor Kelchi jutustuse järgi Põhjasõja ajal põrganud 8000-pealine vene eelvägi kokku Rootsi Raudpeaga. Oletatakse, et siin viiski kaval talumees Tehvan Rabe rootslased mööda käärunist jõeorgu venelaste selja taha, mille tulemuseks oli hiilgav võit. Vanade reduutide künkad jõe kaldal on ainsad tunnismehed tolle suure aja sündmusist.

Samas jõe nõlvaku roheluses asetsevad küla ja kirik — kallastel põllud ja heinamaad orus. Vaatamata maade väiksusele ja pinnase kitsidusele Pühajõe sageli värvitud talud kesk aedu jätvavad ennem jõuka kui kehva mulje. Külluses hooned on korralikud, eluruumid puhtad ja meeldivalt sisustatud, leidub klavereid ja raadioid. Näib, nagu oleks meri, see kõikide rahvaste vaba ühendustee, lasknud inimestel laiemalt maailmast osa saada. Meeste ettevõtlikkuse tõttu valgustab enamus Pühajõe külast omi hooned ja õuesidki elektriga, mis on toodud eemalt.

Karmim loodus nõuab inimestelt suuremat viisadust ja püüdlikkust. Rannarahva iseloomugi paistab lähedane meri olevat heitnud oma helgi — nad on rahulikud, pealt jahedad, pikaloomulised, aga tormivõimalusega südames varjul. Vendlustunne, mis valitseb merel, on nendesse istutanud palju suurema seemise soojuse ja abivalmisuse teise inimese vastu, kui seda leidub liiklemise ristteil, kus varade ahnitsemine ja jagamine võtab enda alla kõik meeled.

Seguks rahvastikule on vene aeg siia kandnud slaavi elementi, mis vaatamata kauasele kohalelaminele pole pärisrahva keelest pea midagi õppinud.

Kalur, kes heidab vette oma võrgud, annab mere hooleks kogu oma varanduse ja sageli elugi. Kaotus, mis teda võib tabada äkilise tormiga, polegi väike: uus mootor-kalapaat maksab üle 1000 krooni, iga rüsa ja võrk mitte alla 300 jne. Keskmise kaluri varustus võrdub umbes keskmise põllumehe taluga. Paari aastaga rikub ja kõdundab neid meri sel määral, et nad vajavad parandust ja uuendust. Seda kõike ja veel lisaks ülespidamist peab jälle tagasi andma meri.

Sõidame merele. Ühetoonilise mootori popsumisega, visalt ja rütmiliselt heitub paat valgeks

tõmbuvaile laineharjule ja pritsib õhu niiskeks. Eemaldub järsk klintkalda viirg särab päikesepaistes, rõõmus ja kodune. Tema taha jääks nagu varjule kõik, mis oli enne, ja ainsaks kindlaks kohaks on kiikuv paadiraasuke jalge all. Silma-piiri taga on peidus tulevik.

Väike õõtsuv korgiplokk tähistab kohta, kuhu on heidetud võrgud. Mootor peatub, varsti on paati tõmmatud rüsapära ning paadi põhjal hüplevad õrnasoomuselised siid ja tigidad ahvenad. Edasi teise, siis kolmanda rüsa juurde. Ei, täna ei ole meri helde. Ja lõhi armastab enam kevade ja sügise karmimat merd ning on peidus. Kaluritel on suvitus ja nad tukuvad tagasiteel.

Krigisedes ronib paat üle madala kivise põhja kaldale ja me heidame pilgu suitsevale „vabrikule“, kus valmivad kuldäikelised suitsusilgud. Ruumikas laudhoones on rida madalaid, maasse kaevatud koldega ahje, kuhu lehtpuu suitsu kätte raamidega lükatakse traadi otsa aetud räimi. Tund või paar suitsu lahtiselt, siis veidi enam haudumist suletud uste taga. Värskel suitsusilgul on võrratu maitse ja tast niriseb sõrmile rasva.

Mööda ranna kivivallidest ja kuivavatest kalavõrkudest siirdub rada Pühajõe suudmele, kus valendab kaugemale merre ehitatud Oru sadamasild. Siia toovad laevad ehitusmaterjali lossi jaoks.

Justus.

*

Hiljuti omandasid eesti vabrikandid Toila lossi ühes temale kuuluva maaga ja kinkisid riigile. Nüüd on riigi poolt asutud lossi täielikule kordaseadmisele, kuna ta viimaste aastakümnete kestel oli jäetud endise omaniku poolt hooletusse ja hakkas lagunema. Riik kavatses lossi ehitada suviseks riigipea esinduspaigaks, nii nagu on Soome presidendil suviloss Kultarantas, Edela-Soome ranikuk, supellinna Nantali lähedal, mille ehitas Soome omaaegne rikkam mees A. Kordelin. Peale selle, kui vene sõdurid ta a. 1917 metsikut tapsid, läks loss hiljem Soome riigi valdusse.

Juba käesoleva aasta varakevadel algasid parandustööd ja käivad terve suve läbi täie hooga ning tööliste arv on tõusnud poolteisesajani. Seal on müüritööde mehed eriartellina — need on

Mustvee venelased, kes on üle maa tuntud müüritöolistena, puusepad Narvast ja Tallinnast ning hulk inimesi kohapealt. Suvel, nüüd käib töö peamiselt lossi välimuse kallal: on ümberehitusel rõdud, terrassid; krohvitakse ja värvitakse terve ehitis kuni üles tornini — kuna siseruumide kordaseadmisele — neid on lossis poolesaja ümber — jõutakse alles tuleval aastal.

Hoopis raskeks kujunes remonttööde juures tarvismineva materjali ligivedamine, sest loss asub kõrgel Pühajõe kaldal. Materjal tuuakse kohale kas raudteel Toila jaama, kust randa 10 km, või laevaga sadamasse: mõlemt teed saadud koormad tuleb aga veoautodel vedada väga järsku teed mööda üles. Seal ei jää autojuhil muud kui järsul mäkketõusul pöörata auto ümber ja liikuda raske koormaga tagurpidi edasi, kuna auto tagurpidikäik on kõige tugevam, kusjuures auto kõrval abivalmid mehed kaasas käivad, kes libisemise korral autoratastele puud ette seavad.

Ümberehitus- ja korraldustööd on käsil ka lossi ümbruses: siin tuleb hoolitseda aedade, peenarde, parkide, teede ja kõrvalhoonete eest, mis samuti nagu peahoone isegi olid ajahambast tublisti rikutud. Lossi lähedale ehitatakse ka põllutöökooli hoone, samuti hooned vajalise personali ja väeüksuse jaoks. Ehitustööd lähevad riigil üsna kulukaks ja viiakse lõpule alles 1937. aastaks.

Nii muudab Toila jälle oma nägu ja ilmet — muutudes riigipea suvikoduks ning saades sellega ühtlasi eesti maastikuilu esinduskohaks. Ja selleks on ta kohane: kõrge kaljune Viru rand, ühel käel sinise lahega — teisel, all Alutaguse lõputute soode piiril asuva tööstuskeskuse, Eesti Ruhriga.

Lossi lähedal aga, järskude kallaste ja vee poole kummardunud puude vahel veeretab Pühajõgi oma voogusid, mis tulevad Virumaa suurtest soodest ja rändavad Soome lahte, sosistades jutte möödunud aegadest ja nendest tormidest, millest on pidanud läbi käima selle jõe maa ja rahvas.

E. R.

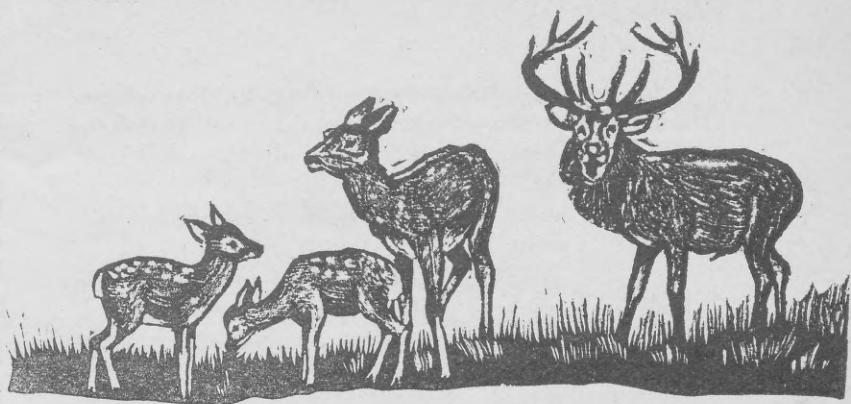
R. Kamsen

Uni

Tahtsin näha taevast, tähti,
tähti sirav-säravaid,
mis kui kauged käänlatuled
läitmas ruumi väravaid.

Aga uni mind ei lase
taevast, tähti vaadata —
sulen silmad, ümbras pime,
varjuriiki vajan ma.

Kuskilt tuleb tume vari —
linnud läinud, lumi maas:
Siie alles hõiskas ööbik,
täna lehed langemas.

Suvine varahommik Tartus

Vahel juhtub nii, et vaevalt lööb valgeks ja pole enam kummaski silmas und.

Mis nüüd teha? Kas istuda töölaua juurde?

Ei taha. Võiks ju ütelda palju pateetilisemalt, et pole inspiratsiooni ja nii edasi, aga mistarvis? Parem juba avalikult ja lihtsalt: flegma.

Mis siis muud kui hakkan riietuma, enne loiult ja aegamisi, siis ikka kiiremini, kuskil ihus mingi kärsitus. Kämlatäis vett põsile ja tasahilju — et mitte äratada magajaid — jumala värskesse õhku, mis veel pole tembitud tänavatolmuga.

Seisatan hoovivärava juures, kuulatan. Ent polegi midagi kuulata — vaikus. Linn magab. Alles siis kui olen teinud kodunt mõnikümmend sammu linna poole, kostab kuskilt kaugelt mingi sõiduki tume ragin.

Ikka edasi niinimetatud all-linna poole: tahaks ometi kordki vaadata, kuidas ärkab mu armas kodulinn suvehommikul.

Äkki... kuid mitte enam raginal, vaid põri- nal „põletab“ minust mööda üks auto, kehas öisest elamusist närhunud seltskond; kiirust — nii palju kui mina asja tunnen — kilomeetrit kuuskümmend tunnis. Kes pagan neid taga ajab? Mõnel tänavanurgal priske ja auväärne politseinik, otsekui oleks praegu võetud puhta pesu hulgast, targeldatud ja triigitud kõigi pesukunsti seaduste järgi. Aa, üks neist ju on minu vana sõber Meroks. „Kuidas läheb?“ küsin.

„Igav on,“ vastab. „Pole kedagi viia tsemendi peale.“

„Noh, eks sa siis nabi mind kinni ja vii,“ ütlesin ohvrimeelselt.

„Pole põhjust, pole põhjust!“ kehitab õlgu. „Viiksin küll, aga pole põhjust.“

Vaata kui selge arusaamine on tal maailma asjust.

Seal teisel nurgal aga juba töötab eeskujulik majahoidja luua ja labidaga, punane nina võistlemas päikesetõusuga, lodumüts peas ja ise karvane nagu paharett.

Teen sõbraliku näo ja annan jõudu.

„Tarvis, tarvis!“ vastab, toetudes luua najale.

Ootan, ehk ütleb veel midagi, kuid ta ei tee seda; lausa näha, et temagi ootab, et mina peaksin midagi ütleva. Saangi valmis sellega. „Miks nii vara?” küsin.

„Pole und. Ja kasima peab niikuinii, kas hiljem või varem.”

Nojaa, muidugi. Seda ma juba tunnen, et pole und; mida rohkem aastaid turjal, seda vähem und. — See on otsekui maailma seadus, et sind elu lõpupoolel lastakse rohkem vaadata oma ajutist kodumaad ja ... mõtiskella oma oleskelu tarvidusest.

Uus raagin. Tüse perenaine, selg vastamisi ühe väga kõhetu mehikesega, ujub välja sealt kuskilt, punane, verdpakitsev. Ta ei taha kiiremat ega aeglasemat sõitu, aga ohje ta pingutab, kisub iga kümne sekundi tagant. Hobu suunurgis on verist vahtu. Ja nüüd on mu ainus ja lõplik soov siin maailmas: asetada needsamad suurauad perenaise enda suhu nii ... tunniks ja kolmveerandiks ja siis tõmmata, tõmmata, kuni tema endagi suunurgis tekib verine vaht.

Püüan ruttu, ruttu mööduda sellest piinapagast, sest pole minul mingisugust väge ega võimu takistada seda jõledust; minu kavatsuses pole midagi rohkem kui varahommikune jalutuskäik oma linnas. Aga pärgel teab, milline vaim mind ässitab. Pöördun tagasi ja algan perenaisega juttu.

„Tere!” ütlen. „Ärge rebige seda hobust suuraudadest. Tal on valus. Vaadake ta suud.”

„Mes? Mes?” vajub perenaine minu poole kööku. „Mes sul vaja on? See on minu hobune ja mina võin temaga teha, mis tahan. Sina õõhulkur ja pasatski pole mulle mingi ütleva. Kas soovid, ma valan sulle ühe tulise sellesama piit-saga?”

Ma ei soovinud seda, katsusin, et sain eemale — viimaks valabki sinder. Ja seitsamast momendist oli minu ilus suvehommik otsekui keskelt pooleks murtud.

Ent natuke troosti ja isegi veidike rõõmu järgnes sellele vahejuhtumile siiski.

Tuli vastu vana sõber Mihkel, sinised silmad selged, vurrud kikkis, müürilabidas vöö vahel — jah, näe, läheb maale müüritööle.

„Andku jumal õnnistust!”

Siis veel üks punsunud silmiga neitsi, blond ja poolpurjus, kes mind müksab ja ütleb midagi sellesarnast, et tulgu kaasa.

Ja lõppude lõpuks — keda ma tõesti ei aimanudki kohata — minu vana sõber Metsis!

„Halloo! Kust siis sina oled välja sulanud?”

„Tulen kuurordist. Just praegu astusin rongilt.”

„Noh, tere tulemast, aga miks sa siis nii vara plagasid oma kuurordist? Sesoon ju veel alles pooleli.”

„Nojaa,” naeratas sõber kibedalt, „kui seda küsiks keegi teine, siis ma seepeale ei vastaks, aga et sina, siis ...” Ning süüdates paberossi: „Püksid ... supelpüksid ... Tegin endale maailma häbi. Keset plaazi nad vajusid maha mu kintsudelt — kurask teab, kuidas see tuli — ja siis ma leekisin läbi terve linna — Issand halasta! — ihualasti. Oleks mul olnud käes mingisugune terariist, siis kindlasti oleks arvatud, et jooksen aamokit.

„Muidugi ei julgenud ma sinna enam näidata oma nägu. Põgenesin. Praegu tulen vaksalist, nagu ma juba ütlesin. Üks väga jõe asi!”

„Ja mis siis nüüd saab?”

„Ma ei tea. Oleksid sa näinud, kuis ma jooksin! Ime, et mind kinni ei võetud! Praegu on mul selline tunne nagu Kainil pärast vennatapmist. Võtku kurat kõik kuurordid!”

Trööstisin oma sõpra, nagu mõistsin. Muide andsin mõista, et egas ta ise endale juurde mõelnud mõnd ihuliiget, mis oli paljas, — eks seda kõike ole teinud jumal oma ärarääkimatu suures tarkuses.

Kaua siis kõndisime oma armsas Tartus, vaatlesime ärkavat turgu ja argipäeva elu.

Aga kui viimaks istusime Toomimäel, siis pani sõber oma käe mu põlvele ja ütles:

„Pole üldse ilusamat suvituslinna kui meie vana ja auväärt Tartu, eriti muidugi meile põlis-tele tartlastele. Ja kui mulle nüüd veel kunagi keegi tuleb kinnitama, et kuskil väljaspool Tartut on mõnus karastada tervist ja puhata närvide pingutusist, siis aevastan ma sellele isikule otse suhu. Mispärast pean end kuurortides võõraste inimeste pilkudel ja kontrollil tappa laskma, kui ma kodus võin surra loomulikku surma?”

O. Luts

August Sang

Klaun

Siiruseks mul pole andi,
ja see on mu kogu süü;
nii sain selga komejandi
kuljustega kirju rüü.

Naerdes nänni kõrdisiilu
rebib poisu: „Tola, näe!”
Haige hing mu naerust piilub,
Aga seda nad ei näe.

Laadal naeran, naeru rahaks
vahetab mind kiitev kamp.
Üksi naeran, naerda tahaks,
naerda, kuni tuleb kramp.

Vaimse valimiku küsimusi

1.

Maailmasõja-taguse eluolu iseloomulikumaks jooneks oli, et ühiskondlikus organismis hakkas arenema mingi lahtimõtestumise ja ümberkihitumise protsess, milles hulgad ja juhtkonnad kumbki omaette seisma jäid, üksteist mõistmata ning mõjustamata.

Kriis teatavasti nakatas kõik eluavaldused. Majandussüsteemid varisesid kokku. Ühiskondlik-poliitilised mõisted kaotasid sisu. Rahvalitsemise kombed ja harjumused löid vankuma. Teater, kunst, kirjandus kaotas elulise sideme rahvaga.

Tõsi, vaimne nälg pärast Maailmasõja keeldumusi murdis spontaanselt esile. Meil seda konjunktuuri oskas kasustada „Siuru”. Ent see üürrike tõus äratas vaid petlikke lootusi. Lühikele meelteärritusele järgnes peagi üldine tülgatus. Ei mingid uued voolud suutnud enam läbi murda vaimse apaatia kasvavaist müüridest. Vaimne eliit oli oma mõju kaotamas massile.

See on täiesti vastandlik näht olukorrale, mis euroopalises elus valitses eelmisel sajandil. Siis rahvad tõesti näisid liikuvat oma vaimse valimiku mõjustusel. Kirjandus, näiteks, oli oma suurte nimede taga enamikus rahvalik.

Miks — kuhu on see õnnis aeg kadunud?

Ühed ütlevad, vaimsete huvide langust tekkinud sellest, et vanad eliidid on oma muistsetesse arusaamadesse kinni külmunud, nad pole kohased juhtima uusi masse. Aga miks ei teki vaimuini-mesi, uusi, eliite, kes tänapäeva hulkadega oleksid hinge- ning tüübisuguluses? Kui hulkades tundub nii mõnesugustki valmisolekut autoritaarsetele vormidele, miks siis kirjandus ei peaks suutma oma vana autoriteeti — miski uuel kujul — taas jalule seada?

Teised ütlevad, see olevat vananenud süsteem, kus üksikud isikud või laudkonnad rahvaid mõjustasid. Aga teisest küljest me näeme juhprintsiibi esilekerkimisi reaalses tegelikkuses, märkame uute poliitiliste eliitide võimulepääsu. Miks ei kordu midagi sellist vaimsel alal? Miks ei teki Euroopas vaimseid diktaatoreid?

Siis kolmandad tulevadki ja ütlevad, et maa sool ise on tuimaks läinud. Ei tekkivat enam

vaimsuurusi muistses kaustas. Aga otsekohe satume küsimusele: miks tänapäeva natsioonid ei sünnita enam selliseid vaimsuurusi, millest nad ise oleksid liigutatud? Kui taimed kidurduvad, siis viga peab olema mullas või ilmastiku tingimustes.

Juhan Luiga ütleb kuski oma „päevamuredes”: meie maa on viljakuseta, sest teda ei ole küllalt armastatud. Rohkem kui auhinnad ja austusparaadid viib kirjandust edasi rahva argielu soojus oma maa vaimse loomingu vastu. Selle soojuse, selle armastuse poolest ollakse kehvad, nii meil kui mujal. Rahvas, kes liigselt toriseb oma rahvusliku loomingu puudustest ning sellest loomingu midagi teada ei taha, atesteerib ei kedagi muud kui iseennast.

Vaimse ummiku põhjused ei piirdu üksikute rahvastega, need tänapäev on seotud kogu ajaloolise kultuurisüsteemiga. Sidemete lõtvumine vaimse elüdi ja rahvahulkade vahel on läänekultuuri praeguse arenguastme tulemus. Meiegi vaimsed kitsikused tekivad sellest, et oleme eurooplased.

See on tegeliku elu paradoks, kui vaimsete huvide langus seltskonnas satub ühte — haritlaste arvu tõusuga!? Võib ironiseerida, et mida rohkem meil haritlasperet sigineb, eriti akadeemilist, seda väiksemaks kuivab intelligents. Populaarset romaani või näidendit saab ka tänapäev kirjutada — hulkadele. Kuid ei saavat enam midagi kirjutada intelligentsile: haritlasi kõik kohad täis, aga haritud inimest mitte kuski!

Jah, kunstilisel loomingu pole ergutavat vaimset ümbrust. See lähema mullakihi armetus vaimse loomingu ümber lisab meie kunstielu võrsumisele traagilist kõledust.

Meie avaliku arvamise eliit oli hiljuti tõsiselt kokkunud, kui ta kuulis kavatsusest — maksutada välismaise pahnakirjanduse sissevedu rahvusliku kultuuri heaks!?

Eesti kirjanik võib oma talendi nõrkuses eksiida kunstiliste nõuete vastu, võib oma teostega äratada puudujäägi tunnet. Aga tema auks võib seda ütelda, et ta sihilikult ja teadlikult pole asunud tegema seda tuttavat turukaupa, mida Kõrvi „Valgusest” peale meie lehtede kaudu on meelsasti levitatud. Ja seepärast meie muidu nii isamaaline ajakirjandus ei karda ka midagi nii tohutult, kui üksijäämist oma rahvusliku kirjandusega. Protestid „vaimuvabaduse” ja teiste kõlavate mõistete nimel rõhutasid vaid tõsiasja, kui väga meie ajalehtede „vaimsed huvid” oleksid välismaise pahnakirjanduse kallinemisega puudutatud...

2.

Hispaania mõtleja ja uue Euroopa ajavaimu esitleja José Ortega y Gasset on neid vaimse valimiku küsimusi kaalunud paljudes kirjutistes.

Eliidi all Ortega y Gasset ei mõtle vaimuini-
meste laiemat kihti, vaid valimikku erilise kvali-
teediga. Valitu on see, kes end ise valib, kui ta
endalt rohkem nõuab kui teised. Need on inime-
sed, kel on tunne, et nemad mitte ei ela, kui nad
oma võimeid ülimaks ei pinguta. Selline oma-
aimseid ja kõlblaid võimeid pingutlev eliit tava-
iselt ei evi võimutahet väljapoole ning sageli
oleks tal isegi vastumeelne valitseda.

Et vaimutähed teinekord oma mõtteilmaga sa-
tuvad hulki liigutama, see pole ajaloos tavaline
näht, vaid erand. Loomulik on, et eliidid massi-
dest maha jäetakse. Parimate vaimuini-
meste üksijäämine tänapäeval tähendavat, et on alanud
normaalsed ajad. Vaimuvalitu ülesanne ei täitu
parimini mitte siis, kui ta rahvasaadiku, ohvit-
seri või vaimuliku kõrval seisab seltskonna esi-
mestest ridades, vaid kui ta tähtsuselt tagasi tõm-
bub oma sotsiaalse asendi alandlikkusesse. Tagasi-
tõmbunud eliit võib segamatult pühenduda vaim-
sele loominguale, ja see töö, mis siin vaikusel ja
unustuses tehakse, tuleb lõppeks ometi kasuks ka
kõigile.

Loojad on need, kes seisavad osasaamises
Maailma Vaimuga. Maailma vaim teeb teinekord
kiire ja järsu pöörangu, siis väikese tasakaaluga
inimesed heidetakse sadulaist. Eliidi tipud, kes
— nagu Goethe Shakespeare'ist lausub — on har-
junud „maailmavaimuga seltsima”, suudavad pöö-
retel hoiakut võtta, uut jaotada ja kaasa teha.
See on tõelik loov eliit, võimeline kosmiliste vön-
kumiste peenimatele tõugetele järgnema. See on
tänapäeva Euroopa õige vaimuvalimik, kes jaatab aja
käsku ning hakkab kannatlikult arendama uusi
norme. See eliit tõmbub tagasi jooksvast elust,
et jõuda koguda vastutavaks uusloominguks, et
oma sisehäält kuulatades selgitada uusi põhilau-
seid ja kujundada tuleviku tähekkogusid. Selles
seisukorras on mõttetu alles kujunemisel olevaid
põhimõtteid hulkadele jutlustama minna.

Ükski riik ja rahvas pole vaimust saadud.
Aegadel, kus riike asutati, mängis vaimuini-
meste kõrvalist osa. Õhtumaised natsioonid loodi Kes-
kaja vältel juhtidest, kes vaimu asemel olid koor-
matud tahtejuhtide ja tundejuhtidega. Primitiivsetel
aegadel aadel ei ilmutanud intelligentsi ja ta ei
vajanudki seda. Vaim ei võinud riike luua, sest
et ta ise alles oli saamisel. Sõdurid, talupojad ja
preestrid andsid ajastikule ilme. Nende valitse-
misel vaim võrsus varjus, kasvas ja tugevnes ning
tungis esile alles siis, kui rahvusriigid olid lõpli-
kult kujundatud.

Nõnda see sünnib renessansi suurel tunnil.
Vaimuini-
meste võidab seisukoha, tõrjudes kõrvale
sõduri ja preestri. Algab suurte teadlaste, avas-
tajate, kunstnike, kirjanike ajajärk. Vaim pai-
sub nii suureks, et unustab oma piirid ning tahab
olla kõik. Ratsionalismi tipul uskumõte, et ta
kogu maailma võib konstrueerida vaid mõistetest
ja printsiipidest. See oli mõtte surmapatt, et ta

tahtis maailma valitseda ja teda oma näo
järgi kujundada. Mõistuse ülesandeks polnud,
nagu loomulik, tõelust peegeldada, vaid ta ahnit-
ses eeskujusid luua, mida tõelus peaks arvestama.
Saab moeks asju mõelda mitte nagu nad on, vaid
kuis nad peaksid olema. Selle asemel et univer-
sumi seadusi tunnetada, taotletakse maailma re-
formida.

Uheksateistkümnendal sajandil teeb vaim läbi
oma imperialistliku epohhi. Ta valitseb kunin-
gate ja piiskoppide asemel ning võtab seltskonnas
enda kätte kõik kõrgemad kohad. Intelligents
pole kunagi nii palju tähendanud kui siis. Ja võib
uskuda, et ta kunagi enam nii palju ei tähenda.

Et vaimu maailmavalitsus on nurjunud, selles
pole tänapäev kahtlust. Vaimul pole korda läi-
nud inimsugu õnnelikuks teha, ta on valitsedes
vaid omaenda loomevõimet nõrgestanud. Kosmi-
listest ülesannetest kõrvale kaldudes ja kahtlaste
toimingutega teotsedes on vaim oma tõelikud ko-
hustused hooletusse jätnud. Tal polnud mahti
töötada uute normide kallal, mis nüüd vanade va-
risemisega oleksid võinud silmapiirile kerkida.
Nõnda tekkis praegune raske kriis, mis raske
pole mitte seepärast, et keegi normide järgi ei
käi, vaid et norme üldse polegi.

Sellest seisukohast Ortega y Gasset kutsubki
eliite maha jätma oma seltskondlikke positsioone
ning populaarsuse riismeid ja mõtlusele asuma
oma vaimsetest ülesannetest. On tarvilik, et
vaimsed vähemikud oma teostest välja tõrjuksid
igasugu poliitilise ja humanitaarse paatose ning
loovutaksid võimaluse hulkadest tõsiselt võetud
saada. Teiste sõnadega, on aeg, et vaim lakkaks
olemast avalik, vaid taas muutuks eraasjaks, mis
korda läheks vaid rühmade hingesuguluses ole-
vaist inimesist.

Milline hinge tagasitõmbamine vaimule, kui ta
vabastub avaliku elu ameteist! Milline õnn talle,
mitte tõsiselt võetud saada kellestki ja vaba lendu
teha kui lind õhus! Milline õnn, kõigil teistel ees
minna lasta: sõjalasel, preestril, töösturil, speku-
landil, poksijal... ja neile nii aeg-ajalt järele
saata toreda, küpse ja hästisisustatud mõtte, lause,
mis inimeste südamed värisema paneb selguses
ja sirguses!

3.

See Hispaania mõtleja äärmuslik seisukoht
vaimse loomingu küsimuses teeb, nagu näeme,
ajastiku hädadest vooruse. Sest selle asemel et
vahendeid leida, kuis kõvendada eliidi sidemeid
hulkadega, ta kutsub üles valimikke maailmas
loobuma, maha jätma neidki positsioone, mis nad
siin-seal veel evivad, ja siis juba põhimõtteliselt
asuma tuttavasse õhukindlasse „elevandiluust tor-
ni”. Seejuures seda kodanlikust elust tagasitõm-
bumist, olgu tähendatud, ei seota enam, nagu va-

nasti, boheemliku elumuretuse ja erapooletusega, vaid nüüd geeniused käsutatakse ühiskonnast tagasi tõmbuma umbes nõnda, nagu seda muiste tegid prohvetid ja pühakud, kui nad tühjades paikades ootasid uute religioonide ja elureformide ilmutusi.

Hulkade juhtimise asemel loodud vaimuinimesed otsigu mõttevahetust „enda sarnaste olenditega” teistelt maadelt. Ja selliseid eliite, mis kõrgemal seisavad rahvusliku elu päevamuredest ning peamiselt taotlevad välja selgitada uusi elunorme euroopalisel ja üldinimlikul ulatusel, Ortega y Gasset nimetab „kultuuri kosmopoliitideks”.

Kultuuri kosmopoliitid on meilgi tuttavad suurused, kuid nende loorberid kuuluvad peamiselt minevikku. Eraldumise ja tagasitõmbumise joon, nagu seda propageerib Ortega y Gasset, tundub meie eluläheduse tähistel arenenud suundades täieliku anakronismina. Prohvetliku ülesandega valitud on ajaloos ikka nii armetult vähe olnud, et paari eralduva puu pärast pöörane oleks terveid metsi hakata maha raiuma. Meie kultuuri kosmopoliitidel on teatavaid ajaloolisi teeneid kodumaiste kunstivahendite ihumisel. Aga et nemad oleksid mingeid uusi elunorme ette valmistanud, mis meid nüüd kriisi päevil lunastaksid, seda pole tõesti märgata võidud. Samal ajal Juhan Luiga oma rahva „päevamuredele” elades on igal hetkel suutnud üldinimlikku siduda rahvuslike ülesannetega. Ja lugedes tema praktilisi aforisme me tajume ikka jälle, kuus ta rohkem prohvet ning uute normide ettevalmistaja on olnud kui need teised, kes tõtlesid kõrbe.

Meie iseseisvus rajati rahvuslikust ühistahtest Vabadussõjas. Ent noore vabariigi sisustus satus võrsuma 1917. a. revolutsiooni ideoloogiast, mis olid tugevad tolleaegses intelligentsis ja mis kihivõitluse printsiipi rõhutades viisid meie rahvasterviku parteilisele killunemisele.

Kokkupõrked rinde ja tagala vahel tulid ilmsiks juba Vabadussõja enese kestel ning süvenesid järjest uute ebakõlade paisumisel. Sellele ebatervele arengule tekkis esimene tõkestus paisuva rahvaliikumise näol. Ja praegu käib ülevalt pingutlev töö meie näivse rahvavalitsuse reformimiseks, et jalule seada taas seda rahvuslikku ühistahtet, mis võitis Vabadussõja ja mis meie vabariiki loomulikult oleks pidanud ka sisustama.

Kui tagasi tulla meie kultuurikihi juurde, siis peab ütleva, et meie intelligents on olnud maailma risttultle keerutada. Meie haritlased on toitunud, kes Saksa, kes Vene vaimust, ning need hilisemadki, kes euroopluse sildi all Soome, Prantsuse või hiljem Inglise kultuurisalvedeni jõudnud, on laene teinud üle seedimisvõime. Meie pahempoolne mõtlemine on arenenud internationalismi vaimus ja meie kunsti ja kirjandust on tõtlenud juhtima ning hindama kultuuri kosmopoliitid.

On täiesti arusaadav, et kui me praegusel silmapilgul riiklikult mõelda tahame, siis peame oma haritlaskonna, oma vaimse eliidi natsionaliseerima. On selge, et rahvus-elu nii tähtsal ümberkorraldamisel meie vaimne valimik ei saa mängida pagulast, vaid et temagi seda murrangut peab kaasa elama ja kaasa arvustama. Ja kas meie euroopluski pole määratud kahvatuks jääma, kuni me pole aega saanud olla küllalt ehtsad eestlased.

Alles siis, kui oleme oma rahvusriigi ta tervikus välja ehitanud, tekib see loomulik pind, kus kultuuri kosmopoliitid pääseksid rõõmsalt ilmutama oma tõsist viljakust.

Mitte juhuslikult ja kogemata ei pöördu praegu meie rahvaelu tagasi Vabadussõja mehistele voorustele. Kultuuriilma painatakse taas vägivalla ohtudest ning rahvaste julgeoleku küsimused tõusevad saatuslikult esirinda.

Niisugustel aegadel on sõdur tohutult suurem reaalsus kui vaimuinimene. Meie laulupid ja vaimsed kokkutulemised ei anna rahvale seda julguse, kindluse ning uhkuse tunnet, mida ta praegu ammutab paraadidest, mis meelevaldavad ta relvastatud kodukaitse jõudu ning valmisolekut vastu astuma igale ohule.

H. Raudsepp.

Toimetuselt. Avaldame käesoleva artikli vaidluskorras, ilma kõiki temas esitatud väiteid oma poolt jagamata.

Poeet

*Kui laulik ei nõua Phoebus,
siis pühas templis tuld ei näe:
morn süda, kuhu kahtlus sööbus,
on loid ja närb, ja norgund pää;
hing väsind hümnitsevaist pühist
ja püha lüüra tummaks neet,
n'ng keset inimtõugu tühist
võib-o'la tüh'seim — poeet.*

*Kuid vaevalt hinge kuulav aim
tal jumalikust hõigust riivat,
kui nagu võppel kotkatiivad
lõöb virgele poedi vaim.
Ei rusu uim ta sirgund olgu,
ta tülka hulga teid ei käi,
väärjumalaid täis süngel põlgu
ta tõrjub, uhkelt püstipäi;
ta tõttab karmilt, lennujalu,
täis ärevust ja hääli hing,
kus ootab vete voogav ring
ja laiamühaline salu.*

Tõlkinud Ants Oras.

Külanoores Tudu metsajärvel

Foto Past

Suvitajate tüüpe

On olemas kahesuguseid inimesi — inimesed, kellel on igav, ja inimesed, kellel kunagi ei ole igav. Suvitamise järgi liigitades, need inimesed, kellel on igav, ei oska suvitada kuskil paigas maa-kera pinnal, ikka nad kas pettuvad koha loodusliku ilu suhtes või hädaldavad, et pole võimalusi. Need aga, kes igavust ei tunne, oskavad suvitada kõikjal. Sest suvitamiseks peab olema andi, nagu igaks suureks kunstiks. Vähe sellest, et täita komme — sõita linnast kaugemale, mida rohkem kilomeetreid, seda parem, või kui sõita ei saa, siis kadestada teisi. See viimane viis, kadestamine, on muidugi halvim viis suvitada, sel lihtsal põhjusel, et ta rikub tuju ning paneb tundma igavust. Igavus on aga kõige kurja juur. Inimesed, kes seda harrastavad, ei jaksa endast kunagi maha raputada linna. Kui nad ka laupäeva-õhtuti sõidavad „grüünesse” muret vaigistama, siis on see vana tõde, et viivad sinnagi linna kaasa, ilmingimata aga pool kõrtsi. Tallatakse rohtu, nii et see enam „grüün” ei olegi, puistatakse ta üle kompekipaberitega ja pudelikaeltiga, nõnda et tuletab meelde enam vanakraami-turgu kui metsaalust. Grammofon matab lindude laulu ja kähedad hääled puude kohisemise. Sel puhul on tõesti põhjust kurta, et ei saa suvitada, sest keegi ei suuda sind panna suvitama, kui sa seda ise ei oska...

Need inimesed aga, kel puudub meel igavuse tundmiseks, ei ole ka ise kunagi igavad; kuhu nad astuvad, sinna viivad kaasa oma värskuse. Nad leiavad, et nad suvest pole unistanud ilmaaegu, kui korrakski tunda võivad niiske mulla lõhna, märkavad, et pilved on fantastilisemad kui talvel, et päike rohkem tule moodi ja lehe ääred on sakilised. Oma jalutuskäigul nad seisatavad rohukõrre ees, millel kastetilk otsas, ning ei jõua

küllalt imestada, kuidas muru särab. Neile on hasardiks ja uhkuseks, et nende silmad mäletavad kümneid rohelise värvi varjundeid, üksikajaliselt nad võivad jutustada, millal kadaka okkad on sinised, verihaljad, kollakad või pruunid. Mere ilmeist ning liiva meeleoludest nad teavad palju rohkem kui elukutselised suvitajad kaluridki.

Taas leidub üks liik suvitajaid, kellel iga teine sõna on „loodus”, need on enamasti variserlikud Issand, Issand ütled. „Vabas looduses” jalutamisest räägivad ainult linlased või „unts-antsakad” — maa inimene, kes on kõige tihedamas kontaktis loodusega, peaaegu häbeneb seda sõna suhu võtta. Nii ka iga kirjeldaja, kelle jaoks loodus elab, kardab seda sõna nagu tuld, sest ta esine mine osutub otsekoheks kuivuse tunnuseks.

Pole ju tähtis, et süüa, vaid mida süüa, pole ka tähtis, et suvitada, vaid kuidas suvitada. Maitsed erinevad vägagi ning seepärast on suvitamise mooduseid peaaegu niisama palju kui inimesi. Üks mõtleb suvitamise all pilvede vahetumist, teine oma tualettide näitamist, kolmas pugemist üksikuisse metsanurka, sohu või rappa; neljas arvab, et ainus õige tee on sõita välismaale.

Ometi on kujunenud juba teatavad suvitajate tüübid: Kuurorti sõidavad enamasti haiged ravimisele ning snobid tualettide näitamisele. Matkata armastavad kõige elujõulisemad ja kõige kergemeelsemad inimesed. Ministrid ja presidendid eelistavad hoida lambakarja või künda põldu. „Sporti teevad” kõik, kes tahavad olla modernsed; sünnipärased hasartmängijad peavad tingimata õngitsema, niisamuti ka teadlikult „ürginstinkte” hellelitlevad boheemlased. Liblika- ja lillekogujad on väga mitmekesised; neile ei leia muud ühist nimeajat kui kollektsionäär, see nimi ei ütle küll ise

midagi, ent tähelepanekud näitavad, et kollektsionäärid tavaliselt on psüühiliselt pisut iseäralikud. Teaduslike huvidega inimestel on jälle oma häda. Nad lähevad välja kurva eesmärgiga „tutvuneda” mõne maakohaga ühes või teises suhtes. Naivselt õnnis ollakse siis, kui leitakse mõni uus linnuliik, lillesort või kuuldakse, et ühes kihelkonnas „parhilla” ehk „prõlla” hääldatakse põrisevamini kui mujal. Siis on päästetud nende suvi ja suvemeelolud.

Lõbusa liigi suvitajaist moodustavad need, kes vaatavad pilvi. Kord vaatles kolm inimest ühe pilvetombu keerlemist. Üks ütles: „Pilved on nagu filmid tragöödia tempos, — liiga aeglaselt vändatud filmid, igav hakkab neid vaadates,” ja haigutades ta pööras pea ära. Teine aga vastas: „Pilved on nagu surnute hinged, kes lähevad rändamisele ja uuesti kujunemisele,” ning ta jälgis neid põnevusest hinge pidades. Kolmas aga leidis, et pilved on sõjaväed merilahingus. Vahepeal pilv ise muutus väga selgejooneliseks — suurem tomp keskel ja ümberringi teised väiksemad. „Mis võiks ta olla praegu?” küsisid kõik korraga. Esimene ruttas kohe seletama: „Buduaar! — keskel voodi ja tema ümber ümmargused toolid.” „Ei, see on nagu magav elevant põõsastes,” vastas teine. „Päike ja seitse planeeti,” oli kolmanda arvamine. Ning nad vaidlesid ja vaidlesid, ega lepi vist eluajagi kokku.

Need kolm südant kaotasid üksteise, ometi ei nurise neist keegi, sest igäiks teab, et kannatab oma ideaalide eest. „Nüüd ometi avanes meil võimalus üksteist põhjalikult tundma õppida,” ütlesid nad. See on õige järeldus, võib ju teatava kraadini kindlasti ette arvata, mida keegi pilvedes näeb — Eesav Puuslikule paistaks sealt vastu Eufrosiine ja Mussolinile ilmuksid Malta saare piirjooned. Targasti tegid need kolm, kes lahkusid eluajaks, sest „iseloomud ei sobinud”, kuid nad ei teadnud, et veel lihtsam oleks üksteist tundma õppida küsides vastastikku — kuidas sa suvitaksid. Siis on kindel, et iga inimene räägib välja oma sügavaimad tõesed. Üks hakkaks kohe kirjeldama päevavarju värve, millist ta suvel tahaks kanda, või supelkostüümi lõiget. Teine tulutaks meelde männimetsa hõngu ja kolmas jutustaks liigutusest väriseval häälel oma mineva-aastasest ujumisrekordist meetrites.

Õiged suvitajad teavad: „Suvitamine on vanem kui mina ja ma ei jõua teda kunagi ära õppida. Vita brevis, ars longa”. Kõige õigemad suvitajad teavad seda ka, et nad ei ole õnnelikud, vaid Emersoni eeskujul püüavad „kirjutada oma südamesse, et iga päev on maailma parim päev” ja inimene on niipalju tema isand, kui ta kärsitumalt ei jookse „looduseimede” järele, vaid rahulikuks jääb ja laseb rohukõrsil tulla enda juurde.

Mauna Loa.

Foto Nellis.

Rühm lõbusaid suplejaid järve rannas

Põld kutsub peremeest...

Foto Erm

SUVI RASKES TÖÖS

Palju kõneldakse ja kirjutatakse nüüd igal pool supellinnadest ning kuurortidest ja neid täitvast publikust. Ajalehtedes ja ajakirjades leiame vahetpidamata ülevaateid ja kokkuvõtteid ning kirjutisi, mida seal ja seal suvituspaigas toimetatakse ja kes suurtest daamidest ja härradest sinna lõbutsema kokku on kogunenud ning kuidas seal aina valitakse kuningaid ja kuningannasid.

Vähem on kuulda nendest inimestest, kes kaovad ära linnast, et suve ja puhkuse mõnused tunda — aga kes neid ei looda leida kuurordikärast, vaid lähevad kuskile vaiksesse metsakolasse, kalurimajja mererannas või tuttavate-sugulaste tallu väikese jõe käärus. Paljudel linnasakstel on aga ka moodi läinud endale talu ostmise, kus siis veedetakse oma puhkeaeg.

Kuskil ei kõnelda ega kirjutata harilikult aga inimestest, kellele kibe elu kunagi võimalust ega aega ei anna puhkusele minna. Ometi on kaugelt suurem osa inimesi aga just seesugused, kellel igapäevane töö suvitusele mõeldagi ei luba, keda suvi veel enam seob ning tegevusse paneb kui külm ning pikaõhtuline talv.

Sel ajal kui suvituskuus keeb supellinnades kirev elu ja lõbutsemistempo jõuab oma tipule, algab taludes heinaaeg, käivad kõige kiiremalt mitmesugused ehitustööd, askeldavad igapäevases tegevuses kalurid ja käsitöölised, töötavad vabrikud, bürood, ärid, raudteed — kõikide nende inimestega, kelle jaoks ei ole olemas suvitusrandu ega kuurorte, ei mudaravilaid ega tervisvett. Need sõnad ja mõisted ongi eriti maainimesele täiesti võõrad, nagu ka linlase „vabasse loodusesse” sõit. Tööinimese meelest on suvitus ainult logelemine, vaba aja surnukslöömine ei millegagi — kuna ta ise tunneb ainult rasket ja pingutavat tööd vara hommikust hilja õhtuni.

*

Päike on suvel halastamatu. Varakult, keskhommikul juba on ta kuumus nii suur, et töö juures võtab hīgi jooksmata, ja keskpäeval — siis võib nõrkeda palavuses. Ei aita enam tubli sõõm külma vett — sest ka vesi läheb soojaks nõus, mis pandud põõsa vilusse, ega särki seljast viskamine. Aga ometi pole kuhugi minna. Töömees peab jääma paigale ja rabama edasi, kuigi pea vahel halbaennustavalt pööratab. Ja kui saabub töö lõputund, siis on sagedasti päike ammu juba kadunud metsa taha, ning palavuski jahtunud aegamööda.

*

Raudteel töötavad teetammi kallal vaskpruuniks põlenud mehed. Liiv jalgade all ja roopad on päikesesoojast tulikuumad, kahel pool raudteed aga seisab müürina mets ja ei lase jahutavat tuuleõhkugi ligi, kuid kella neljani, millal lõpeb tööpäev, on veel palju aega. Käiakse järjest veämbri juures auravat keha jahutamaks ja püütakse tüseda naljaga ergutada meeoleolu. Riituseks on ainult lühikesed spordipüksid, tihti ka vanematel meestel — aga töörühmajult on juures ja teemeistri silm pole kaugel, ning ei tohi istuda puude vilusse, mis on eemal roopapaarist ainult mõned meetrid. — Tee on üles tõstetud või vahetatud liipreid või roopaid ja varsti tuleb rong. Selleks ajaks peab kõik jälle korras olema ja see ei anna aega. Nii käib askeldus kahe roopa vahel vahetpidamata päevast päeva ja suvest suvesse.

Kindlate kellaaegadega pole seotud omal käel töötavad töölised, kes ehituste juures või mujal. Aga parata ega pääseda kuumuse eest pole neilgi kuhugi: öösel ei saa tööd teha ja päeval on hommikust õhtuni palav. Päevatöölised välisel lihttööl, ükskõik mis töös, kas riigi- või eraettevõtja käsutuses, ei saa tihti peadki üles tõsta puhkuseks. Alaliselt peab liikuma kirves või saag või labidas — ja palk on päeva lõpul ikka lühidalt „üks või kaks krooni”.

Vikerkaar, heinaliste hirmutaja

Foto Erm

Foto Podolski

Raudteelased Sonda-
Mustvee kitsaropalisel
Lümatu jaama ees raud-
betoon silda ehitamas

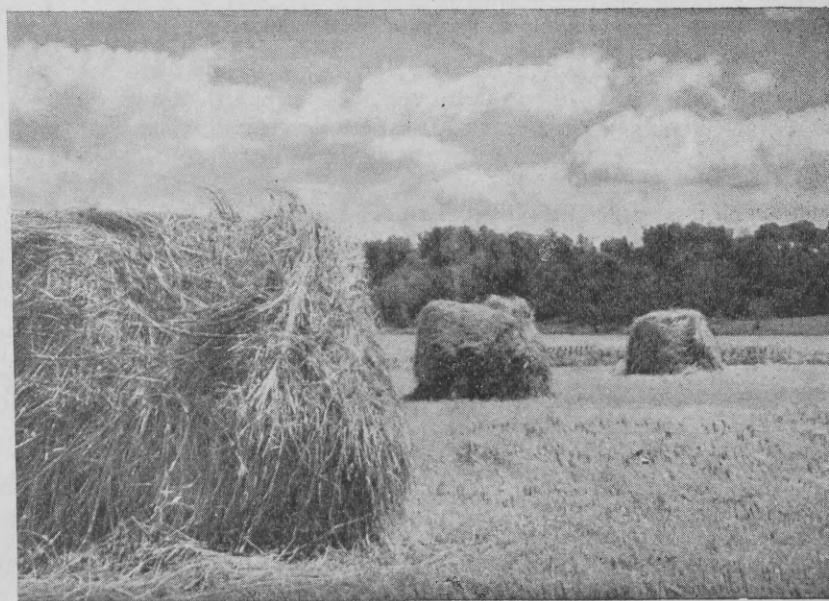
Põld kutsub peremeest — suvel enam kui kunagi muidu. Puhkus on talus suvekuudel tundmatu asi, kõnelemata linlaslikust „suvitamisest”. Vara-vara hommikul, kui päike vaevalt enda võrra kõrgemal on silmapiirist, on peremees perenaisega juba jalul ja kiirustatakse teisi pereliikmeid: karjus, välja karjaga, heinalised, ruttu niidule! Ja juba langeb vikati ees kastene hein. Imeruttu kaob uni silmist. Vaevalt neli-viis tundi on magatud, aga ei oldagi väsinud; hommikune külm — karge õhk viib ruttu unetusa ja nobedasti sahisevad vikatid kuni keskhommikuni, millal niitmine läheb raskemaks, sest et kaste on kadunud ja hein vintske. — Enne lõunat tehakse harilikult ettevalmistusi õhtupoolseks loovõtuks ja kuhjateoks. Kiireks läheb tööhoog siis, kui ilmuvad üles pilved ja kuiva loogu on palju maas või kuhi pooleli. Sõnatult ja väledalt liiguvad siis rehavarred ja kerkib saad sao järele. Isegi lõunauinak jääb siis pidamata. — Kõige raskem on aga perenaise töö, kes hommikul peab olema esimene ja õhtul viimane; alati jalul, alati jooksmas ja kõike nägema.

Õige peremees lõpetab töö juba kell 6 õhtul ja saadab pere koju. Selleks ajaks on saun kuumaks köetud ja seal hautatakse pehmeks nädalase tööga jäigistunud liikmed. Ning siis tuleb õhturahu, laupäeva õhtune vaikus, mil peremees istub mõtiskelles uksepakul või kõmbib tasa videvikus ümber koduhoonete. Ainult küla noorrahvas on küigel või mänguplatsil lõbusalt koos ja kajab rukkiräägu ja öösorri võrin ning langeb suveöö valge udu.

Pühapäev — see on oma nime tõeliselt väärt suvisel maal. Ilm on rõõmsam ja vabam, kari on

karjamaale lastud, et karjalapselgi oleks mahti puhata nädalaaegsest jooksmisest võidu kiinijooksvate loomadega — ja peremehel on aega. Kui kirkusse ei ole mindud, siis tuleb üleaedne juba varakult pühapäevajuttu puhuma ja minnakse vaatama ringi viljapõlde, või istutakse sirelipõõsa vilus, vahetades mõtteid viljasaagist ja nädalasest tööst, ning loetakse kord nädalas ajalehti.

Ei ole paremat tunnet suvisel pühapäeval, kui otsida sellel päeval üles vaikne nurgake karjamaa

Heinaaeg Viljandi järve kaldal

Foto Kiisla

lepavõsas või niidul oja kaldal, kus kuulata lep-pade kohinat või oja vulinat, — või koduaias, kus lebada pikas rohus, lugeda midagi, mõtiskleda sihitult — ja teisel poolt vana pehastunud aeda kahiseb tasases tuules kõrge rukis. Kodused on su-vel viljaväljad, armsad on lepapõõsad karjamaal ja lilledes mitmevärvilised aasad: kelles ei ärataks nad rõõmsa, eleva armastuse oma lihtsa kodutalu vastu?

Pühapäev on maal päev, millal iga pereliige oma tahtmise järgi võib puhata. Ainult hobusejoot-mine ja karjatalitus seovad perenaise ja tüdruku ning sulase mõneks tunniks. — Siis on siingi oma teed noortel ja paljudel vanadel jalge all, mis vii-vad vee äärde, mängumurule teiste inimeste hulka. Kokku saadakse siis kiriku juures, raudteejaama-des reisirongide vastas käies, mänguväljal küla serval või peoplatsil, mis harilikult asub ümbrus-konna ilusamas kohas.

Palju meelelahutust ja lõbu pakub ka vähipüük

ja kalalkäigud — kõik sobib siis: väike oja suple-miseks ja lihtne rohuväli võrkpalli löömiseks. Kau-gelt aga kogub inimesi lähemate jõgede ja järvede äärde, et karastada keha, mis võib-olla sügeleb veel laupäevaõhtusest kuhjategemisest.

*

Linnadest sõidavad odavad huvirongid püha-päevaks maale, vedades tuhandeid inimesi metsa-desse ja vete juurde. See on tung vahel end va-bana tunda seal, kus ei ole kiviseid tänavaid ega autotolmu — värskes metsaõhus ja meelitava vee ääres. Maal aga rändab noorus samuti sinnapoole, kus on vesi, — ja siis ei ole seal sugugi igavam ega meeolelu halvem kui suurtes supelrandades. —

Nii elab suurem osa rahvast suvel, suvituskuu-del, teades ainult sõnu, mis kõnelevad kuurorti-dest, suvitusest ja turistidest ning saades ise puh-kust igapäevases töös ainult igal seitsmendal nä-dalapäeval.

E. R.

KAS HAPUKURGILE TILGUTATAKSE PUNAST VERD

Poliitilisel rindel valitseb suvine roidumus ja vaikus. Ministrid ei sõida enam või kui sõi-davad, siis puhkusele ja sealt tagasi. Tasapisi rahunes maailma nõiakatel. Suvekuumuses rauges hoog. Ajakirjanduses valitseb ehtsaim hapukurk, mil sünnivad kolmepeaga vasikad, habemikud inimlapsed ja kilomeetreid pikad merimaod. —

Kas see jääb nii? Tihtigi juhtub sekka, et just suvekuumuses löövad ootamatult lõkkele kired ja voolab veri. Möödunud aastal asen-dasid ajakirjanduses merimadusid Austria ja Saksamaa. Esimeses suur diktaator „Pisi-Doll-fuss“ ei elanud üle suve, teises Hitler leidis paraja aja partei puhastamiseks. Voolas partei-kaaslaste pruunsärkide veri.

Sel aastal — kes teab, ehk on see vaikus enne tormi. Ehk on see unisus vaid suitsu-kate. Kreekas liiguvad visalt kuningriigi jalule-seadmise mõtted, Prantsusmaal parempoolsed — fašistid ja monarhistid muutuvad üha vaen-likumaks vabariigile ja demokraatiale, Madridis midagi liigutab. Kus lahti läheb ja kus veel salakesi liigub, ei kosta selgesti siia. Kus voo-lab vesi, kus toimitakse tasa ja targu sel su-vel? —

Meie lehtedele tõi pisikese vahelduse hapu-kurgi hooaega vapsiprotsess. Ta oli ka midagi ja äratas tähelepanu välismailgi, kuid sensat-siooni ei toonud. Asi liikus ammu juba, tea-tigi, et lõpetatakse võidupühaks. Kohus jäi koh-

tuks ja ei kujunenud poliitilise võitluse areeniks. Ei tehtud järsult timukatööd, vaid kohus kuu-las üle tunnistajad, kaalus ja uuris ning siis langetas otsuse paragrahvi järgi. Kõik rajanes korralikult tunnistajate ütlusil. Võib-olla sai neid vaadata ka vaatevinklist, võib-olla mitte. Esile ei tükkinud see aga kuskil.

Ühe huvitava momendi peab siiski naelu-tama kinni. Kõva kätt ja peremehevalitsust nõudsid need, kes nüüd said karistuse. Võitle-sid selle saavutamiseks ja surusid läbi kõvakäe-instituudiga põhiseaduse. Kuid instituut ise jäi kohe alguses teiste kätte. Ja võim ei olegi võim, kui ta end maksma ei pane; jumal ei olegi jumal, kui sallib teisi enda kõrval. Võim, mis peab korda hoidma juba oma huvides, ei saa lubada kõrvalekaldumisi sellest kontrast, tul-gugi need sama korra loojate poolt. —

See on juba kord revolutsionääride saatus. Kui on tabatud õige moment, õige taktika, õige koht — on õnne ja revolutsionäärist saab revolutsiooni — nüüd juba vasturevolutsiooni vastu võitleja. Ei ole õnne, jääbki revolutsionäär revolutsionääriks ja võib-olla tehakse temaga lühike lõpp, võib-olla aga et ta jääb kuhugi müüride vahele. Võib juhtuda ka, et kord on Vestmann all ja Piibeht peal ning siis jälle ümberpöördukt.

Bernard Shaw kirjutas kord „Inimeses ja üli-inimeses“, et noor inimene, kes ei ole revo-lutsionäär, ei ole väärt, et ta elaks. Revolutsio-

nääre peab olema maailmas. Ainult evolutsioon ei vii inimest kunagi edasi. Rahvas, kes kultuurilisel alal ei saa uusi mõjutusi, jääb maha, tardub oma vanadesse saavutistesse ja traditsioonidesse, nagu Hiina müüri taga kasutult püsisid tuhanded hiljem nii vajalikuks osutunud teadmised kui kompass, püssirohi ja muud. Ja revolutsioon ei ole mitte ainult poliitiline, vaid ka kultuuriline, teaduseline. Tihti tuleb vägivaldselt pühkida eest vana, et teha ruumi uuele.

Seepärast — revolutsionääre on vaja. Nendeta elu ei lähe edasi. Hea revolutsionäär ja mässaja võib tihti olla maailmas väärt palju enam kui halb vana korra kaitsja. Aga kui revolutsionäär saab võimule, siis ei ole ta enam

revolutsionäär ja on teadmata, kas äsjakukutatud vana korra kaitsjast vahest ei kujune ka uuele korrale parem kaitsja kui seda oleks uue korra looja. Kes on aga suurem ja kelle saavutused suuremad, seda otsustavad järeletulevad põlved — ajalugu, kui temalgi see õnestub.

Kreekat ootab Georg, Austriat Otto, Hispaaniat Alfons, Prantsusmaad Napoleoni ja Bourbonide järglased. Kas neist saavad revolutsionäärid, kes panevad endast rääkima maailma, või surevad nad vaikselt maapagulastena. Või langevad riigid neile küpse viljana võitluseta sülle. — Mõne kohta vahest annab otsuse veel käesolev suvi. —

V. M.

A. S. Puškin:

Pööbel.

Kui laulik laulis, üllalt indund,
ja pühal lüüral mängles sõrm,
siis kuulas pööbel, kõrk ja vindund,
ning, enda kalkusesse pindund,
ei läitund laulust tuimund põrm.
Ning rahvas targutas: „Miks kajab
ta laul, nii kaunist kirest kuum?
Kes selle tühist võlu vajab?
Mis on ta siht? Ta tõhus tuum?
Miks ilutseb? Kus on ta õpped?
Misjaoks need valud ja need võpped?
Näe isemeelset imelast!
Tuulvabalt voolab lauluuhang, —
tuulviljatu ta hoogne puhang!
Mis mõte sel? Mis kasu tast?

Poeet.

Jää vait, oo taipamatu jõuk —
ma põlgan sind, kel koduks pori,
juhm hädade ja mure ori,
sa pole taevapoeg, vaid tõuk!
Sul pole muuks kui kasuks aega:
ka Phoebust kaalud kasu vaega.
Ta marmor pole tulutoov,
ent jumalik! Kuid sest ei peeta
teil lugu — teil on kõrgem soov:
hää pada, kus saaks lõunaid keeta.

Pööbel.

Ei, kui sa oled ülalt saadet,
siis valgusta me tuhmund vaadet.
Kui pilk sul viibind taevatõel,
siis õppa uudist maisel laval.
Me hing on väiklane ja kaval,
iulm, tänamatu, ülbe, õel.
Me kohimehelikust vaimust
võid leida orjust, narrust, laimust.
Me silm ei taba õigeid teid
ja meie patt on nagu lohe.
Kui sul meist kahju, aita meid,
ja meie kuulame sind kohe.

Poeet.

Oo jätke mind — mis puutute
poeti, kelle eesmärk hardus?
Las määndub meel, mis pahas tardus!
Kas arvate, et muutute
mu heliseva lüüra kaudu?
Hing vihkab teid kui surnuhaudu.
Te vaim, täis nükkeid salatuid,
täis tõmpi, julma orjairoet,
saab abiks vanglad, kaagid, kirved —
kuis põlgab meel teid alatuid!
Kui tarvis koristada praht
te tänavailt, kas muu ei suuda
teil keegi tarvitada luuda
kui preester, püha tule vaht?
Ei lood meid kasupüüde paoks,
ei maiseks võitluseks — meid loodi
vaid kirkalt lõkatava oodi
ia harduse ja palve jaoks.

Tõlkinud Ants Oras.

VÕÕPSU, RÄPINA, MEHIKOORMA

1.

See oli mõni päev enne jaanipäeva, kui ühel ilusal jaaniõhtul omnibus meid tõi Võõpsu.

Võõpsu? Ma mäletan: see oli vist enam kui kolmekümne aasta eest, kui sai siin ringi kolatud. Siis kutsuti Võõpsut linnaks ja seda nime oligi ta väärt. Sest siis tuksus siin kõva elurütm, mis üha tugevnes. Siin on jõuka Räpina turg ja eestlaste, venelaste ja setude kaubamuretsemiskoht. Võõpsu laadad olid kuulsad nii siin- kui ka sealpool Peipsit ning Võõpsu turupäevadel kihas jõekallas peipsitaguste venelaste lootsikutest, kes turu harilikult ikka tühjaks ostsid. See kõik tõi Võõpsusse raha ning Maailmasõja esimesteks aastateks oli Võõpsu oma tõusu haripunkti saavutanud.

Nüüd? Mingi nukker meeleolu hõljub kogu alevikese kohal. Juba ammu pole siin midagi juurde ehitatud. Näed majakesi, mis lagunemas, ja teisi, mille seinad Maailmasõjast saadik pole näinud värvi.

„Oleme määratud hävinemisele,“ kõneleb vana võõpslane, kellega teen juttu, „Räpina, Veriora, jah isegi Värskä on meilt meie elutempo üle võtnud. Hingitseme oma väikese kapsaia juures ja elame mineviku mälestustest . . .“

Astume sisse koolimajja, mis asetseb Võõpsu suurimas hoones, endises „Loogi häärberis“. Minu kaaslane on eesti raamatute levitaja ja soovis näha kooliõpetajat. Maja ukсед olid lahti, ja meie kõndisime mitu ruumi läbi, ilma et oleksime näinud inimese hinge. Kuskil toas vedeles hulk raamatuid korratuses laual ja pingi peal, tubli tolmukorruga kaetud. „Siin majas ei armastata raamatuid,“ tähendas mu kaaslane.

Saime majast siiski viimaks teada, et kooliõpetajat pole kodus. Öeldi, et võiksime rääkida naisõpetajaga, kes elab teises majas.

Otsisime juhatatu üles, ning siin oli meil õnne: meid võeti suurepäraselt vastu, nagu vanu tuttavaid, ning varavalgeni lauas istudes pidin ma õpet. proua ja hr. Tikk'idele jutustama sellest, kuidas ma omal ajal Võõpsu „Nigula“ laadal esimest korda torupilli mängijat nägin, kuidas kord suvel üks vigurimees „linna“ taga heinamaal linnarahva lõbustamiseks paberist õhupalli lendu laskis ja vaatajailt selle eest 10 kopikat sisse kasseeris ning viimaks, kuidas ma siin linnarahva nimel

kirjutasin palvekirja — Vene keisrile, et keiser laseks kinni panna Võõpsu kroonu-viinapoe . . . Palvekirjale kirjutasid alla enam kui kolmsada kodanikku ja igäiks maksis kirja tegemise kuludeks viis kopikat. Oh, see oli minu esimene suurim sissetulek. Aga keiser, kurivaim, vist ei lugenudki meie palvekirja, sest viinapoodi ei mõeldudki sulgeda.

Jaa, jaa, — siis olid Võõpsus teised ajad, ja nüüdsele hoopis, hoopis teised. Sest kõik läheb mööda ja muutub unenäoks.

2.

Järgmisel hommikul vara tõi omnibus meid Räpinasse.

Ah, see armas Räpina, minu noorusmaa! Kuidas muudab ta aeg-ajalt oma palet, isegi nii, et mõnda kohta ei tunne enam äragi! Kadunud on laialdased mõisanurmed ja asemele tekkinud ot-satu rida talusid ja talukesi. Aastate eest, kui siin rändasin, siis vihastasid mind need asunikude värskest valminud majaputkad. Nüüd vaatad ja hakkad nendega kuidagi juba leppima, vist küll selle tõttu, et suurem hulk asunikke on nähtavasti juba „jalad maha“ saanud.

Ja Räpina alevik ise? Ta on kord ridadena kasvanud siia- ja sinnapoole, ikka piki maanteid, ja siis äkki valgunud laiali üksikelaamuteks, taludeks, asundustaludeks. Kus praegu Räpina „süda“ asub, seda on esiotsa raske ütelda, kuid näib, et ta pole kuskil mujal kui endisel „Opõtaija aianukal“ postkontori ja vallamaja piirkonnas, kus asub rida kauplusi ja nägusamaid maju.

Aga ilus on Räpina oma jõekeerude ja poolsaartega oma vana lossihoone ja pargiga. Peab märkima, et lossi ja tema pargi eest on räpinlased hästi hoolitsenud: kõik on seal puhas ja korras, vahest rohkemgi kui vanasti, „Siivesti“ ajal.

Kohtame Räpinas rohkesti tuttavaid, kes pajatavad meile Räpina elust-olust. „Meile on tehtud ülekohtu,“ kõneleb üks, „raudtee on meist läbitikk 16 kilomeetrit eemal ja laevatee Peipsi kaudu mitmeti tülikas. Mis maksab riigile see, kui ta ehitab Verioralt Räpina haruraudtee — jõukas Räpina tasub ehituskulud lühikese aja jooksul.

Ja teine: „Pandagu meie paberivabrik korralikult käima ja antagu meile elektrit — seda nõuame kõigepealt!” — —

Minu seltsimehel on Räpinas raamatutega õnne: kohaliku haridusseltsi esimees noor, kultuurne preester N. Hindov valib seltsi kogu jaoks välja terve virna eesti uuemat ning paremat kirjandust.

Ilusal õhtupoolikul jätkame matka põhja poole, Kõstrimäe ja Raadamaa suunas. Läbides Jaamküla märkame järjest laiuvaid nurmi, kus lokkavad mühinal viljapõllud. Mida rohkem edasi, seda laiemaks ja avaramaks muutub silmapiir, seda uhkemad on viljapõllud. Ning hästiehitatud talud laialdaste nurmede keskel tuletavad elavalt meelde kuulsa Vestfaalia maastikku Lääne-Saksamaal. Pole ka ime, sest siit Jaama ja Raadamaa küla piirkonnast algab Eesti „Taani”, nagu armastavad ütelda räpinlased ise. Tõepoolest — Raadamaa, Linte, Tooste, Tammistu, osalt ka Meelva, Kureküla, Kõnnu- ja Nahaküla piirkonnad on oma põllukultuuri suhtes kahtlemata esimesed kogu Eestis. Vaevalt kuskil mujal Eestis leidub nii uhkeid viljapõlde ja hästiehitatud talusid kui siin.

Peatume Raadamaa koolimajas, kus elab Juhan Kõivsar, üks Võrumaa õpetajaskonna vanema põlve viimaseid mohikaanlasi. Ta on suur raamatusõber, ning jälle jääb minu kaaslaste kohver kergemaks. Ja pealegi: mõnusa jutu juures ilmub lauale tüse kruus vana, kuldset veini. Peremees ise ei joo, vein on tal endavalmistatud, juba kümme aastat vana ja seda toob ta välja ainult headele sõpradele.

Jätkame lauldes teekonda läbi uhkete viljapõldude põhja poole. Meil on sihiks jõuda teinepoole Linte küla, „Maido” tallu, kus elab Räpina ärksamaid tegelasi hr. Hindrik Heering.

Enne kohalejõudmist nägime otse tee ääres väikest, poollagunenud onni, mille aknakeste all punetasid imelopsakad pujengi õietutid. Otsustasime endile lilled nõõpauku lüüa, et rännak oleks pidulikum. Astume onni ukse juurde ja koputame. Sel hetkel ilmus aknaaugule mingi ehmunud eide nägu ja kadus, kuid ust keegi lahti ei teinud.

„Tehke lahti, tahame lilli osta.” Selle peale ilmus uksele mingi imelik härra, vurrud ja habe otsekui mõnel vanal Hispaania kuningal, pealegi hästi soetud.

„Soovite lilli?” kõneles ta imeviisakal toonil.

„Küll! Saate 25 senti tutist.”

Selle peale kadus imelik härra välkkiirelt uksest ja ilmus järgmisel hetkel ilmatupika seatapmise pussiga. Võrratuma žestiga löikas ta õied varre otsast ja ulatas põhjatu viisaka kummardu-sega meile kätte.

„Kes on see kummaline härra, kes siin teie ligidal onnis elab?” pärisime hiljem Hindrik Heeringult.

„Raske ütelda. Kes ta on, seda ei tea keegi. Ilmus mõne aja eest sinna onni kahe vana inimese, naisterahvaste juurde, elab kui härra kunagi. Mis ta teeb, sedagi ei tea keegi. Rahvas kutsub teda „rüütel Sinihabe’meks”. On nähtavasti tüüp, milliseid leidus ennem linnades, kuid nüüd sigineb neid ka juba küladesse.”

— — Imetlesime „Maido” talus päratu suurt õunaaeda, kus üle 200 suure õunapuu, rajatud juba paarikümne aasta eest. See on kahtlemata suurim viljapuu-aed kogu Lõuna-Eestis.

Järgmisel päeval jätkasime matka Naha ja Meeksi suunas.

Naha koolimajas leidsime innuka raamatusõbra — kohaliku kooliõpetaja hr. R. Zingovi. Ta ostis hulga häid raamatuid ja jutustas meile kohalikust kultuurielust. Nagu selgus, peetakse Naha kandis kultuurisaavutistest suurt lugu: loetakse innukalt raamatuid kohalikust raamatukogust, ning pea igas talus on telefon ja raadio. Nähtavasti on siin suuresti hoogu andnud kohaliku kooliõpetaja hr. Zingovi eeskuju, kes siin juba poolteist aastakümnet kohal on püsinud ja iga kultuurilise algatuse ja ettevõtte eesotsas seisnud. Koolimaja aga on inimpõlvi vana ja näotu, mis oma välimuselt enam kuidagi ei sünni kultuuriliselt edasijõudnud ümbruskonna keskele. — —

Õhtu eel jõuame Meeksi mõisasse, mida minul raske ära tunda, niivõrd on ta muutunud. Otse seal, kus oli kunagi härrastemaja, ähib varemete keskel mingi aurukatel ja suitseb pikk plekist korsten. Aga just maantee ääres, endise moonakamaja ees, kõlguvad sajad lahatud latikad õrtel kuivamas, just kui ilmatu ladu vihapaare, suured, laiad ja rasvased.

„Hei, eit! Kas latikaid müüte?”

„Müün.”

„Mis maksab üks suur latikas?”

„Võta missugust tahes, 15 senti tükk.”

Valisime paar latikat-hüiglast välja ja toppisime kotti imestades, et on ikka Eestis head, mida võib odavasti osta — olgugi vahest ainult kevadel Peipsi ääres. — —

Õhtu saabudes olime otsaga juba Mehikoorma alevis. Kolmkümmend aastat tagasi olin ma siin elanud. Siis oli ta kogu Meeksi ja ta ümbruskonna keskkohat ja aken — välja maailma. Siin kaubeldi kõvasti ja Mehikoorma hakkas imekiirelt kasvama. Läksid aastad, muutusid ajad. Praegu

pakub Mehikoorma nukrat pilti: majakesed poollagunenud, mõned elanikkude poolt koguni maha jäetud. Igalt poolt vaatab vaesus vastu. Pole teha midagi, see tuleb ikka, kui „õhuaken” on suletud. Kilomeetri kolme kaugusel üle Peipsi kaela valendab aga Venemaa rand, mis aastakümnete eest igale Mehikoorma elanikule oli sama tuttav kui oma küla tänav, kuid millest nüüd siin keegi ei tea mitte kui midagi. — —

Astume sisse viletsasse poodi, kus näikse kaubeldavat sada sorti asjade ja asjakestega. Joome parajasti pudelit limonaadi, kui sisse astub vana talumees. Ta heidab meie poole umbuskliku pilgu ja kõnetab poenaist. Silmitsen talumeest omakorda ja arvan temas ära tundvat ühe tuttava tollest ajast, kui olin Meeksis kooliõpetaja.

„Kui ma ei eksi, näen ma siin Karli Truutsi,” sõnan talumehe poole pöördudes.

„Võib olla küll,” vastan nüüd taat ja silmitses mind teravalt.

„Tunned sa mind veel?”

„Ei, kulla nooreherra, mitte ei tunne.”

„Noh! Kas pole sul meeles üht noormeest, kes oli Parapalu kooliõpetaja ja suvel siin vallamajas kirjutaja abiliseks?”

„Mitte ei mäleta.”

„Tohoo, Karli, kas pole sul enam meeles, kui sõitsime sinuga ikka kosja — Rápina rikastele neidudele?”

„Jah, jah, nüüd tuleb meelde: siis käisime Lokutal „Pupe” pool. Oli kurivaim ilus tüdruk, too „Pupe”, oleks mulle peaaegu naiseks tulnud.”

„Said sa pärast säärase rikka naise, missugust tookord otsisid?”

„Eeh! Sain ja ei saanud kah! Kui veel nüüd saaks kosja minna, Rápina ühispank raha täis, puha rikaste Rápina taatide tütarde kaasarahad, polegi muud, kui ole mees ja võta välja...”

Panin tähele, et selle jutu juures olid iseäraliselt särava lõõnud vana, küüruvajunud Karli tumedad silmad.

Vaheajal aga tõusis Venemaa poolt hiiglapikse-pilv õudse mürinaga. Laskime kiiresti jalga end. Meeksi vallamajja, kus nüüd on kool ja kus meid lahkesti võttis vastu lugupeetud kooliõpetaja Zirnaski perekond.

Pärast mõningaid seiklusi Ahjal ja Kärsal jõudsim järgmise päeva õhtul Tartusse tagasi. Reis oli olnud küllalt õpetlik: nägime jälle maa kultuurilist palet nii ja teisiti, ja võisime veel kord veenduda, et maa on linnadest nii mitmes suhtes ette jõudmas, kas või sellegi poolest, et maal mõeldakse nüüd tihti õigemini ja kainemalt kui linnas.

Jaan Vahtra.

Linda Künnapas

Kviitung

Ah neid pilwi udusulgi
Üle väitse Otepää!...
Siiski siin me teed ei kulge:
Ma liig noor ja Te liig hää.

Ma ei oska fondi mundris,
Teos ja mõttes olla wait.
Tütar metsade ja tundri
Ging mu awar on ja lai.

Seie wajate wist eite,
Mina aga olen daam.
Ma ei poolda filmapeite
Ja mu süda pole kaam.

Seid ehk weetleb lelu-naine
Kelle teada iga poos.
Mina — maises ebamaine —
Pole aga tühi loos.

Garnisonilugusid

Katkend lähemal ajal „Noor-Eesti Kirjastuse“ väljaandel ilmuvast uuest mälestustekogust.

Milline oli vene sõjaväes lihtsa eesti sõduri elu, selle näitena tuleb mul meelde sõdur Puusepa lugu. Ja see lugu juhtus juba sõja ajal, mil lal puhusid siiski juba veidi vabamad tuuled ja oli olemas salajane korraldus, et sõdureid ei tohi enam nii suurteks tõbrasteks pidada kui rahu ajal, sest nad olid nüüd ju ometi — isamaa päästjad! Pealegi oli meie väeosa sõjaaegne, komplekteeritud maakaitse- ja tagavaraväelastest; nii sõdurid kui ka all- ning ülemohvitserid olid tagavaraväelased ja maakaitseväelased. See tähendab, et meie väeosas kunagi polnud säärast suurt „trukki“ kui rahuaegsetes kaadrirügementides, polnud seda ehtsat drillivaimu ning sellega paratamatult kaasaskäivat vaadet, et sõjaasjandus pollegi nagu muud kui üks suur „utsin“. Rahuaegses vene sõjaväes oli sõdur nagu vaid selleks olemas, et teda treida ja süüa igast kandist, ilma et treijatel ja sööjatel meeldegi oleks tulnud, milleks seda õieti tehti. Rahuajal oli sõjaväeteenistus tõesti vaid „teenistus“. Ning rahuaegsed ohvitserid ja allohvitserid vaid „teenisid“, täitsid sageli mehaaniliselt oma kohustusi, ideeta, vaimusetusega, — „venitasid nahka“.

Lühidalt, rahu ajal sõjaväes alles sõdurilt võeti nahk.

Laialdaselt on ju tuntud lood meie sõdurite raskest elust vene garnisonides Poolamaal ja Siberis. Olin neid pidanud rohkem naljajuttudeks ja vanade sõdurite liialdusteks. Aga kui nägin mõne meie sõduri saatust isegi kas või meie sõjaegses družiinas, s. o. maakaitseväe rügemendis, siis ei kahelnud ma enam vanade hirmujuttude tõepärasuses.

Puusepp oli pisike mehikene, mitte enam väga noor, vahest juba 40 aasta vanuses. Ta ei osanud sõnagi vene keelt. Ta näol oli mingi nahahaigus, mida aga vastuvõtu komisjonis ei peetud tervisele kahjulikuks ega külgehakkavaks. Kuid see haigus andis mehikesele koomilise ja isegi kaunis ebameeldiva välimuse. Kujutlege seda väikest poisikesesuurust mehikest suure raske püssi, pauna ja haigusest moonutatud näoga. Ta mõjus koomiliselt, kuid kes sõjaväes on armetult koomiline, sel pole pääsu teiste pilgetest, halvaksapanust ja näägutustest. Eriti alama ülemuse poolt. Alamad ülemad vene sõjaväes polnud õpinud väga palju mõtlema, kaasa tundma ega analüüsima.

Puusepp ei osanud sõnagi vene keelt, kuid ta pidi kõik käsud teadma ja täitma, mis talle vene keeles anti. Hea oli rivis, teiste keskel, seal võis kõik ahvikombel teistele järele teha, kuigi sageli ka see oli raske ja Puusepp ikka teistest maha jäi

nii püssivõtetes, pöörangutes ja marssimistes. Ja selle eest juba Puusepp sai! Ikka Puusepp ees ja Puusepp taga! Teinekord sa muud ei kuulnud kui Puusepp ja Puusepp. Alul tegi Puusepa näägutamine ülemusele nalja, aga pärast tüütas see ära ja siis tuli sõim. Hea muidugi, et Puusepp sõimust aru ei saanud. Aga siis tulid karistused — ja nendest sai Puusepp juba aru.

Vaene Puusepp! Ta pidi selle eest, et ei „täitnud korralikult komandot,“ karistuskorras kemmelguld puhastama, kõõgis töötama, ülemääraselt valveteenistust kandma, isegi — sellekohase ettekande järgi kõrgeimale ülemusele — püssi all olema, s. o. mitu tundi liikumatult seisma, püss õlal, täies varustises, kraamipaun seljas. Keegi ei võtnud seda arvesse, et Puusepp ei osanud vene keelt. „Miks ei õpi ta siis ära?“ küsis ülemus kõrgilt. Vene keel oli ju säärane püha keel, et teda võis kolme päevaga ära õppida!

Kui oli Puusepal juba rivis raske, siis mis pidi ta tegema „slovesnostil“, s. o. suusõnalisel õppusel! Ja ometi nõuti temalt nagu teisteltki venekeelseid vastuseid ja päheõppimisi sise- ning garnisoni-teenistuse korrast.

„Puusepp!“ hüüdis „otdelõnna“, s. o. jaoülem. „Kui sulle tuleb vastu kompaniiülem, mis pead sa siis tegema?“

Puusepp, kes sellest venekeelsest küsimusest midagi ei taibanud, seisis ja vaikis.

„Noh, Puusepp,“ näägutas otdelõnna. „Sa ei tea siis sedagi. Ei tea kõige lihtsamat asja. Mis sõdur sa siis oled? Kuidas sa siis ometi nii rumal oled?“

Puusepp vaikis. Lõpuks tegi ta suu krampliku liigutuse ja sellest tuli kuuldavale mingi inisev lääl:

„Soldat jest... soldat jest lugaa...“ (Sõdur on teener).

Kõik puhkesid mürinal naerma. Kuid Puusepa silmis oli kurbus ja meelegeheide.

„Mis?“ hüüdis otdelõnna võltsi paatosega. „Mis sa sonid! Kas ma sinult seda küsisin. Ma küsisin puhtas vene keeles: mis sa siis pead tegema, kui kompaniiülem sulle vastu tuleb? Noh! Vasta!“

Puusepp vaikis.

„Sa ei taha vastata?“ näägutas otdelõnna. „Sa ei viitsi õppida. Jääd seisma. Noh, Petrov, ütlesina!“

Petrov ütles ja Puusepal kästi korrata.

Puusepp ei suutnud.

„Isegi korrata sa ei saa?“ imestas otdelõnna silmakirjalikult. „Nii tähelepanematu oled sa. Kui sa ka keelt ei oska, siis korrata ikka pead

suutma. Ega sa tumm ole. Ütle talle veel kord, Petrov!”

Petrov ütles jälle.

Kuid Puusepp jäi endiselt tummaks.

Otdelonna, pime peipsivenelane, oli aga tõesti arvamisel, et vene keel on nii lihtis asi, et kui inimesele juba kaks korda ette öeldakse, siis peaks ta ometi oskama järelegi öelda!

Ning ülemus vihastus.

„Heida maha, Puusepp!” hüüdis ta. „Kätele! Tee kakskümmend korda kätel üles ja alla! Ruttu! Üks — kaks, üks — kaks, üks — kaks!”

Puusepal oli see trahv juba proovitud ja ta oskas „komandot” kohe taibata.

Aga viimased liigutused käisid tal üle jõu. Ta langes kätele maha ja lõõtsutas. Higi ilmus ta otsaesisele.

„Ahaa!” rõõmutses ülemus. „Juba toss väljas.” (Užee duhh von). „Vaata kui sa paremini õppima ei hakka, siis lasen ma sul seda sada korda järgemööda teha. Eks vaatame siis. Tõuse üles! Kuid jääd seisma! Ah sa istud?! Seisa, mõistad! Vaata kus on kuramuse tobu! Kõige lihtsamast sõnast ei saa sa aru!”

Nii kestis see päevast päeva.

Puusepp oli naeru- ja pilkealune, Puusepp oli idioot, Puusepp oli kõikide vigade ja üleastumiste kehastus. Ta käis kui unes. Ja ometi oli temagi kodu mees olnud, tal oli perekond — naine, lapsed, tal oli oma töö olnud! Ta oli inimene olnud. Nüüd ei olnud ta seda enam. Teda käideldi kui koera.

Kui läksin forti ja sealt Kroonlinna, jäi Puusepp kesk oma martüüriumi.

Aga lipnikuna tagasi jõudes kompaniisse kuulsin, et Puusepp oli haigestunud ja saadetud haiglasse.

Tensik rääkis, et Puusepp olevat kaua kaevanud oma sisemiste hädade üle, aga teda polevat ustud. No muidugi, kes siis Puuseppa uskus! Kompaniis polnud õiget velskerit ja arst asus fordis. Forti, arsti juurde juba mehi nii kergesti ei saadetud. Ning Puuseppa ammugi mitte! Kuni kord Puusepp polevat enam maast üles saanud, kuigi otdelonna talle tiivad alla lubanud teha.

Ühel kevadisel päeval tuli mulle käsk: minna komandoga sõjaväe haiglasse ja saata sealt surnud sõduri põrm Terijoe surnuaiaale. Surnud sõduriks osutus Puusepp. Vaene koomiline väike mehike! Su keha ega hing polnud puust, sa nõrkesid selle ülekohtu all, mis sulle tehti, kuna muidu sa ehk veel kaua oleksid võinud elada.

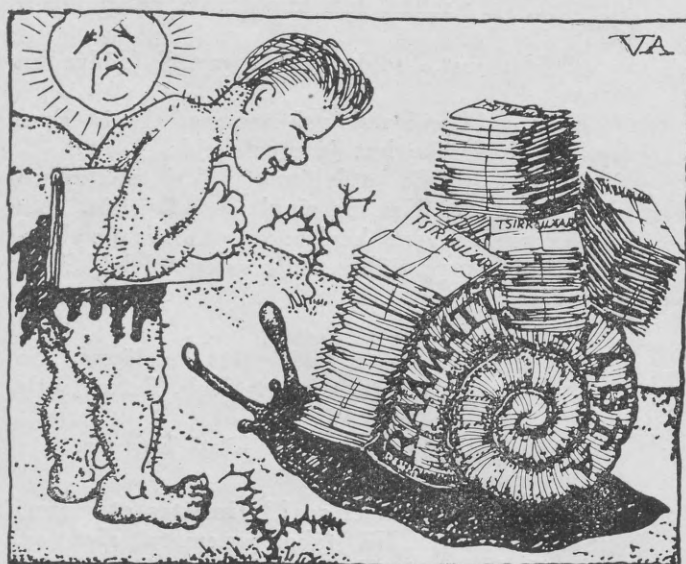
Kui haiglast välja kanti Puusepa põrm, seisin ma komandoga haigla ees ja kamandasin kombekohaselt komando auandmisele. Paljastasin Puusepa auks mõõga. Ainult suurtele ülemustele pakuti elavaina seda au. Pärast oma surma sai selle au osaliseks ka Puusepp!

Ja kui meie siis pikkamisi Terijoe poole liikusime, veovankril Puusepa kirst, mille kaanele naelaga oli kinnitatud ta müts, andsid kõik vastutulevad ohvitserid au Puusepale!

Kuid mis oli kogu sest „aust” nüüd enam kasu Puusepale!

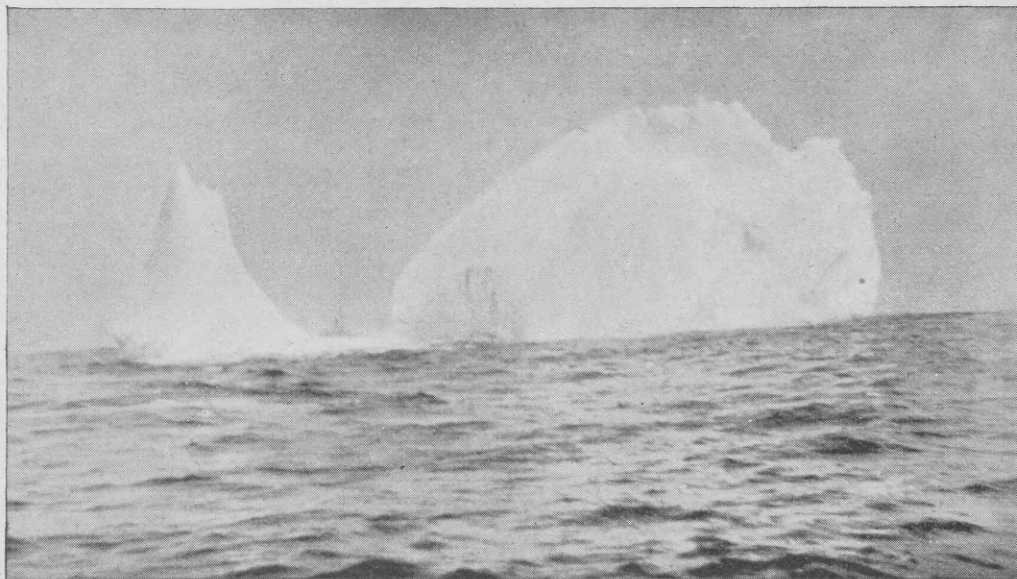
R. Roht

Kalevipoeg ja raamatuaasta

„Sa vaeseke! Küll on nad sulle koorma selga ladunud ja pealegi puha tsirkulaarid! Vanasti tegin mina lihtsamalt: võtsin raamatu ja andsin otsekohe eesti rahva kätte“.

SOS Jäämägi!

Jäämäed. Taga paistab vahilaev

Inimkond ei jõudnud veel täielikult unustada „Titanicu” traagilist hukkumist, kui juba järgnesid teised. Veel hiljuti ühele neist, Taani õppelaev „Kjobenhavni” salapärasele kadumisele ei leitudki teist tõepärasemat oletust kui kokkupõrget jäämäega. Kas ei tule seda oletust laiendada veel tervele reale teadmata kadunud laevadele? Ja nimestikku täiendada nendega, mis hukkunud polaarsõitutes. Kuid ikka uuesti tuleb laevajuhtidel riskeerida inimestega läbides Atlandi põhjapoolseid piirkondi. Eriti kardetavat sõiduteed Newfoundlandi ümbruses, kus ristlevad Labradori ja Golfi hoovused. Jää nõuab ohvreid!

Mida ütleb aga meie abimees võitluses loodusjõududega — teadus? Seni pole leitud veel mingit rahuldavat süsteemi, mis määritleks Arktika laialdasel alal jää tekkimise ja liikumise ebakorrapärasusi. Teada vaid see, et pehme talve korral hoovustest kantud jääväljad ja -mäed saabuvad varakult ja suuremal arvul lõunasse. Kohata aga võib neid aasta läbi 38 N* ja 38 W** ning P.-Ameerika mandri vahelisel alal, kuid juhuslikult uitamas isegi 30 N ja 10 W. Eriti tihedalt aga perioodil aprill—juuni.

Jäämägede tootjaks on Gröönimaa. Kogu suuruses määratu jääliustik, kus ainult sisemaa jäälademeid läbivad üksikud mäetipud. Need, tõustes 2800 m merepinnast, moodustavad vee-, žigemini jäälahkme. Seda loomulikku kelguteed palistab 50 miilini jäävaba lõpmatult kääruiline rand. Sügavad fjordid tungivad kaugele sisemaale. Libisev jäämass lõhestub ja murdub järsul kaljul või kui lagemine on ühtlane, siis jätkab teed merre, kus

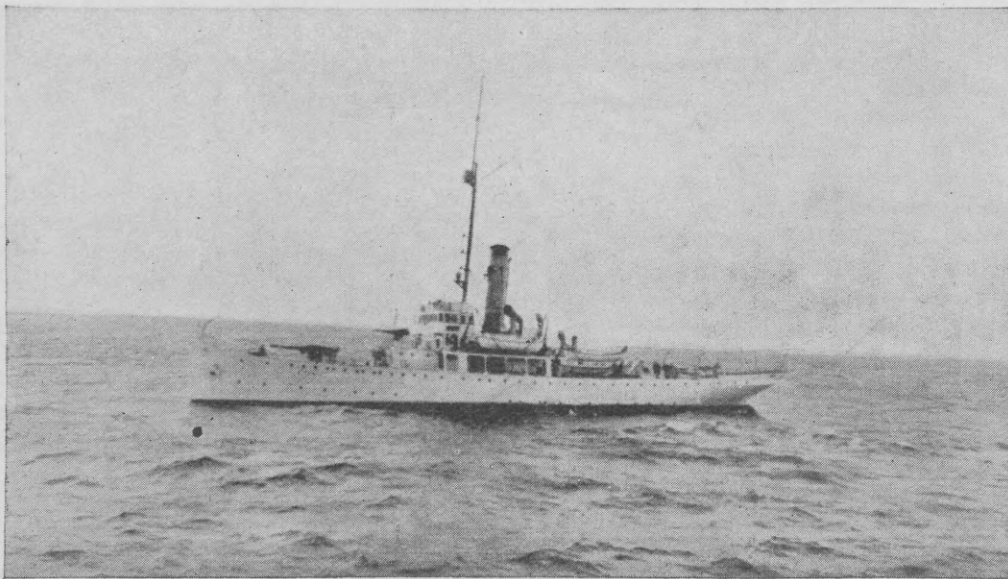
juba vesi hoolitseb lahtikangutamise eest. Siitpeale on sündinud jäämäed ning jäävad tuulte ja voolude kanda. Suurimad neist saabuvad Ulmanak Fjordist ja Disko Bayst (69 —71 N). Nende kõrgus veepinnast ulatub kohapeal 150 m. Kuid vaevalt võib kohata lõuna pool sääraseid hiiglasi, sest sulamine hävitab neist suurema osa. Harilikuks veepealseks kõrguseks on 15—30 m. Siin tuleb siiski arvestada seda, et veepealne osa moodustab vaid kaheksandiku veealusest massist.

Jäämägede liikumist soodustavad „merejõed” — hoovused. Tähtsam — Labradori hoovus, voolab piki Baffini ja Labradori idakallast lõunasse. Tema teed tähistavad ujuvad jääd, kuid on nähtud neid liikumas ka erilise põhjuseta vastassuunas. Voolu kiirus 10—36 miili päevas, suurenedes ja vähenedes kohapealsete tuulte mõjul. Hoovuse laius ja sügavus on tundmatud, kuid ligikaudsegi arvestuse järgi toob ta Arktikast määratud veehulgad. Neid asendavad soojad Atlandi veed ja Ida-Gröönimaa kaldani ja sealt edasi lõunasse voolav Polaarhoovus. Üks tema harudest pöörab Fawelli neeme juures nordvesti ja ühineb polarjoone all Labradori hoovusega.

Gröönimaa sisemaalt merre libisenud jäämassid ei pääse liikuma takistuseta. Möödub mõnigi kuu, enne kui neid kannab tuul või juhuslik vool hoovuste piirkonda. Algab tee lõunasse. Paljud neist jäävad kinni Labradori ranna kääruksesse, madalikkudele ja sulavad. Osa peatub jääväljade piirkonnas, eriti külmal talvel Arktikas. Muist purustab omavaheline kokkupõrge, hävitab ilmastik. Ainult väike osa jõuab ülemerelaevateele. 1200—1500 miilise teekonna katmiseks keskmise, 10 miilise kiirusega, kuluks 4—5 kuud. Nii peaks Gröönimaa lääneranniku suurem, juuli-augusti too-

*) põhja-laius.

**) lääne-pikkus.

Vahilaev
Atlandil

dang enamikus jõudma kohale talvel. Tegelikult sünnib see aga järgmiseks suveks. Koguni samal ajal Newfoundlandi madalikule saabunud mitme jäämäe tekkimisvahe võib ületada paar aastat.

Oma kujult lähevad jäämäed lihtsast geomeetrisest vormist üle kuni muinasjutulise idamaa templini. Lõpmatud teravikud, tornid, õõnsused, veest uuristatud koopad ja käigud. Kõrged jääpurikatega palistatud karniisid ja väikesed langevad kosed jätavad unustamatu mulje. Kuid võrdne ilule on hädasoht. Jäämäe kaugele ette ulatuv veealune osa on laevadele samahästi kardetav kui kaljustik. Seegi omadus leiab vahel otstarbekohast kasutamist. Juhul, kui laev on sattunud ujuvatesse jääväljadesse, kujutab jäämägi endast loomulikku jäälõhkujat ja kaitset. Oma sügaval istuva veealuse osa tõttu liigub ta voolu suunas, arvestamata tuult ja selle suunas ujuvaid jäävälje. Ja nii võib näha jäämäge, olgugi mitte kiirelt, vedamas ja rajamas teed laevadele vabasse vette, kui kõige moodsamat jäälõikajat.

Pikemaajaline viibimine soojemas piirkonnas muudab jäämägede massi rabedaks. Kahuri lask, vahel isegi kerge tõuge võib tuua varisemise. See tõuseb kõrvulukustava mürinani Labradori rannikul, kus toimub jäämägede kuhjumine. Lõhkuvalt mõjub, temperatuuri vahe tõttu, ka pinge sisemiste ja väliste kihtide vahel. Peale selle päeva jooksul sulanud vesi tungib pragudesse ja külmudes purustab kiiluna. Kõik see põhjustabki jäämägede kiire kadumise, kui nad on vaevalt jõudnud Põhja-Atlandi soojade voolude piirkonda. Olnuks teisiti, mööduks nii mõnigi aasta, enne kui suur jäämass sulaks, ja neid võidakse kohata Euroopa rannikuil, kuhu ulatub Golfi hoovus.

Mõned jäämäed on hädasohtlikud oma tundliku tasakaalu tõttu. Väike langenuid kild võib tuua raskuspunkti nihke ja kogu mass võtab uue

asendi. Sama juhtub madalikkude juhulkiul puudutamisel.

Vähem kardetavad kui jäämäed on P.-Ameerika ja Euroopa liini laevadele jääväljad. Nende suurus on keskmisest jäätükist kuni mitmesaja ruutmiilise pindalani. Kujunemiskohtadeks kogu polaarpiirkond ja mandri lähed, kuhu ulatub külma mõju. Neist Arktika jääväljad püsivad aastate kaupa ja omavad lõpuks 3—5 m paksust. Piiri nende suurenemisele paneb alaline liikumine. Tuuled, voolud, tõus ja mõõn on teguriteks, mis purustavad ja kannavad laiali jää. Viimaks toob neid jääväljadena lõunasse Labradori hoovus.

Kuna puudub süstemaatiline jää liikumise ja ulatuse ettearvestamine, siis on olnud laeva saatust täiel määral juhi kogemustest. Päeval, ilusa ilma korral on võimalik näha sõidutee takistusi, kuid öösel muutub see õige raskeks, kas või näiteks eraldada veest Lõuna-Gröönimaal tekkinud sinakaid jäämägesid. Milliseks aga muutub olukord udus (mis selles piirkonnas sagedane nähtus) või tormis? —

On tehtud määratud pingutusi jääpiirkonna hädasohtude kõrvaldamiseks. Korraldatud teaduslikke uurimusi, esitatud igasuguseid kavatsusi, kuid ainsaks otstarbekohaseks abinõuks on jäänud USA valvelaevade võrk. Igaüks neist on tehniliselt täielikult varustatud meteoroloogiline laboratoorium ja liigub oma piirkonnas. Need alalised valvurid on raadiotelegraafilises ühenduses mandril asuva keskasutisega, omavahel ja jääpiirkonnas liikuvate laevadega. Iga väiksemgi muutus ümbruskonnas leiab registreerimist. See korraldus on peaaegu kõrvaldanud õnnetusjuhtumid.

Nüüd ei tõuse enam udust ootamatult valge hukatus. Väsimatult levib raadiolaineid saatejaam. Hoiatus! Jäämägi! Hoiatus!..

Juhusele jääb siiski oma osa.

Georg Kask.

MARGINAALIA

1.

Suurlinn. Lämmastav-kuum suviõhtu. Laman suure hotelli kõrgeima korra toas. Et saaks vähegi hingata, on aken pärani lahti. Kuid kasu pole sellestki palju.

Alt tänavalt, sügavast ja kitsast kui kuristik, kostab järelejätmatu, tõusev ja laskuv ragin, kärin ning mürin: trammide vingumine, kellade kõlin, pidurite kriiksumine, õhupresside susin, mootorite turtsumine, autokummide vihin. Ajuti kui mingi vabriku võrin, saekaatriite kärin, login, särtsumine, rigin — raudesemeid veeretav kosk, metalli kärestik kuristiku põhjas. Ja siis jälle kui mehaanilise pardi prääksumine, siili turtsumine, ussi sisin. Keegi aga viilib, puurib, raiub...

Kui olin noorukesena esimest korda siin, siis polnud see veel suurlinn. Selle hotelli kohal oli alles linnatagune kaljuküngas. Ja õhtuti jalutasin siia, istusin sammaldunud kivil ning vaatlesin päikese laskumist. Eemal punasid mõned pihlapuud ja nende varjus vaikisid üksikud alandlik-lihtsad puumajad. Ning linnast enesestki ei kostnud veel ühtki kriiskavat häält.

Nüüd pole siin enam jälgegi sellest, mida kutstakse looduseks. Kõikjal ainult kivi, metall, klaas, asfalt. Isegi õhk, mida täidab see infernaalne huugamine, pole enam loomulik, vaid mingi laboratooriumi leitsak. Kõik orgaaniline on selles surnud. Loomastikust säilinud ainult veel inimesed ja mõned pisilased.

Edu? Euroopastumine? Küllap vist. Vähemalt sellena oleme seda igatsenud ja sellele kui ideaalile vaadanud. Kuid kui see saavutatud, siis on see masendav.

Just nagu lapsena igatsed olla täisealine, kuid kui oled täisealine, siis näed jahmatades, et see pole muud kui vananemise algus. See polnud kellegi ideaal!

On juba hiline õhtu, jõuab juba kesköögi. Aga lakkamatu ragin kestab. Ja tuhanded, kümned tuhanded, sajad tuhanded inimesed lõõtsutavad ja läkastavad kuumas öös, kesk raginat ning leitsakut. Pöörlevad niisama põol-uinakus oma asemeil, kuulavad mehaaniliste sauruste häälsust ja jälgivad aja kulumist mehaaniliste signaal-ööbikute abil.

Need on ühel hoobil selle mehhaniseerumise autorid ja orjad, suurlinna robotid. Pole neil aega enam jalutada, tunda rõõmu üksindusest, lugeda midagi „igavat“. Elavad hulgani koos, ilma tõeliselt üksteise lähedale pääsemata. Istuvad vanglas ja ehitavad edasi oma vanglat. Homunkuluste ühiskond kivikongis.

Minutid aga tilguvad pisaratena, kogunevad tundide loikudeks. Kuid needki pole siin elavad

veekogud, vaid kunstlikud betoontiigid. Aegki pole siin osa igavikust, vaid katke kiirustamiskalendrist.

Mingi reklaamkiri vastasoleva maja katuselt lööb mu toa lakke veripunase õhetuse. Seda jälgides jäävad silmad ikka raugemaks. Ja altkostvast raginast ühtsoodu katkestatud uni heietab kohutavat nägemust:

Linn kasvab ühtsoodu, ta piirid siirduvad ikka kaugemale ja kaugemale, ning nüüd polegi tal enam äärt. Loodus on lõplikult tapetud ja maa-kera linnastatud. Selle tõeliselt maailmalinna tänavad jooksevad mööda laiuse ja pikkuse kraade nagu Brjussovi jubeda Lõunaristi Vabariigi pealinnad. Ma rändan neid mööda ja otsin ühtainustki õitsvat pihlapuud. Kuid leian vaid metallposte, mille otsas õhetavad signaaltuled ja rõkkavad häälekõvendajad.

Luupainaja! Luupainaja!

2.

Muuseum. Paljude aastate jooksul korduvalt nähtud ja ikka uuesti vaadatud. Ligi pool sellest, mis siin näha, on mu eluajal sündinud, olnud kord moodne, saanud aastakäikude kaupa klassikaks — ja on nüüd lõplikult muuseumi paigutatud. Ning kõige üle juba aja igavuse hall loor.

Kuid kord oli mullegi iga aastakäik isiklikult lähedane, intiimselt-arusaadav. Paistis ainevalikus, kultuurisuunas, vaimses ja tehnilises teostuses, mõttes ning meeolus esmakordsena, ajastu sisimat saladust paljastavana, ääretult üllatavana nagu ilmutus.

Ja nüüd — vaid juhm-läbematult vahtiva turistikarja vaatlusobjekt. Ega ole minagi muud seda vaadeldes kui üks turist teiste hulgas. Vähemalt pole mullegi siin enam põletavaid saladusi ega üllatavaid ilmutusi. Kaasaalamiskirg on lahunenud.

Siin rühmapilt: jõuk noori vaimuinimesi — teadlasi, näitlejaid, kirjanikke, maalijaid. Kõik sama põlve mehed sama vaimse ilmega. Kõigil hoiakus ja olemises midagi ülimeelikult töötavat, kõik nii ainelt kui väljenduselt nagu ennustus, avastus, žest ettepoole: tulevik — see oleme meie!

Kuid ma tundsin nii pildi autorit kui suuremat hulka ta modellidest. Ja ma tean ka, kuidas on nendega hiljem läinud aastakümnete jooksul.

Ei saanud sest maalijast-autorist pärast seda enam palju midagi. See siin ongi ta parim teos. See kirjanik pildil, kes oli juba siis parasjagu põhjas, läks sinna varsti lõplikult. Ja see näitleja pidi pea pärast seda lavalt lahkuma, nagu teised on juba elugi näitelavalt lahkunud. Ainult paar

meest jõugust teotsevad edasi. Kuid nendegi suhtes on ammu selgunud, mis nad võivad ja mis nad mitte ei või. Rännaku žest on igatahes raugenud.

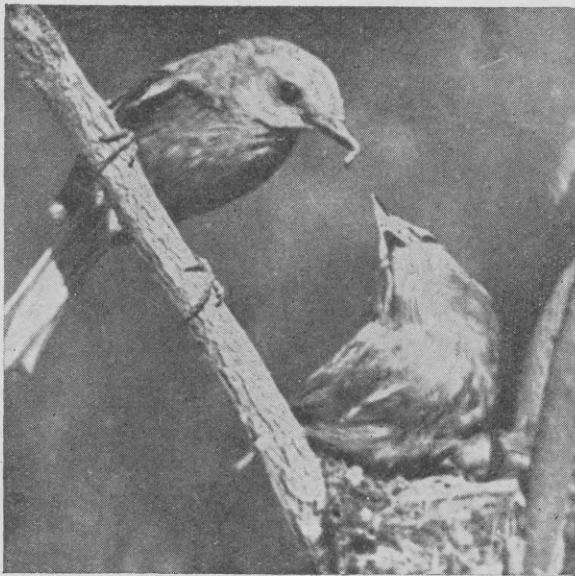
Nii siis ainult pessimistlik puudujäägi allegooria, täitmata jäetud lootuste sümbol? Ei, siiski mitte. Sés teoses on kujutatud ometi üht elu täielikkuse hetke, nooruse töotuste kõrgkohta. Selles väljendub ühe ajastu aktuaalseim elu- ja kunstitajumus. Mis on pärast seda sümposioonhetke tulnud, see pole tähtski.

Täna on selline kõrgkoht siin, homme seal. Üks põlv tõuseb sellele ühel, teine teisel hetkel, üks ühtede, teine teiste tähiste ja tunnussõnade juhil. Nad teavad eelkäijaist vähe ega või teada järeltulijaist midagi. Ja sellepärast arvavad nad, et ainult nemad on kord tipul, et nemad on erakordsed ning kordumatud. Kuid ühes nii oma eelkäijate kui järeltulijatega moodustavad nad kõrgustikkude ahela, mis märgib vaimsuse ajaloo suurt joont. Neil tippudel on tajatud oma aja elu ja olemist teadlikult ning alateadlikult kõige intensiivsemalt. See on võinud kesta vahel vaid hetke, kuid siiski kordumatu, imeväärse, joobnustava hetke!

Seda hetkede rida näitab muuseum üksikute teoste, isikute ja ajastute näol. See vaimsuse telegrammilindi täpistik ulatub kümnendeist kümnendisse, sajandeist sajandisse, kord vaid tugevamana, kord nõrgemana. Ja seda peab oskama lugeda, et tajuda temasse peidetud suurt tundmuste ning mõtete voogu.

Siis tuletab muuseumi nimi ometi veel muusiksid meelde.

Fr. Tuglas.

Emarõõm

Teekond „Suslaga“ Sondast Eesti sibe- risse — Peresaarde

Sondast ümber istudes suslale avaneb silmale hoopis uus vaade: mets, mets — ning üksikud raieistikud vahelduvad kuni viienda kilomeetrini, siis avardub kahele poole teed hiigellagendik, kaetud vaid 8—10-aastase läbipääsematu võsaga ja üksikute kuivanud odikatega püsti — nagu ettekujutuses olevad suured siberilagendikud. Tahtmatult otsib silm ulguvaid hunte ja kohmakaid karusid, näeb aga ainult haljaid põõsaid ja rinnuni ulatuvat rohtu. Hunte siin siiski olevat, kuid karu ilmutanud end mõne aasta eest ja kitsed käivat tänapäevgi vahetevahel raudteed kaemas ning põdra jäljed pole sugugi harukordsed.

Esimene peatus. Teiba otsa kinnitatud silt ütleb: „Hirmuse“. Jaama lähedal mõni lapike ülesharitud uudismaad, eemal metsaservas punetab raudtee remonditööliste maja katus, pisut kõrval paar halli metsatööstusaeget barakki. Paremalt teeveerul lai ning sügav kraav, mis saadab rongi 4—5 km ulatuses kuni Sirtsu küalani. See on Hirmuse asunduse magistraalkraav, mis tõendab, et need läbisõidetud lagendikud muutuvad kord viljapõldudeks. Sirtsu on jällegi „teivasjaam“. Eemal põõsaste taga näha majade-kobarat ja veidi kaugemal üksikuid talutaresid, mis laseb oletada väikest külakest. Jaamas puuvirnad, töölisi ja koolmeister posti vastas. Siit paremat kätt mõne km taga asub kuulsa Sirtsu soo süda põtrade ja murakatega. Siin soo serval hävitaski salakütt möödunud aastal ilusa isapõdra. Rong teeb Sirtsu küla vahel number 8, kihutab tulise kiiruga väikest kallakut mööda alla lohu põhja, üle ojakese ja vilistabki juba järgmist teivasjaama. Seekord pole aga päris teivasjaam, sest silt „Lümatu“ asetseb maja seinal, kus elab raudtee tööruhma juht oma artelliga. Ooteruumgi on, piletikassat aga mitte. Jaama ümbruses võsastikus valendavad asunikkuude pilbaskatused ja lainetavad rohelistes põllulapikesed. Lümatu asunikel õitseb juba oma nisu. Rong vuraõ edasi ja rattad laulavad: kuused, lepad, männid, kännud, — laukaaug, laukaaug... Siin rabaveerel tulnud kord raudtee algupäevil mesikäpp liikuvale rongile vastu ja pole enne suslale teed andnud, kui peetud rong kinni ning vedurijuht isiklikult palunud karu veidi kõrvale astuda. Jõeperes rong vaevalt peatub, ja silm näeb paari majakorstnat mööda välgatavat. Vedur ähib: karud, parmud, soo ja sääsed. Oleme Tudus. Täisjaam. Jaama ülem punase mütsi ja mustade vurrudega. Jaama ees sagib töölisi, kes ootavad töörongi, kaupmehi, kes kaupa, armastajaid, kes kirju, antvärke, kes muidu luusivad ja koerakutsikaid, kes rahvast nuusivad. Jaama ümbruses ühe- ja enamkordseid plekkkatusega maju. Veidi kaugemal: kirik, kõrts, ja kooli-

maja ja midagi „niisugust”. Veskikerest vasemal surnuaed. Paremalt kirikut vana von zur Mühleni mõisa häärber, mis nüüd uue peremehe käes, — ja selle taga Tudu rahvamaja. Ning kaugel, kaugel metsa veertel Tudu pärisperemehed ja mõisa asunikud. — Tudust võib isegi pikemalt kõnelda, sest rong peatub siin üle poole tunni, sööb, joob ja laseb leiba luusse. — Seltskondlikus elus on Tudus ärkamise ajajärk oma riidlemiste ja kaklemistega läbi ning seltse ja ühinguid asutatud igasse perre. Praegu elatakse rahulikult ja maitstakse töö tulemusi. (6 noormeest saanud aktiivse väljaastumise eest 3 aastat, mis tähendanud uue ajajärgu algust).

Vangide suvitusslinn ja mudaravila.

Susla ärkab ja me vurame edasi. Suigu ei paku uut, ja nii jõuamegi oma sihtjaama — Peresaarde — eesti Siberisse, sesse vangide „vabaduse maale”. Hüppan suslalt ja vaatan veel järele, kuid ta kaob metsapilusse. Raudtee kilomeetripõst näitab 33. Ehituskivide hunnikud. Paar-kolm töömeest ja vangivalvur paari vangiga. Jaam jaamaülemata, mõned sammaldunud talukatused ja metsavahi maja, triangulatsioonitorn, mets, võsastik, suitsusambad, saeveski müdin, kivilõhkumise mürtsud, hääled: üks, kaks, korraga! — see on kõik, mis esialgu näha ja kuulda. Sean sammud värsket kahe kraaviga piiratud laia teed mööda otse võsastiku suunas. Ei jõua paarisada sammugi edasi, kui uus risttee lõikab jalge all oleva ära. Vaatan, vaskul mõnekümne sammuga peal veavad vangid uut tee otsa ikka sügavamale tihnikusse. Astun lähemale ja püüan kuulata vangide ahelate kõlinalt, valvurite sundivaid piitsahoopet ja valukarjatust nõrkevilt sunnitöölisilt. Püüan silmata kõhnu kahetsemisväärseid habetunud lõuste. Näen — mehed kui merihärjad, turjad prisked ja päikesest pruuniks põlenud. Töötavad aiva aluspiikstes. Mõtlen, et need ei olegi vangid, valvurit pole näha ja ainult üksikutele meestele on näha peas triibulist vangimütsi; võib-olla mõni uus suvitussmoor. Lähenen, näen, vangivalvur põõsa taga päikesevärjus ja ajab „kaitsealusega” mõnusat juttu. Veidi eemal lamab üks sihvakas noormees rohus ja võtab päikesevanne, selle lähedal istuvad kaks kraavi kaldal, loksutavad jalgu mudas ja ajavad lorijuttu. Lükkan oma imestanud suu kinni ja mõtlen: Vot kus on elu: töö, puhkus, päikesevannid, mudavannid, õhumassaaž! See pole kellegi Siber! Ameerika vanglad oma kinode, raadio, raamatukogudega, jalutussaalide ja muude mõnudega ei suuda pooltki seda pakkuda, mida Peresaare võimaldab eesti vangidele. Poolkaudu pettunult pöördun vastasuunda minema. Tee ääres võsastikus valmivad nägusad kivimajad. Küsin ehitajailt: „Kas vangidele?” „Ei, asunikudele!” Jumal tänatud, mõtlen, sest majad on toredad. Jõuan saeveski juurde, kus

liigel-lauavirnad ja palgihunnikud. Saag muudkui neelab palke alla ja sülitab laudu välja. Laudadest barakk — vangide ööbimiskoht ja vangla kantselei asuvad saeveski taga. Astun kantseleisse, et pääseda vangimaja direktori abi jutule, kes viibib koha peal, kuid saan korrapidajalt kuulda, et ülemus on teisele poole asunduse otsa — Oonurme sõitnud, kuhu on 8 km, et vastu võtta uusi vange ja toidukraami, mida Rakverest veetakse Oonurme

kaudu autodega. Peale selle teatab korrapidaja, et vangidega rääkida ei või, ülesvõtteid teha ei tohi; vabadus vangide töö jälgimiseks on ainult tee pealt. Astun edasi ning jõuan vangide teise ööbimiskohani, kus kohtan lahket tööjuhatajat hr. Kleini, kes muuhulgas kõneles järgmist:

Töötame siin koos 175 vangiga ja paljude teiste töömeestega. Vaadake, maapind on siin väga soodus asundamiseks, mida tunnistab lehtpuu ja segametsa kasvamine. Mustmulla kiht on kuni 20 cm paks, mille all tuleb savi 90 cm ulatuses ja seejärele paepõhi. Siin on üksikuid vanu krunte, nagu Kiiuska, mis on 400 aastat vana ja tõestab maa kasutamiskõlblikkust. Uusi krunte on planeeritud 89, nendest suurem osa normaaltalud 16—20 ha suuruses. Asunduse tsentrumis on alevik savitööstuse-, kooli-, ühiskaupluse-, meierei- ja teiste sarnaste asutiste kruntidega. Kahe aasta jooksul korraldab riik asundusele kõlblikud teed, kraavitab ja teeb igale krundile 2 ha maad valmis, ehitab nägusa maja peale, milles ühe katuse all on eluruumid ja vajalikud kõrvalhooned, nagu küün või laut. Ehitised võimaldavad hiljem juurdeehitamisi. Majad ehitatakse kaht tüüpi ja nn. Nopsa süsteemis. Suuremat tüüpi majas on alumisel korral eluruumideks 2 tuba ja köök ning katuse korral üks tuba ja kanala. Kanalat saab vajaduse korral eluruumina tarvitada.

Krunt on esialgu viis aastat tasuta kasutada, siis hakkab asunik riigile renti maksma ja 50 aasta jooksul tasub riigile maahinna ning saab ostutalu omanikuks. Seejuures on aga asunik kohustatud oma krundist igal aastal üles harima pool ha künustikku.

Tänavu sügiseks ehitatakse valmis 20-ne talu majad. Koolimaja, kuivatis ja 10-ne asuniku majad valmivad tuleva suve jooksul, ning kõik ülejäänud järgneval suvel.

Kellel majad varem valmis saavad, annavad ulualust neile, kellel hiljem valmivad.

Savitööstus, meierei, masinaühisus jne. hakkavad töötama riiklikul toetusel.

Uued asunikud on enamalt jaolt pärit Lõuna-Eestist, kus vähem metsa ja rahvast tihedalt. Need on vaesemad, pererikkamad, töödarmastajad seni- sed rendikohapidajad, kellel talu raudvara juba olemas. Võrumaalt oli paarsada maasoovijat, maad jätkus ainult kümnele. Tartu ja Viru mehed on kõige närvemad. Mitmed asunikud on juba omal krundil tööle asunud, iseäranis need, kelle krundi sees juhtub olema heinamaatükke.

Vangid töötavad üldiselt rahulikult ja soovitud tagajärgedega. Töö on tükitöö alusel ja ainult 8 tundi päevas. Töötasust saab riik ühe kolmandiku toidu ja riiete eest, ülejäänud arvel võib vang saada toitu, suitsu või raha, nii kuidas soovib. Töömeestele antakse suurendatud portsud ja rohkem rasva. Hommikul on kohv piimaga. Ärajooksmisi tuleb harva ette, seda nimetatakse nooruse ja rumaluse tembutamiseks: vanemad vangid selliste asjadega toime ei tule, teades, et nad kohe kinni nabitakse ja karistus raskemaks läheb. Korralikke vange valvatakse vähem. Vangid, kes pääsevad metsatöödele, on väga õnnelikud, sest sellega ühes saavad nad õhku, päikest, tööd, toitu, isegi vabadust enam kui kuskil mujal. Vangide töö seisab peamiselt metsalõikamises, kraavikaevamises ja kännujuurimises. Majade ehitamine on Mustvee venelaste eriala. Materjali kohalevedamisel leiavad tööd paljud hobusemehed ja autod. Kivilõhkumistel ja paljudes muudes töödes teenib head päevapalka hulk töömehi ümbruskonnast.

Lõpuks lisab hr. Klein, et kui asundus kord valmis saab, siis on teda silmal mõnus vaadata: reastatud nägusad majad, korralikud teed ja lopsakad põllud...

Sammun tagasi jaama ja arutlen. Imelikud inimesed need vargad, valerahategijad ja nende kaaslased. Ise ühiskonna lõhkujad, kes korda ei armasta, seadust ei pea, aust ei hooli, aga ometi töötavad siin hea meelega ühiskonna ülesehitamise kallal. Kas nad ei tunne saatuse pilget. On nad tõesti rumalad nagu lapsed, või isegi nagu loomad, kes ainult ohjadest tõmmatult jaksavad õiget suunda hoida, mis neile endile ja ühiskonnale kasuks on. Inimesed, kes ei oska hinnata oma vabadus- raasukest ega üürikest elu.

Kell on 14 ja alles kell 21 jõuab „susla” Mustveest tagasi, sellepärast longin aeglaselt mööda raudteed Tudu poole tagasi, kuhu on raudteed mööda 7—8 km, Oonurme kaudu 20 ja teisi teesid üldse pole.

Jõuan vaevalt kilomeetri edasi, kui tuleb vastu teemeister ja küsib: „Noormees, kas teil luba on

raudteel jalutamiseks?” Vastan, et otsekohest luba ei ole, aga . . . „Kui luba ei ole, siis ei tohi ka raudteel kõndida” on kategooriline nõue. Rumal seisukord! Teesid üldse pole ja sellel, mis on, on vististi luba ainult veereda. Ei jää muud nõu kui astun metsa. Suman paar tundi mööda pori, kände ja juurikaid, pidades hoolega raudteed silmas, et eksida ei saaks, sest muidu kahtlen, kas minust oleks nende ridade kriipseldajat. Võitlen iga sammu peal kümne takistusega ja langen väsinult ühe juurika otsa ja jään mõtlema: kuidas pääsesid küll Peresaare ja ümbruskonna inimesed teiste omasugustega kokku, kui seda raudteed veel polnud, ja kuidas pääsesid nad nüüd teiste hulka, kui raudtee on, aga käia temal ei tohi, kuid sõita alati ei saa, sest liigub ainult üks rongipaar. Jõuan otsusele, et vanasti ei käidudki teiste inimestega läbi ja tänapäev peab raudteel salamahti käima. Tulen siis raudteele tagasi ja kõmbin Tuduni ilma et keegi enam tülitaks.

Ermu.

V. Adams

Knigget muusadele

Ah, vaene muusa, jälle hoobid
Ja hүүded: *écrasez l'infâme!*
Taas nõrdind vaimuetioobid,
Miks Sina pole nagu Jaan.

Lüig pillavad on Sinu poosid
Nüüd, kus on majandusekriis:
Miks maha viskad tühjad loosid
Tõe ja vale loteriis.

Näe, nõuab kolklusekateeder
Ja õigeks tembeldet »moraal»,
Et Sinu kõrgus olgu meeter
Ja kilogramm Su eluskaal.

Las Pegasus Su tukub tallis
Ja ole ise nii ja naa —
Siin tunnustab Sind härra hallis
Ning kontoris Sa koha saad!

Saade.

Raekojust möödu nagu hulgas:
Kus võresid, sääl pole tõtt.
Sul, muusa, jäägu mina-julgus
Ja inimlikust osavõtt.

Kui värss Su loovib nagu lootsik,
Kui mõtled, tunned nagu kõik —
Küll mugavam on S i n u sõit,
Kuid luuleväljalt oled jooksik.

Ruhnu –

Riia lahe muuseum

Rahvarõivais Ruhnu poiss

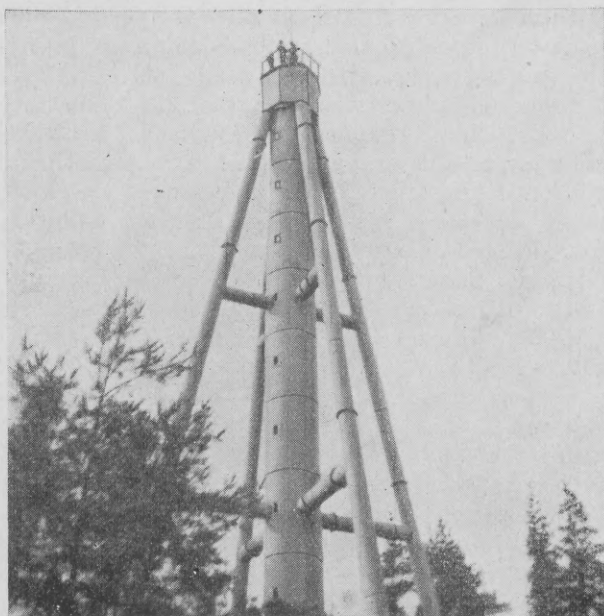
Tänapäev ja Ruhnu — need on kaunis vastandlikud kujutelmad. Mitte, et sel saarekesel ei oleks oma tänapäeva. Ei, elu käib oma pidevat käiku siingi. Ometi elab see avarasse merelahte eraldatud üksik saar sedavõrd omaette ja omapä-rast elu, et see meie tänapäeva harjumusile tundub kaugena, otsekui tükk üldisest arengust välja-suletud minevikku, mis on säilinud elava muuseumina. Kui mõtleme ulgumerest kerkivale pisike-sele saarele valge luiterannaga, ürgpedakalaanega, kivilise põllu- ja heinamaa-alaga, saarele, kus ainus tihe isemoodi küla nagu väike linn koondab enesesse kogu saare elnaikkonna — vilunud hülge-kütid-merimehed, eranditult rahvarõivais, omatra-ditsioonidega rootslaste järeltulijad, keda „valit-seb” igasuguste ametitega koormatud ainus riigi-võimuesindaja, kes harva saavad märki maailma-kärast, — siis vahest tõuseb silme ette mingi esi-algne aime Ruhnu liialdamata omapärasusest.

Kaardilt uurides Ruhnu, kohalikus keeles Runö, geograafilisi andmeid leiame kaugel Riia lahes üksiku saarekese mandrist umbes 65 km ja Saaremaa rannast 55 km eemal. Saareke on pikk vahest 6,5 km, poole kitsam, umbes tosin ruut-kilomeetrise pindalaga. Kuressaarest on saar veelgi kaugem, tundisid tuleb lõigata avamere voogusid,

enne kui külastajale hakkab sinama Ruhnu rand. Tavaliselt saare läänekaldal küla all jäävad lae-vad peatuma, parem sadamakoht ja vana paadi-sild asub aga saare idarannal, Ost-rannal süüsete merimeeste keeles. Idarand on ilusaimaid kohti saarel. See on kõrge valge luiterand, mille liiv on peen ja puhas kui püül, parem kui üheski Eesti supelkohas. Kõrged vanad pedakad palistavad järk-järgult tõusvat kalda-kõrgendikku. Edasi levib peagu üle saare okaspuulaas, mis kannab ürg-metsa laadi: mõned hüülpedakad on kuni meet-rise läbimõõduga, metsaalune on lähipääsmatult täis mahalangenud puid ja risu.

Liivakingulises metsas tõuseb 38 m kõrgune kungas Haubiarre, sellel sirgub Ruhnu silm — majakas. 60 m ulatub punane rauast torn üle merepinna ja näitab teed kuni 27 km kauguseni — vilkuv tähis, mille järgi merimehed pimedail ööl keeravad oma tüüri. Majaka juures on ka Ruhnu valitsuslik residents.

Saare madalas lääneosas asub küla, mille põl-lud ja karjamaad küünivad mereni. Kogu Ruhnu elanikkond, umbes 28 talu, asub siin tihe-das hunnikus nagu omapärasel linnas. Need on umbes 9 vakamaa põllumaaga majapidamised, ainult suurimal neist on 30 vakam. põldu. Siinse kombe järgi haritakse põldu ühiselt, nagu on ühine

Ruhnu majaka tipp

Ruhnu saare idarannal

mereäärne karjamaagi. Ei ole haruldus ühiskarjamaal näha jalutamas hobusekarju — kuni paarikümne loomani.

Küla mahutab Ruhnu elanikkonna, arvult umbes 300 hinge. Ruhnulased on rootsi sugu, ajalooliste otsiskelude järgi asustanud saare kes-teab kas viikingite itta tungivate sõjasõitute ajast või ka vanasti Saaremaal ja Hiiul asunud rootslasist. Ühe katku järel olevat siinsed noormehed endile Saaremaalt naisi viinud.

Administratiivselt kuulub Ruhnu saar Saaremaa alla iseseisva vallana. Riigivõimu esindab Ruhnul konstaabel, kes on ühtlasi posti-, piirivalve-, tollipunkti-, meresideme-, majaka- ja metsaülemaks, peale selle veel valla abisekretäriks. Sõnaga — kuberneriks oma saarel. Vallavanem ja sekretär on ruhnlasist. Konstaabel asub majaka juures, kus on valitsuslik keskus. Siin teenivad kaitseväeaga Ruhnu noormehed meresidemes, õpetajaiks vahetevahel Tallinna kaitsevägejõud. Teistest asutistest on olemas rootsikeelne algkool. Saarerahvas on omaette protestantlik kogudus kirikuga ja kohaliku õpetajaga. Arst, apteek puuduvad saarel. Sellest on ka nood õudsed epideemiad, mis taoti puhkevad.

Kes esimest korda Ruhnu külla astub, saab tõe-poolest üllatava elamuse: on, nagu oleks paarsada aastat tagasi minevikku astunud. Rasketepillirookatustega majad lõmitavad tihedas hunnikus. Lõpmata aidade ja väravate rägastik ja suured, kõrged puud ümber majade. Peale peatänava pole siin õigeid tänavaid ega teid, üle aidade ja läbi õuede pääseb ühe maja mant teise juurde. See on koht, kus raskem on käia ja kergem eksida kui Pariisis, nagu naljatatakse. Maja-

õued on täis igasugust koli nagu muuseum. Asjust on suur osa imelik ja mandri-inimesele tundmatu. Suitsuköögi augud mustendavad majaseinas. Suitsuköök leidub igas majas, suur, tuleasemega, mille kohal pajad ripuvad kongu otsas, ja täis igasugu tarbeasju. Lae all ripuvad hülgenahad ja suitsutatud hülgeleha. See ruum meenutab meie vana rehetuba.

Nägusamad on elutoad. Needki on võõrastilised. Erilised usulised või merepildid seintel, nurgas uskumatult kõrge ja lai voodi, peats jalutsist kõrgem, juures redel ja kohal laest rippuv köis. Köie abil olevat kergem end pöörata voodis, redeli abil ronitakse voodisse, mille kõrgus peab kaitsma kirpude eest. Ruhnu on kirpudema. On kindlaks tehtud, et isegi heinamaal leidub seal toakirpe.

Omapäraseima pildi pakuvad Ruhnu inimesed. Lähed külateel ja äkki tuleb sulle vastu peenelt rõivastatud nukk — rahvariides naine. Mehed, naised, lapsed — kõik kannavad siin rahvariideid. Meeste rõivastus on tavalisem. Helehall paks kampsun, millele peale käib pikitriibuline vestitaoline riie, kurguni kinninööbitud; samuti helehall kuub, vammus, mille reväärid ja taskud on kanditud musta karniisiga. Kaelas purpurpruuni kirja rätik, jalas pastlad, sageli hülgenahast. Rasket villast riietust võib näha ka kuumi-mal suveajal.

Naiste rõivastus on peen. Kõigepealt plissee-seelik, olgugi et takune või linane, süiski plissee, ja igavene, sest iga öösi köidetakse undruk kimpu. Seelikul hele laiade käistega jakk, sellel tume triibuline pihik, õlgadel tumekirju rätik. Pikad nagu puhvitud jaki käised kitsa taljega ja

Ruhnu naised

Rahvarõivais Ruhnu neiud

laia undrukuga annavad mulje otsegu mingist rokkoo-aegsest riietusest või taolisest. Seda täiendavad veel peakate ja ilustised. Tanu on omapäraseim ese Ruhnu naise rõivastuses. See on pitsiline ja kõrge nagu lapse müts. Tanu peale käib tumedam räät, ometi ilma et see tanu kaunistusi varjaks. Mõned vanad pearätid on süüdist, olevat mälestusesemeina sadu aastaid säilitatud ja edasi pärandatud. Paari-kolme-aastane tütarlaps on riietatud nagu eitki. — Eriti tore on Ruhnu naiste vaderirõivastus.

Ruhnu naised oma kujult on haprad, kaunis pikad, heleda nahavärviga. Nägu on piklik, nina sirge, laup kõrgevõitu. Silmad on hallid või pruunid, juuksed blondid või šatäänid. Näojume on õrn, kahvatu, peen. Naiste kogu liikumist iseloomustab mingi tagasihoidlik graatsia, otsegu roidumus. Elavust, tulesädet — seda ei märka siin.

Ruhnu mehed on väga pikad. Nagu naistelgi on neil piklik peakuju, sügavad silmad, hele nahavärv. Ruhnu mehed on imestustäratavalt osavad merimehed, ju nad on siis tugevad ning sitked. Nende välimus aga alati küll ei sisenda merikaru muljet, näib teinekord nigelavõitugi. Üldiselt jääb kogu Ruhnu pere kohta degenerereeruva rahva mulje ja see on tõenäolikk, sest liiga tihe on saarerahva veresugulus.

Rahvas kõneleb siin rootsi dialekti, pehmet, mõningate teravate häälikutega. Peagu kõik mehed kõnelevad vabalt veel eesti ja saksa keelt, mõned peale selle koguni soome ja vene keelt, mida nad oma merereisudel on õppinud. Oma esinemises on see rahvas lihtne, kohtlane, heasüdamlik. Toredalt flegmaatilised on Ruhnu taadid. Lähed külatänaval ja teretad mõnd väraval rinnu-

tuvat taati. — Teere, teere... vastatakse madalalt ja sõbralikult. Siis tüki aja tagant: — No kust te tulete? Kui kuulatakse, et näiteks Tartust, venitatakse jälle: — aaa... või Tartust... no mis te siis käite? Need inimesed on suured lapsed.

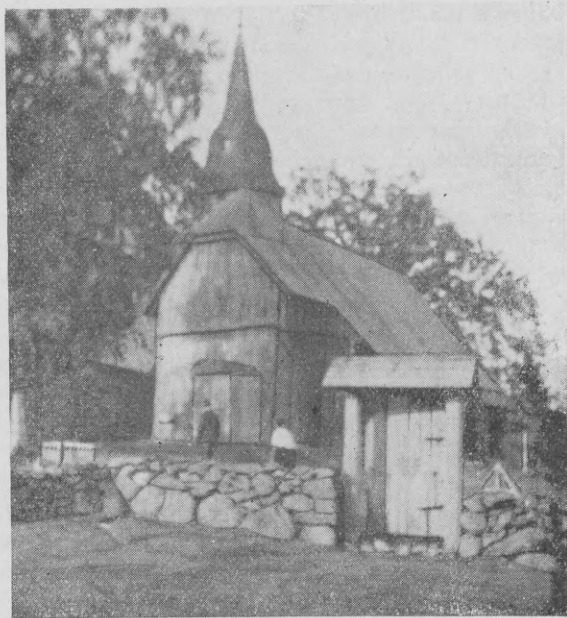
Väga visalt peab Ruhnu kinni esiisadelt päritud kombeist ning paneb vastu uuendusile. Oma-pärased, pentsikudki näivad võõrale nood kombed, kuid võõrast kergesti neisse ei pühendatagi. Noorte paariminekut näiteks otsustavat kogukond. Kombeline elu on vali. Kord juhtunud kellelgi sündima laps väljaspool abieliu, sel puhul pandud süüdlased siis paati, antud kaasa küll leivapäts, aga ei aeru ega purje. Osalt ebausklikud pruugid on valitsenud eriti vanemal ajal, ühenduses hülgeküttimisega.

Hülgepüük ühes kalapüügiga on põllutöö kõrval ruhnlaste peatööala. Hüljeste küttimine on sügavasti juurdunud selle erakliku saarerahva ellu, on iga Ruhnu mehe erikirg. Hüljest, seda pelglik-põgusat veelooma, püütakse nii talvel kui kevadel ja sügiselgi. Püügi peahooajaks on talv, millal meri on jääs. Püssiga, harpuuniga, jääproovimiskeksiga, kiikriga, kompassiga ja õpetatud koe-raga lahkutakse siis paari-kolme-mehelistes salkades merele ja põigeldakse see mitme miili kauguselt ümber saare läbi. Hüljes asub harilikult jäälõhedel või jääkuhjade varjus. Ettevaatlikult liginetakse siis, lastakse ja saadetakse harpuun haavatule kehha.

Kevadine püük sünnib jää lõppemise aegu paatidega, kestab tihti nädalaid merel. Paat on püüdjaile elu- ja öökorteriks, jää puhul veetakse seda jääd mööda järele. Eriti vanasti on sügiseti purjekatega korraldatud Eesti ja Soome saarile püügiretki, lastes hülgeid kividelt. Saak oleneb

Naiste vaderirõivastus

Ruuhu vana puukirik

õnnest, mees võib lasta talve jooksul vaid paar looma kui ka mitukümmend. Tänapäeval olevat saak jäänud vähemaks, nagu odavaks hülgelahkadele turgki.

Nagu kõigil pool saaril on ka Ruuhus põllutöö peamure jäetud naistele. Algelise harimisviisi ja liivase pinnase tõttu pole sellest suurt sissetulekut. Haletsemisväärne, peagu tundmatu näib teinekord mõni rohtunud viljapõld. See saar on majapidamine, millele riik maksab juurde. Saar toidab vaevu end ja maksudest ei küüni administratiivkuludeks.

Nagu omaette riik elab Ruuhu, vaevalt tunneb ta end seotud Eesti riikliku eluga. Ajalehti siin ei loeta, kui leidubki midagi loetavat, siis on see rootsikeelne. Postiühendus Kuressaarega sünnib suvel mootorpaadiga kaks korda kuus. Talvel lahutab jää ja aju jää saare muust maailmast. Nii on võinud juhtuda tuttav lugu, et Vene keiser Aleksander III-le, kes suri oktoobris 1894. aastal, paluti pikka iga veel järgmise aasta mais. Mõõdunud talvel teatavasti oli ruhnlasil õnn lennuki abil tihedamini posti saada. Suvel külastavad saart turistid.

Huvituseta ei ole sõlmida tutvusi mõningate Ruuhu tüüpidega. Näiteks paistab silma vastse postipaadi omanik Vagerlund, kelle talitada ongi Ruuhu post. Kaks korda kuus, kui meri lubab, käib ta Ruuhu ja Kuressaare vahet. Talvel, mil meri on kohati jääs, on teinud ta seda paadiga, mida vedanud külmunud kohtadel järel. Paadil

on jalasetaoline põhi, ent siiski on ta võrdlemisi raske. Ja nii käia vaid ühte otsa — 80 km maad! — Talvel, kui külm kange, jutustab merikaru, külmub leib purikaks. Närib seda siis, teise käega vedades paati, kuni leivast jääb pihku ümargune kera ja huuled verised. Siis jää sisse kirvega auk ja saab juua. See mees meenutab elavalt Jack Londoni Loitvat Koitu.

Ruuhu kultuurimärkidest on huvitav vana protestantlik puukirik. See on õieti muuseum, ta kõrval tõuseb nägus uus praegune kirikuhoone. Vana kirik on madal ehitis, seest hall ja pime. Lihtsad pingid on meeste poolel kõrgemad kui naiste poolel. Huvitavad ja head on rootsi kunstniku Kamke graafilised pildid seintel Ruuhu motiividel. Seintel ripuvad veel vanade purjekate mudelid. Muinsused on ka vanad kolmeharulised küünlad, mis koduselt on valmistatud rasvast. Mõned esemed kirikus on väga vanad, altaritekk põlvneb aastast 1863. Altaril lebab kolletunud rootsikeelne vana piibel; õpetajakambris leidub igasuguseid vanu dokumente, kirju ja pilte. Aastal 1644 on ehitatud kirikule eeskoda ja aastal 1851 uus torn. Seegi on nüüd varisemas.

Uus kirik on püstitatud aastal 1812. See on kõrge, valgusrikas ja stiilne. Tähelepanndavad selles on maal Jeesusest Geetsemane aias ja altari ligiduses Jeesust ristil kujutav kivikuju.

Moodne tsivilisatsioon murrab sisse. Selle eest pole kaitstud kaugeimgi metsmeeste džungel. Ruuhu tuleb iga päevaga meile ligemale. Muutumatuks jäävad siiski üksiku saare karmid loodustingimused, mis kohandavad enese järgi oma rahva.

Ado Säärits

Vanapoiss Ants leiab sõbra

V. Nigol

PORTREED

Hint Kiirast oli juba koolieas joonistanud. Ja maalinud hiljem, kui ta veel ei teadnud, missugust elukutset valida. Niisama omaette. Käinud isegi kunstikoolis, kus direktor teda sageli oli vaadelnud lahke pilguga, teda isegi mõnikord kõneta- nud kui lootustandvat õpilast. Kuid Kiirast oli aasta järele pärinud maju, mis vabastasid teda igast järelemõtlemisest elukutse suhtes kui ka üldse ainelistest muredest.

Ta oli siis reisinud ning oli nüüd aastat nelikümmend viis vana ja mõtles, et vaja oleks anda elule suuremat sisu. Sellest, et ta enesele oli soetanud ilusa ja väärtusliku raamatukogu, oma tubadele andnud maitseka ilme, oli heaks seltsiliseks kunstnikele ja kirjanikele metseeni üsna tu- geva varjundiga ning muidu täitis mitmesuguseid auameteid ühinguis ja kultuursihte taotlevais seltsides, nagu ei piisanud enam.

Tema rahulik iseloom ise oleks lasknud teda elada kuni surmani küll ilma kiusatuseta, teha enesest rohkemat kui ta oli. Aga Mirjam Ote- laas oli tulnud kusagilt kaugemalt sellesse rahu- likku ellu, oli rippumatu nagu tema isegi, noor, tulvil täis kõiksugu huvisid ja ootamatusi ja häi- ris nüüd pidevalt senist kuigi mõnikord igavat, kuid siiski väga talutavat rahu.

Elmumise küsimust üldse nagu taunitavaks kuulutades nägi see tütarlaps vabamas vahekor- ras veel miskit romantikat, kuigi ta muiates ise pidi nentima, et abielu keset kogu seda nii tava- liseks läinud vabadust evis õieti rohkem roman- tika julguse ja heroismi tunnuseid. Kuid Kii- rasti muutusi ning otsustavaid samme hülgav loo- mus leidis nimelt Mirjami selles suhtumises mu- gavat rahuldust, kuigi tema korda hindav kasva- tus mõnikord kummitas nagu südametunnistuse vaikne kodukäija.

Mirjami kodus aga olid valitsenud vaimsed huvid ja olid loonud tema tunnustamist nõud- valt iseloomult alati ründava naistüübi esindaja. Ta ei rahuldunud Kiirasti seltskondlikust posit- sioonist ega tema rippumatust varalisest seisukor- rast. Ja kuna Kiirast temasse oli kiindunud nii tugevalt kui mitte kunagi varem, siis paindus tema niikuinii järeleandlik loomus aegamööda veendumuseks, et temas peituvad senimaani kängu jäetud võimalused.

Mirjam võis seista tema selja taga ja jälgida, kuidas Kiirast mõnikord ajaviiteks poletil segas värve ja neid siis pintsliga pani mõtlikult ja kaa- luvalt lõuendile sinna, kus nad tõepoolest oma- dasid mõtte ja nägususe. Ning siis võis Mirjam heita võrdlevaid pilke seintel olevaile maalidele, mis olid ostetud enam või vähem tunnustatud

kunstnikelt, kuna Kiirasti omad maalid olid hoo- likalt peidetud mappidesse ja kappidesse.

Kui Mirjam oli saanud Kiirasti nõnda kau- gele, et ta temast tegi üsna korraliku portree, siis oli varsti ka Kiirast ise veendunud, et see on hoo- pis sarnasem ja isegi koloriidilt parem kui tema enda näopilt, mis oli maalitud väga tunnustatud portretisti poolt. Kiirasti senised vastuväited, et mitte sarnasus ei ole tähtis, vaid meeoleolu ja vär- vid ning iseloomu peidetud joonte esiletoomine, jooksid nüüd päris tühja Mirjami rabava löögi ees, et kes mõistab teha sarnaseid portreid, see mõis- taks ka teha ebasarnaseid.

Ning nüüd hakkas meenuma Kiirastil nii mõn- dagi. Noil varajastel aegadel, kus ta oli teinud oma esimesi katseid vesivärvidega ja tõepoolest veel mitte midagi ei mõistnud, oli leidunud alati väga rohkesti rahvast, kes oli jälginud huviga, tähelepanekuga ning armastusega tema pintsel- damist. Ei olnud see küll mitte olnud see loo- dus, mille järele ta oli maalinud, ei olnud pildil küll õieti mingit korralikku ilmet olnud, kuid tema ise oli saladuslikult naeratanud ja vaikinud ning seega teistele sisendanud veendumuse, et see siiski on kunst. Vähemalt oli see midagi, mida teised ei mõistnud ja mille ees nad seisid nagu miskisuguse müstilise nähtuse ja võimise ees.

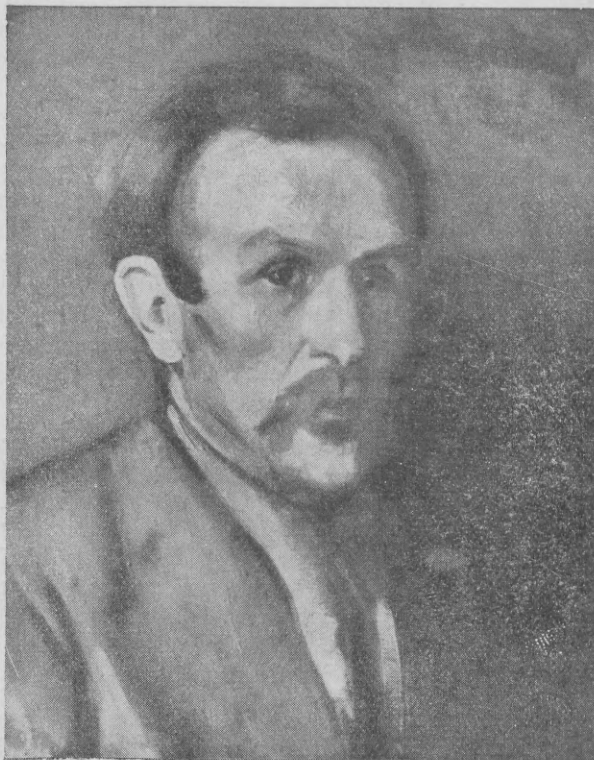
Niisama meenus temale, kuidas ta ise oli seis- nud näitustel välismaal ja kodumaal, muuseumi- des ja kunstnikkude ateljeedes ning arusaamatu- ses vaadelnud ühte või teist maali, mitte tunnis- tada julgedes, kui vähe ta kõigest sellest mõistab ja kui imelikult see kõik temasse mõjub. Ta oli end siis tundnud publikumina, kelle ees on var- jul kunsti suured saladused, millede müsteerium on tajutav ainult väljavalituile.

Ka Mirjam oli oma välismaistel rännakuil kü- lastanud ateljeesid ja oskas väga hästi eritleda, mis kuulub kubismi, ekstremismi ja verismi kooli, kõnelemata pseudo-klassitsismist ja futurismist.

Ning mõlemad nentisid imestusega, kui ruttu osa neid koole oli kadunud ja elas vaid virilalt edasi siin kodumaal.

Mirjam kui aktiivsem inimene oli küll alati püüdnud süveneda iga uuema voolu sisemusesse, kuid oli pidanud võhikuna ikka välja jääma müs- teeriumite kõige pühamaast, eemale tõrjutuna lau- seist, et kunst ei ole üldse mitte seletatav, et kunst ei pea mitte elama endisest, vaid uueneb nagu elu ise, et senised vormid ja avaldusviisid on ammu ära tüüdanud ning peab leitama midagi uut. Ning ta oli ju tõepoolest näinud nagu Kii- rastki, kuidas pointellistid olid lahutanud värve nende üksikelementidesse ja saavutanud seega pea loodusvärvi kiirgavuse. Ta oli näinud, kuidas ekspressionistid saavutasid miskisuguse häiriva lõhestatud hinge elamuse ning mõistnud, et isegi futuristidel ei puudunud oma seisukoht, kus nad selle asemel, et maalida lõuendile, võõpasid enes-

**Maale noortelt
kunstnikelt**

H. Miikman

Portree

R. Vaher

Monotüüpia

R. Sakrits

Portree

tele, et elu teha kirjumaks, põskedele ja laupadele tähti, ornamente ja vinjette.

Muide ei olnud õieti see kunst mitte nii sõnaväene, kuigi ta ütles vajaduse ja võimaluse puuduvat ennast põhjendada. Nad uurisid mõlemad läbi uuesti see osa raamatuid, mis kõnelesid kogu neist kunsti nähtustest ning avaldusist õige tarkade sõnadega ja põhjendustega. Nad jälgisid arvustusi ajalehtedes ja ajakirjades, kus kriitikud sügavalt ja nii enesestmõistetavalt sukeldusid peensustesse, mis ei olnud tajutavad isegi Mirjamile ja Kiirastile, kuigi neil oleks pidanud olema kõik eeldused selleks.

Eriti portree alal oli neil pikki ning sagedaid vaidlusi ja kõnelusi. Mõlemad olid näinud ühte ja sedasama Habsburgi, maalituna Velasquezi ja van Dycki poolt. Nad olid mõlemad võinud võrrelda, et sarnasus mõlema pildi vahel oli nõnda suur kui ta üldse võib olla ühe ja sama isiku portreel. Vahe seisis vaid selles, et hispaanlane oli toonitanud rohkem kuninglikku ja etiketikindlat joont, kuna hollandlane oli tahtmata rõhutanud omaenese maitset, mis kaldus rohkem nägususe poole riietuses, kehahoius ja koloriidis. Ning neile meenusid siis need kunstiavaldused portreealal, kus oli püütud leida portreeteritava iseloomu ja hinge omapära mingisuguste spiraalidega ja ornamenditaoliste kurvidega, kusjuures ei olnud isegi mitte inimese pea ega üldse mingit anatoomilist kontuuri ega joonistust.

Nad ei eitanud isegi mitte nüisuguse portreeterimise õigustust, sest veendumus, et kunst on vaba ja võib talitada, kuidas ta tahab, oli neile saanud aksioomiks. Kuid oma sügavamas aimus ütlesid nad salaja ikkagi, et Velosquez ja van Dyck on portretistid, kuna nende vastasjalgsed on midagi umbkaudu sarnast nagu grafoloogid. Ja õieti mitte kunagi ei lahkunud neist salajane kahtlus, kas need portretistid, kes maalivad inimesi mitesarnastena, üldse oskavadki portreeterida.

Neid nägid nad ju näitustel paar korda aastas. Ja tundsid portreeterituid isiklikult. Ning veendusid, et portreedest olid natuke sarnased mõned, hoopis võõrad, täieliku tundmatuse ni teised, kuna mõned olid portreeteritule kaunisti sarnased teisikud, kõrgemate laupadega, rohkem ilmekate ninadega, energilisemate lõugadega ja huvitamaiks joonistatud kulmudega.

„Õieti ei ole see ju mitte teisiti, kui endistel aegadel harrastatud idealiseerimine,” ütles Mirjam veidi mõtlikult. „Kui vanasti maaliti kuninga ja hertsoginna ning teisi kaunimaiks klassilise kauniduse sihis, siis tehakse seda nüüd teiste ideaalide kasuks. Vaata seda professorit! Kui kõrgeks on ta laup tehtud! Selles kolbas peab suurelt mõtteid olema.”

Nüisama mõtlikult vastas Kiirast:

„Kas on see nüüd kunstniku poolt jäme meelitamistaha või aga mõnitav häbematus? Joonis-

tada ja õigesti joonistada ta juba oskab, seda on ta ju alati mõnikord suutnud näidata.”

Ning nad ühinesid lõpptulemusele, et õieti on maalitav ikkagi rahul, kui ta leiab oma portrees meelitusi. Pilget ei märka ta, kuid kui ta saab kotkapilgu või miskit heroilist ilmesse, kui talle omistatakse mõtteküllane laup või tahtejõuline lõug, isegi kui ta põhjustab sarnasuse puudusel miskisugust erilist koloriiti, ja kui sedagi mitte, siis on ta vähemalt olnud kunsti põhjustavaks teguriks ja seega kunstiga kõige lähemas seoses.

Süüpeale algas murrang Hint Kiirasti elus.

Ta laskis end kunstnikuna leiutada. Mirjami targal kaasabil ei osutunudki see raskeks.

Esmajärguliseks vajaduseks oli ateljee, mille Kiirast laskis ehitada ühe oma maja mansardkorrale. Ateljee sugereeriv mõju hakkas end avaldama varsti, pealegi kui Mirjam oli omal targal viisil inimestel aimata andnud, et varsti seistakse tõelise talendi kauaaegsete uurimuste ja õpingute ilmutamise eel.

Kiirasti varaline seisukord ei sundinud maalima tellimiste peale. Paluti vaid seda või teist nimekamat või kaunimat isikut poseerima. Maalimise juures assisteeris tavaliselt Mirjam ja juhtis Kiirasti tähelepanu sellele või teisele huvitava detailile.

Seejuures ei püüdnud Kiirast alguses mitte täielikult vältida sarnasust, vaid jättis selle teataval määral ikkagi püsima, ainult värvide suhtes enesele lubades eksperimente, milleks teda õigustas vähe arenenud värvimaitse. Muide: tal oli kaunis raskegi sarnasusest mitte kinni pidada. Alles kui ta kontuure ja joonistusi sai hämarusse ja uttu kaotada à la Carrière, tundis ta end nõuete kõrgusel.

Kui ta lõpuks pani oma näituse toime, siis kirjutasid temast kõik arvustajad kiitvalt. Sest kuigi temast oli juba palju kõneldud ja uudishimu pärast oli käinud palju kunsti harrastavat rahvast tema ateljees, siiski mõjus näitus rahvale üllatusena. Ei olnud seni mitte ükski kunstnik nii hulga väljapanekutega esinenud ja ei olnud mitte ükski näidanud niipalju võimisi mitmes laadis: seal oli maalitavatele sarnaseid portreid ja oli ka teisi, mis viisid juba hoopis puhta kunsti valdkonda, kus olid proportsioonid hoopis teisteks venitatud kui nad on looduses ja kus sarnasus oli kaotatud pea viimseni, kus valitses vaid vaim, ehamäärasus ja elevus.

Ja kui Hint Kiirast oli alguses asunud pea vastumeelselt Mirjami poolt näidatud rajale, siis hakkas ta nüüd aegamööda tundma ikka rohkem päris elavat huvi seni vaid ajaviiteks harrastatud ala vastu. Ta leidis, et üsna kerge on vabalt ja vaevata järele anda igale tujule värvviandmises ja pintslitõmbes, ning nauding ennast tunda vaba kunstnikuna täieliku vabaduse mõttes andis tema elule sisu, mis seni oli puudunud.

*Eduard
Timberman †*

Möödunud kuul varises Viljandis manalasse noor andekas kunstnik Eduard Timberman. See kaotus on tuntav meie arenevale kunstielule, sest Timberman oli peaaegu ainus akvarell-maalija meie kunstnikkude nooremast generatsioonist, näidates sel alal suurt oskust ja maitset. Ja mitte üksnes seda: ta oli energiline kunstielu organiseerija ning osav sulemees. Lõpetanud mõne aasta eest Tartu kõrgema kunstikooli „Pallase“, asus ta elama oma kodulinna Viljandisse, kus hakkas organiseerima kohalikku kunstielu ja kunstnikke. Lühikese aja jooksul võttis Viljandi kunstielu hoogu, töötades lootusrikkaid väljavaateid lähemas tulevikus. Kesk viljakat tööd lahkus ootamatult Ed. Timberman. Teda leinab kogu Eesti kunstnikkude pere, eriti noorem põlv, kelle keskel ta oli tuntud ja lugupeetud kui andekas kunstnik, vaimukas inimene ja armas seltsimees.

Viimasel ajal töötas lahkunu väga intensiivselt: temalt jäi järele hulk uuemaid töid. Tohiks loota, et korraldatakse eeloleval sügisel Ed. Timbermani mälestusnäitus, kus laiemal hulgal oleks võimalik tutvuda varalahkunud kunstniku huvitavate teostega.

J. V.

Ta oli kusagil lugenud, et keegi tähtis ja rikas daam kunagi oli pöördunud ühe noore kunstniku poole ettepanekuga, teha temast portree. „Lenbach tegi minust,“ oli see daam lausunud, „küll väga kauni maali, kuid ma tahaksin siiski saada mulle sarnast portreed.“

Sellepärast ei teinud Hint Kiirastit mitte rahutuks, et riigi kõrgemad võimukandjad kutsusid välismailt portretiste, kuna ka nemad eelistasid sarnasust. Hint Kiirast aga eelistas olla oma maa Lenbach. Ning arvustajad andsid temale õigust ja kunstnikud pidasid teda omaks esimeheks meistriks.

Ta trumpas üle ühe senimaani väga kuulsal meistri, kes oli maalinud ühte ooperilauljat nõnda avasui, et sellest mustast koldest murdis nagu helide õhusurvet, kuna kogu keha oli vaid lõhke- mist ähvardav tomp või torso, ja käedki olid pais-

Aja mõtteid

See muistne roomlane, kes keiser Augustusele nõu andis nimetada valmiva lõikuse kuud oma nime järgi, ei mõtelnud kindlasti halba. Vahel aga juhtub, et ka väikesed sündmused saavad tulevikus sümboolse ilme.

*

Nimelt juhtus seekord nii, et võimsuse nime jäädvustav aasta-aeg osutus ka vägevaks oma roiskumist ja lagunemist soodustavate omadustega. Nagu ajalugu jutustab, asunud need salajased õonestavad jõud just Augustuste eneste kallale hammast proovima.

*

Terve rida baktereid, pisikaid, tõuke ja putukaid tunnevad enestel perenaiste meelehärmiks sel kuul olevat kõige parema söögiisu ja perekonna asutamise tungi. Viimase asjaolu tõttu muutuvat, kuulu järgi eriti õrnemale soole, oma visa pealetungiga kardetavaks üks species, mis kannab pruuni kuube ja avaldab tähelepanu väärivaid sportlikke võimeid.

*

Ajal, mil uus lõikus koguneb salvedesse, on loomulik, et vanad varad peavad neile ruumi tege- ma. Kuna inimesed, kellede loomused on veel hauaski maiste asjade pärast muret tunda, uuendamise hoopis unustaksid, siis aitab loodus ise eelmainitud viisil ainetevahetusele kaasa.

*

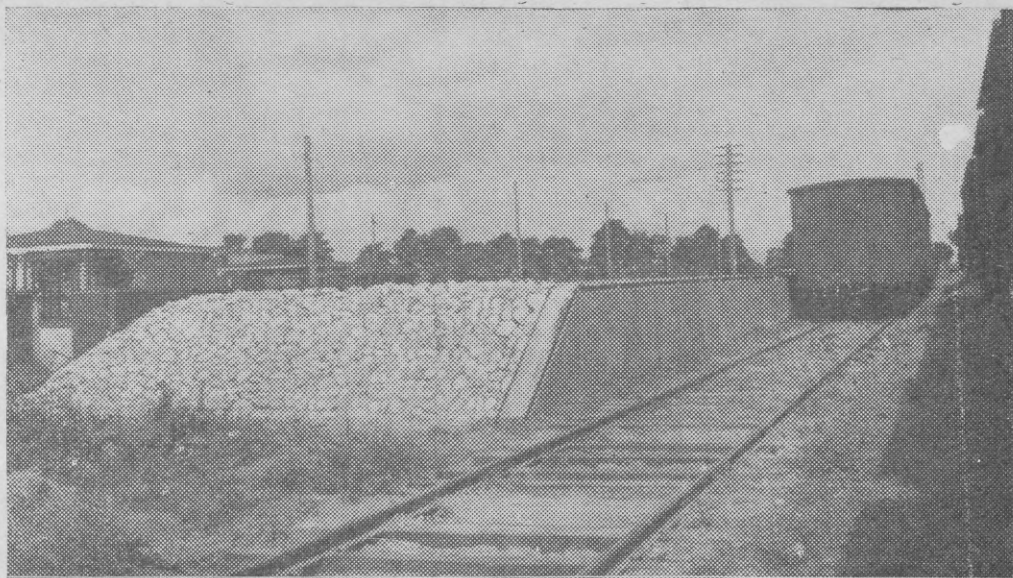
Kõik, mis on saanud küpseks, küsib vikatit. Mida ei lõigata, kõduneb ise. Ainult inimseltskond moodustab ses mõttes erandi: aastatesse jõudes ta hakkab vikatit kartma, ja mis temas enam edasi ei arene, saab pühaks ning klassiliseks, millega täidetakse arhiivid, muuseumid, raamatukogud ja pje- destaalid.

tetanud pingest. Kusjuures muidugi sarnasus oli välditud viimse tundmatuseni. Hint Kiirast aga maalis sellest kuulsast lauljast ainult suu, pidades nägu ja keha üleliigseks idee koormamiseks. Ta tegi vaid musta avause, milles läigatas tumedalt midagi sügavpunast. See oli viibe kuumale temperamendile ja erilisele hääletäämbrile ning mõjus oma lihtsusega nagu ilmutus. Kuna kõige parem kunst on alati lihtne, siis omandati see teos riigi Kunsti muuseumi jaoks ühes teiste tema portreedega ja sest päevast saadik algas noorem kunstnikkude põlv Hint Kiirasti jäljendamist. Ning ei ole mitte kõige väiksema kuulsusega need, kes on sellest Hint Kiirasti koolist.

Ja nüüd oli ka Mirjam oma vaated ümber hinnanud ja laskis end Hint Kiirastiga isegi kiriklikult laulatada.

K. A. Hindrey.

Tartu näitused enne ja nüüd

Uus perroon näitusplatsi juures

Tartu uus näitusplats on nüüd lõplikult ehitatud. Tänavu püstitati veel uus, 50 meetri pikkune hoone toitlusala väljapanekute jaoks. Sellega ühenduses ehitati ka eriruumid arsti, habemeajaja ning auhindajate jaoks, et oleks igakülgsest hoolitsetud näituse külastajate mugavuste ja vajaduste eest, nagu seda nõutakse moodsalt näitusväljalt.

Nüüd tarvitseb vaid näitusele tulla ja siin võib rahuldada kõik oma vajadused, mis näituse külastamisega seoses võivad esile kerkida. On loodud võimalused oma sõidukeid hoiule anda, posti, telefoni ja telegraafi kasutada. Käepärast on ka juukselõikaja-habemeajaja ja arst esimeks abiks. Ei puudu ka einelaud. Puudub ainult

Minevik on saanud omaette väärtuseks, kuid mitte seepärast, et ta asju haruldaseks muudab. Haruldusi, mis ei ole vanad, võib kohata igal sammul, ilma et keegi neile erilist väärtust omistaks.

*

Tulevik — see aga sarnaneb äriaga, kuhu investeeritakse kapitale, et hiljem lõigata. Külvitööd tehakse meil napilt, sest vana lõikust on küllalt: rahvas on nii raugastunud, et surm ja suured naabrid aina luiskavad vikatit.

*

Meie aja moraalil on lõikusel tähtsam koht kui riskiga seotud külvil. Kui tarvis, lõigatakse kas või enesel jalad alt ära. Kui osavasti seesugune operatsioon poliitilises elus toimus, selle tunnustajaks oleme kõik.

*

Uhepäeva äri — lõikamine sealt, kuhu pole külvatud, — on kõige ihaldatum äri viis. Poemees, kes lõikab leiba, lõikaks parema meelega ostja rahapunga ära. Et ostja teinekord tagasi ei tule, pole tema mure.

*

Asutised, mis hoolega silmas peavad, et ülejäägi ja puhaskasu summa kõrge oleks, on avas-

võõrastemaja, kus nõudlikumad näitusekülastajad saaksid puhata. Vähemnõudlikkude jaoks on seegi võimalus ilusa ilma korral olemas laialdase muruväljaku kujul, mis asetseb otse paviljonide ja kioskide taga ja on tänavu esmakordselt antud publiku kasutada. Umbkaudse ettekujutuse näitusplatsi hoonestikust annab see, kui tähendada, et kõik paviljonid ja kioskid, mida arvult mitukümmend, mahutavad korraga peaaegu 20.000 vaatajat.

Viimase ehitustööna, mis ka neil päevil lõplikult valmib, võiks nimetada eri perrooni näitusplatsi kohale. (Nagu teada, läheb raudtee just näitusplatsi aia tagant mööda). See perroon võimaldab korraga nelja vagunit tühjendada ja on

tanud „lõikamiseks“ odava tööjõu, mille nimeks on praktikant. Kui viimane ettevõttes juba iga mehe aset võib täita, pole teda enam tarvis ja võetakse uus.

*

Mida tihedamini muuta koolisüsteemi, seda enam ostetakse uusi õpperaamatuid, seda enam õitseb äri ja rumalamaks jäävad lapsed. Kuid see viimane pole oluline.

*

Ainult kurjus kasvab külvamata ja tema „lõikamisest“ saavad nüüd prefektidki osa.

*

Uut kasvab maailmas ainult sinna, kust vana kaob. Seepärast on sõjad ja revolutsioonid, mis vana korda hävitavad, mõjuvad uuendustegurid. Seepärast rohkem sõdu.

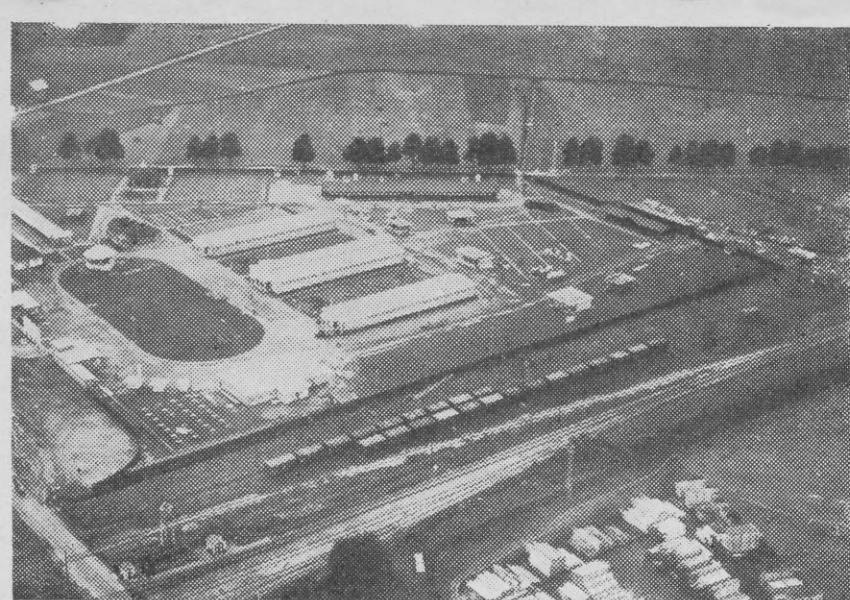
*

Patsifism — see on ilusasõnaline vana olukorra eneseõigustus, mille tekitab hirm vahekordade muutumise eest.

*

Tegeliku elu seisukohalt tähendab rahu ainult suhteliselt lühemat või pikemat vaheaega kahe sõja vahel.

Justus.

Näitusplatsi üldvaade

suureks hõlbustuseks neile, kes väljapanekuid raudteel kohale toimetavad.

Olen paari viiepega iseloomustanud Tartu uut näitusplatsi, mille rajamiseks tehti eeltööd aastaid ja mille ehistamine teostus mullu ning tänavu. Kuivõrd hästi või halvasti üks või teine hoone on ehitatud oma ülesande täitmise otstarbekohasuse seisukohalt, see jäägu vastavate eriteadlaste otsustada, kuid üks on ometi selge, et uue avara ja moodsatele põhimõtetele vastava näitusplatsi saamisega on meie põllumajanduse ja tööstuse näituste korraldamisega tubli samm edasi jõutud. Ikka enam ja enam avaneb võimalus taotleda tänapäeva näituste põhimõtet: kujukalt ning ülevaatliselt peegeldada põllumajanduse või tööstuse vastava ala edu ja selle põhjusi, olles ühes osas teatavate artiklite levikule reklaamiks (tööstuses), teises osas virgutades ja õpetades vaatlejaid teatavatel aladel edukalt töötama (maaparandus, sookultiveerimine jne.)

Ei ole vahest huvituseta märkida, et sellise suure arenemise oma näituste korraldamise alal Tartus oleme teinud umbes 60 aasta kestel. Esimene Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi näitus peeti 1876. aastal Otepääl, sest et Tartus vastava platsi puudumisel ja Tartu saksa näituse tõttu osutus eesti näituse korraldamine võimatuks. Esimese näituse korraldamisel Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi peakoosolekul seati põhimõtteks seltsi tolaegse esimehe Mart Mitti poolt: näitusel olgu esitatud „meie maa paremad loomad ja käsitöö“. Kuigi näitus oli meie rahva laiematele hulkadele alles võõras, käis tollel ajaloolisel näitusel siiski 1400 vaatajat ning näituse kassa andis isegi väikese ülejäägi. Esimese näituse õnnestumine julgustas korraldajaid järgmisiks ettevõtteiks. Kuid ka mitu järgmist näitust peeti veel väljaspool Tartut ja nimelt Otepääl, Põltsamaal, Must-

vees, Rõngus ja Nõos. Alles 1887. aastal saadi näitus Tartus korraldada.

Suuremat hoogu Tartu näituste korraldusse toob Jaan Tõnissoni saamine Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi esimeheks 1897. aastal. J. Tõnissoni juhtimisel viidi näituste korraldamine uutele alustele. Tema algatusel organiseeriti 1898. aastal suurem näituse toimikond, kuhu kaasa tõmmati laiemaid ringkondi ja näitusest huvitatud isikuid.

J. Tõnissoni ettepanekul pöördus uus näitus-toimikond üleskutsega kooliõpetajate, vallakirjutajate ja teiste teadaolevate ärksamate tegelaste poole, et nad oma ümbruskonnas teeksid virgutustööd eesti näitusest osavõtmiseks. See andis tulemusi. 1901. aastast peale, millal Põllumeeste Seltsil õnnestub omandada tolaeagsetele oludele vastav avar näitusplats Viljandi tänavasse, omandab ka Tartu eesti näitus üleestimaalse tähtsuse ja ulatuse. Tugevas võistluses saksa suurpõllumeeste igaaastase augustikuu näitusega võidab eesti näitus endale ikka rohkem pinda; tõrjudes kõrvalle balti saksa ülemvõimu ka näituste suhtes.

Alates 1898. aastast kuni vene aja lõpuni arenes ja kasvas Tartu eesti näitus eesti rahvusliku mõtte tähe all.*)

Omariikluse saabudes on näituste korraldamise alused tublisti muutunud. Esiplaanile on tõusnud meie rahva majanduse loovate jõudude elustamise ja nende loomisvõime suurendamise ning süvendamise huvid, mis on ka täiesti arusaadav. Näituse korraldajad ning väljapanijad püüavad kõik teha, et näitus oleks ülevaatlis ja kergesti jälgitav. Sellel alal on ju mõndagi ära tehtud, kuid on ka veel mõndagi teha. Samuti leiab pea igal alal rakendamist ka teine põhimõte: mitte kvantiteet, vaid kvaliteet.

Tartu näitused on tänini ikka jäänud laiemate hulkade huvipunktiks ja jäävad kindlasti ka edaspidi, kuna Tartu, asudes Lõuna-Eesti südames, on hõlpsasti kättesaadav suurtele hulkadele. Sellepärast, kui sellistel näitustel ka tänapäeval veel on küllalt ergutavat ja õpetavat mõju reklaamosa kõrval, siis Tartu näitus kindlasti kuulub meie kodumaa mõjukaimate näituste hulka.

A. R.

*) A. Veitman »Postimees« 24. aug. 1935. a.

Rahvasteliit — Poliitilisest keskusest ühiskondlikuks ja teaduslikuks instituudiks

Umbes aasta tagasi, viibides skandinaavlaste stipendiaadina Genfis, Põhjamaade Rahvaülikooli (*College des Pays du Nord*) kolmekuusel haridustegelaste kursusel, ei olnud mu üllatus sugugi väike, kui kord ühe genflasega vesteldes sattusin järgmisele kahekõnele:

Mina: „Mida's õieti need Rahvasteliidu ametnikud siin suurtes büroodes peaksid tegema?”

Genflane: „Nende tegevust võib võtta kokku kolmes väga lihtsas helis. —

Ja nüüd kuulduks kolm omapärast heli, milliseid on raske anda edasi kirjas. Esiteks — vrrrr — siis midagi tugeva norskamise taolist ja lõpuks jällegi üks pikk ja energiline vrrrrrr.

Palusin lähemat selgitust. Mulle vastati: „Hommiikul, kui ametkond saabub tööle, kuulete ainult autode vurinat, sest peagu igal Rahvasteliidu ametnikul on oma isiklik auto. Selle järel lähevad härrased oma kabinetidesse ja siis kuulete varsti norskamist. On tööpäev läbi, sõidab jälle iga ametnik oma isiklikus autos koju”.

Olin üllatatud, et kuulsin säärast iseloomustust just *genflase*lt. Väikeses Genfi kantonis ja linnas, kus elanikke on umbes sama palju kui Tallinnas, on ju tervelt kolmandik alalisist elanikest välismaalased. Nad on siia elama asunud peamiselt siin asuvate rahvusvaheliste asutiste — Rahvasteliidu Tööstööbüroo, Rousseau Instituudi, Rahvusvahelise Kasvatusbüroo jt. tõttu. Kõigil riigil on Rahvasteliidu juures oma alalised esindused, suuremail ajalehil oma alalised kirjasatjad jne. See 35 000-liikmeline välismaalaste hulk annab teenistust Genfi majaomanikele, käsitöölisele, kaupmehile, restoranide, kohvikute ja hotellide omanikele jt. Genflased, selle asemel, et asuda Rahvasteliidu suhtes nii mahategevvalt kriitiseerival seisukohal, peaksid ju olema talle tänulikud, kui oma suurimale leivaisale.

Aga just genflasele ja Genfis viibijaile puutuvad silma paremini kui ühelegi eemalolijale Rahvasteliidu ja ta tegevuse nõrkused.

Kui palju lootusi asetati Rahvasteliidule ta tegevuse algul pärast Maailmasõda a. 1920! Rahvasteliit pidi looma rahu, kaotama vaenlased, tooma „tuhanda-aastase rahuriigi” maa peale!

Desarmeerimisküsimusi võeti Rahvasteliidus tõsiselt. Juba ta tegevuse kuuendal aastal, s. o. a. 1925 loodi üldist desarmeerimiskonverentsi ettevalmistav komitee. Seitse aastat töötasid asjatundjad, maailma targemad pead; koguti materjale, hangiti andmeid; uuriti relvastuse praegusi olukordi, relvade hulka terves maailmas ja koostati kavasad üldiseks väevähendamiseks.

2. veebruaril 1932 astus kokku esimene väevähenduskonverents. Tervelt 61 riiki võttis sellest osa, isegi need, kes polnud Rahvasteliidu liikmed. Nõukogude Venegi saatis oma esinduse Litvinoviga eesotsas.

Siis elas Genf täie andumusega kaasa Rahvasteliidule. Desarmeerimiskonverentsi avapäev oli Genfis rahvuslikuks pühaks: helisesid kõigi kirikute kellad, tänavad täitusid inimmurrust ja konverentsisaali avarad rõdud ei suutnud mahutada kõiki, kes soovisid isiklikult jälgida konverentsi töö käiku. Suurima tähelepanuga jälgiti konverentsi tegevust, värsked ajalehed koosolekutekirjeldustega otse neelati ajalehemüüjailt, konverents oli vestlusaineks kõigile genflasele.

Nüüd aga äkki a. 1934 oli elevus kadunud. Tähelepanu oli säilinud veel ainult ajakirjanike ringkonnis — neid üllatas Litvinovi ootamatu Pariisi-sõit, neid närveeris Barthou ja Litvinovi kohtumine Genfi ligidal, Prantsusmaal ja nad vaidlesid probleemi üle: „Kas Nõukogude Vene tuleb Rahvasteliitu või mitte?”

Genfi elanikud ei tunne enam kuigi suurt huvi konverentsi töö vastu; kuigi näit. konverents enam ei tööta neis avarais ruumes, kus peeti ta esimene istungjärg, valitseb publikurõdudel ometi tühjus — ei jätku rahvast isegi neisse väikestesse ruumidesse. Üldise vestluse ainet otsib genflane nüüd Rahvasteliidu asemel mujalt, olgugi siis kas oma valituse tegevusest, Saksamaa sündmusist või mujalt.

Millest siis on tingitud see huvipuudus ja loidus Rahvasteliidu tegevuse vastu? Miks on see kord nii paljutootav ja lootusiäratanud rahvusvaheline institutsioon äkki kadunud kõigi tähelepanu fookusest?

Põhjused on meile kõigile teada: kõik katsed rahu säilitamiseks on nurjunud. Desarmeerimisega pole jõutud sammugi kaugemale — koguni selle vastu: praegu isegi põlise rohupoliitika maad, nagu on seda näit. Skandinaavia riigid, deklareerisid äsja väejõudude suurendamise vajadust! Edasi teame: Hiina-Jaapani metsik sõda toimus desarmeerimiskonverentsi ettevalmistava komisjoni ja konverentsi enda tegevuse ajal; Boliivia ja Paraguay sõdivad juba aastaid ja Rahvasteliit aina „lahendab” nende tülisid; üha rohkem kõneldakse viimasel ajal ka Euroopa rahu kaalulolekust.

Kui heatahtlikult ka ei tahetaks suhtuda Rahvasteliidu tegevusse, ollakse ometi sunnitud väitma: Rahvasteliit riikidevaheliste tülide summuta-

jana ja rahu loojana ei ole täitnud temale esitatud ülesandeid. Ärgem siis ka imestagem, kui skeptiliste genflaste arvates Rahvasteliidu ametkonna tegevust iseloomustavad ainult ametnike unine norskamine ja nende autovurin.

Teine pilge Rahvasteliidu kohta, Genfis samuti küllaltki populaarne, on oma loomult siiski pisut heatahtlikum ja pisut lootustandvam.

Kord, kui huvitusin Rahvasteliidu ametkonna arvulisest koosseisust ja pöördusin oma sõbra genflase poole küsimusega: Kui palju ametnikke tema arvates seal peaks töötama, sain järgmise vastuse:

„Noh, eks pooled ikka tööta!”

Pangem tähele: genflase arvates 50 protsenti ametkonnast ei tööta üldse (norskavad aina), kuid ülejäänud 50 prots. on temagi arvates töömehed.

Kuis on see võimalik?

Rahvasteliidu ametkond on koostatud kaunis omapärasel viisil. Üks osa ametnikke nimetatakse, määratakse ametisse direktorite poolt. Need on tavaliselt suurriikide riigitegelaste, poliitikute ja tuntumate isikute tuttavad, kes siis sel kombel siin endale teenistuse leiavad. Teine osa ametnike aga võetakse teenistusse alles pärast harukordseid tugevaid eksameid. Nii pääsevad siia ainult eriliselt heade võimetega, põhjaliku ettevalmistusega eriteadlased. Eestlasist on õnnestunud siin koht saada ainult kahel — prl. Laura Grau'l, kes on lõpetanud Tallinna Tütarlaste Kommertsgümnaasiumi ja valdab inglise, prantsuse ja saksa keelt sama hästi kui oma emakeelt; ja hr. R. Nurkse'l, kes oma majandusliku hariduse on saanud Inglismaa ülikoolides.

Kui vahest võidakse küll põhjendatult irvitada Rahvasteliidu rahu taotlemise poliitika resultaate üle, siis tuleb küll tõsise respektiga suhtuda kõigisse sellesse töösse, mida praegu Rahvasteliidus, tema büroodes ja asutistes tehakse muil aladel ja millest üldsus meil Eestis senini on kaunis vähe informeeritud.

Rahvasteliit on muutumas poliitilisest keskus- teaduslikuks instituudiks ja on omandamas seisukohta, millist pole olnud varem ega ole praegugi ühelgi teisel rahvusvahelisel organisatsioonil, ülemaailmiselt kuulsal õppeasutisel ega instituudil.

Jaotades Rahvasteliidu tegevuse kahte ossa — poliitiliseks ja apoliitiliseks, näeme, et tema apoliitiline tegevus on kasvanud aasta-aastalt. Rahvasteliidu poliitiline tegevus kontsentreerub tema järgmiste osakondade ümber.

1. Poliitiline osakond lahendab riikidevahelisi lahkheliseid nagu näit.: Boliivia ja Paraguay, Abessiinia ja Itaalia, Bulgaaria ja Ungari vahel möödunud ja käesoleval aastal aset leidnud küsimusi.

2. Väevähendusosakond muretseb materjale riikide sõjajõudude suuruse kohta, töötab need läbi ja valmistab kavu üldise väevähendamise

teostamiseks. See osakond teeb ka kõiki desarmeerimiskonverentsi ettevalmistustöid.

3. Mandaatide osakond. Maailmasõja järel kaotas Saksamaa kõik oma asumaad. Neile anti iseseisvate riikide õigused, kuid jäeti siiski mingi Maailmasõja võitnud Euroopa riigi järelevalve alla, kusjuures ka sääraсте asumaade mandaate esindab Rahvasteliidus vastav Euroopa riik. Säärasteks mandaatriikideks on Palestiina, Süüria, Irak, Taganjika, Uus Guinea jt. Rahvasteliidu mandaatide osakonna ülesandeks on teostada kontrolli järelevalve tegevuse üle. Kui leitakse, et mandaat-riikide areng on jõudnud järele teiste iseseisvate riikide arengule, võib Rahvasteliit lubada neile iseseisva esinduse Liidu täiskogus.

4. Vähemusrahvuste osakonna ülesandeks on teostada vähemusrahvuste õiguste kaitset. Vähemusrahvaid leidub igas riigis, kuid eriti rohkesti on neid Saksamaa naaberriigis (Poolas, Taanis, Tšehhoslovakkias), end. Austria-Ungari riigis ja Balkani poolsaarel. Läbisamine enamus- ja vähemusrahvaste vahel pole kõikjal kaugelgtki sõbralik, ja Rahvasteliidu täiskogu koosolekuil kulu- tatakse iga aasta õige palju aega vähemusrahvuste probleemi lahendamiseks.

5. Administratiiv- komisjonide osakond teostas Saarimaa ja Danzigi, nüüd aga ainult viimase valitsemist. Maailmasõja järel jäeti Saari- maa ja Danzigi saatus otsustamata. Neis moodus- tati iseseisvad valitsused, kuid määrati valitsuse juurde Rahvasteliidu komissar. Hiljutisel rahva- hääletusel otsustati Saarimaa liita Saksamaaga. Danzig aga jäi endiselt vabalinnaks Rahvasteliidu protektoraadi all.

Ühiskondlikke ja kultuuriküsimusi käsitlevaid osakondi on aga Rahvasteliidu juures märksa roh- kem. Juba nende loendamine annab meile küllal- dase kujutluse nende mitmekesisest tegevusest —

1. Vaimse koostöö,
2. majandusküsimuste,
3. rahvusvaheliste koostöö-büroode,
4. tervishoiu,
5. oopiumi ja teiste uimastavate ainete vastu võitlemise,
6. ühiskondlikkude küsimuste,
7. töөлisküsimuste ja
8. liiklemisküsimuste osakond.

Ametnike arv apoliitilistes osakondades ületab kaugelgt poliitilistes osakondades töötavate arvu- lise koosseisu. Üldse alaliselt Rahvasteliidu juu- res Genfis tegeleb umbes 1100 isikut.

Vaadelgem Rahvasteliidu apoliitiliste osakon- dade tegevust pisut lähemalt.

Vaimse koostöö osakonna tegevust juhib Rah- vusvaheline Vaimse Koostöötamise Komisjon, mille esindajaiks üksikuis riigis on Rahvuslikud Vaimse Koostöötamise komisonid. Eestis asub

Tehnokraatia

Mölder vanas Roomas või Ateenas suutis ühe kuni kahe päevaga kahe lihtsa kivi vahel jahvatada 200—300 kg kesk-pärast jahu. Moodne veski Ameerikas produtseerib 6 miljonit keskpärasat jahu ühe tööliste kohta ühe päevaga, sealjuures palju lühema tööaja kestel. Aga kellele?

Kingssepp vanas Roomas vajas viis ja pool päeva selleks, et valmistada paar saapaid. Seega 7200 rooma kingseppa suutsid viie ja poole päevaga valmistada vaid 7200 paari saapaid. Samane tööliste hulk valmistab moodsas saapavabrikus viie ja poole päevaga kokku 595 000 paari saapaid. Kellele?

Telliskivipõletajad pole 5000 aasta kestes suutnud kunagi ületada normi — 450 telliskivi mehe kohta päevas. Moodne telliskivitehas toodab aga 400 000 telliskivi mehe kohta päevas.

Alles saja aasta eest ei toodetud Ameerika Ühendriigis mitte enam kui 25 tonni toorrauda mehe kohta päevas. Teise mehe aastatööst piisas vaid 800 t rauamulla tootmiseks. 1929. aastal Ühendriigis Messabi Range's saadi 20 000 t rauamulla mehe kohta aastas ning moodne kõrgajutehnika võimaldab tänapäev toota ühel mehel 4000 t toorrauda aastas. Täies tööhoos oleva valtsimisosakonna foto näitab võimsat, ent täiesti inimestest lagedat ruumi.

Kui Ameerika insenerid ennustasid juba 1933. aasta algul, et möödunud aastal Ühendriike ähvardab pankrot ning üldine segadus, siis vastab see enamvähem tõsioludele. Ennustus oli kaine teaduslike statistiliste andmete kokkuvõtte tulemus, mida toimusid „tehnokraadid“. „Tehnokraatia“ on inseneride ja teadlaste kutseühingu nimi, millised alates 1930. a. omi uurimusi toimusid Ühendriigis Columbia ülikoolis masinaehituse laboratooriumides New Yorgis. Nimetatud tehnokraatide liit asutati juba 1919. aastal Howard Scotti algatusel ja praegusel ajal kuulub sinna üle 400 liikme kogu maailmast.

Meil peab selgeks saama — nii väidavad tehnokraadid —, et seisame praeguse ajastu lõppepohhil ning et maailma kriisi põhijuur ei seisa mitte poliitikas, vaid teda tuleb otsida tehnikast.

Et võistlusmajanduses kestva paremate tootmisvahendite tekkimise juures tööstus jääks tulutoovaks, seks on ta sunnitud alandama tootmiskulusid. Nüüdisaja hindade süsteemi juures tekib vajadus tootmiskulusid alla viia miinimumini, mida saavutatakse kestva inimeste töötundide vähendamisega. Näi-

tena võtame sigarettitööstuse. Uute masinate mehhaniseerimguga on võimalik toota 2500—2600 sigaretti minutis, kuna senini oli maksimum vaid 500—600 sigaretti minutis. On ilmne, et tubakakontsern, kes need uued masinad üles aetas, vähendab põhjalikult produktsioonikulusid, ent — mis on kõige olulisem — samal ajal vähendab ta tööliste arvu.

Veelgi fantastilisema pildi pakub hõõglampide tööstus, kus tööline toodab tunnis sama palju kui 1914. aastal 9000 tunniga. Ja selle suursaavutusmasina ehitamiseks oli vajalik vaid 37 inimese töö kuue nädala kestel! On palju suurkätisi, kus rohke produktsiooni juures töötavad masinad vahetpidamata üksikute tööliste juhtimisel. On olemas demagooge, kes väidavad, et kui „normaal-aegadesse tagasijõudmise“ tähe all tahetakse töötuid uuesti samadesse tööstustesse tööle paigutada, poleks sinna rohkem vaja kui vaid pooled 14 miljonilist töötute hulgast. Näeme kõikjal hädiseid katseid inimesi sinna tööle asetada, kus nende jaoks mingit tööd enam ei leidu, kus masinad palju ratsionaalsemalt töötavad kui inimesed. Kas ei tuleks ka keegi mõttele lasta masinatel teha inimeste töid ning viimastele masinorjade tööga võimaldada lõppeks vaba aega?

Sada töölist moodsas telliskivitööstuses võivad tänapäev katta kogu Ühendriikide telliskivide tarviduse. Toorrauda tootmisel saavutab üks tööline ühe tunniga sama hulga, mis umbes 50 aasta eest saavutas 650 tunniga. Põllumajanduses saavutab üks tööline ühe tunniga sama, mis 1840. aastal saavutati 3000 töötunniga.

Alates 1920. aastast on tehnokraadid pidevalt töötanud ülaltähendatud probleemide kallal, mille tulemusena on valminud Ühendriikide jõumajanduse ülevaade. „The Energy Survey of North America“. Ülesanne seisis selles, et kujutada Ühendriikide tööstuslikku ja põllumajanduslikku arengut viimase saja aasta kestel. Kolm tuhat domineerivat produkti, nisust ja puuvillast kuni raua ning elektri energiani olid uurimisobjektiks. Tulemus, millistele aga analüüsi abil jõutakse, on käesoleva ajastu lootusetu lõpp.

Ennustus, milliseni nad oma uurimuste najal on jõudnud, kõlab: „Sajandeid kestnud võitluses vaba aja ja töökohustuse pärast on inimene lõppeks esmakordselt niikaugele jõudnud, kus selle eesmärgi saavutamine mitte ainult võimalik, vaid isegi tõenäoline on.“

See pole mitte unistus, vaid faktiliselt on see samuti täpselt välja arvestatud: „Praegusaja tehnika juures on Ühend-

vastav komisjon Tartu ülikooli juures. Ta esimeheks on rektor J. Köpp, kirjatoimetajaks asjaajajaks ülikooli raamatukogu juhataja Fr. Puksov.

Osakonna tähtsaimaks tööks tuleb pidada Hiina rahvahariduse uuestikorraldamist. Euroopast saadeti Hiinasse sealsete tegelaste soovil rida parimaid taani, poola, saksa, inglise, prantsuse, itaalia ja austria haridustegelasi, kes aitasid üles ehitada Hiina hariduskorraldust.

Majandusküsimuste osakond organiseerib rahvusvahelisi majanduskonverentse, — lahendab tolliküsimusi, abistab majanduslikesse raskusis sattuunud riike, võimaldades neile rahvusvahelist laenu ja korraldab ülemaailmist majanduslikku statistikat.

Samuti töötavad ka teised osakonnad oma eritegevusväljadel.

Palju tööd on andnud ühiskondlike küsimuste osakonnale põgenikkude inimõiguste kaitse.

Vene 1917. a. revolutsiooni järel valgus vene põgenikke kõikjale. Fašismi võimuletulek Itaalias ja Saksamaal tekitas omakorda saja tuhandeid inimõigusetu kodanikke, kellele ei tahetud anda ulualust ega töövõimalusi teisis riiges. Rahvasteliidu vastav osakond püüab neilegi kindlustada inimväärset äraelamist ja kaitsta nende õigusi riikide ja valitsuste ees.

Need olid peajoontes Rahvasteliidu tegevuse alad. Tuleb tunnustada, et inimkonna üldise hüvangu huvides on selline rahvusvaheline koostöö, mida Rahvasteliit arendab ühiskondlike ja teaduslike küsimusi käsitlevates osakondades, äärmiselt vajaline. Seal kogutavatele andmetele ja materjalidele võib baseeruda üksikute rahvaste edu. Säärase tegevuse puhul hindame Rahvasteliitu kõrgelt.

Neeme Ruus

riikides vajalik vaid 660-tunnine tööaeg aastas iga täiskasvanu isiku kohta 25 kuni 45 aasta vanuseni, kogu elanikkonnast, et saavutada sissetulekut, mis ületaks 1929. a. keskmise sissetuleku kümnekordselt.

Kas pole see muinasjutuline? Oleme kuulnud räägivat viiepäevastest töönädalast ja kuuetunnisest tööpäevast. Ent tehnokraadid väidavad, et ülaltoodud faktide põhjal piisab juba neljapäevastest töönädalast, neli töötundi päevas, et saavutada igaühele palju suuremat sissetulekut, kui rahvas üldse siiani tundis. Kahekümne, isegi kümne aasta eest oli see võimatu. Viiekümne aasta eest oleks see olnud vaid utopia.

Ent võimas tempo, millega kultuuri mehhaniseerimine edasi tormab ning kasutusele võetud jõuhulkade suurenemine Ameerikas — viimase 30 aasta kestel 8 766 000-kordselt — on kiirelt viinud selle ajajärgu lõpuni.

Masin, suure täiusliku mehhanismi näol, mis viib kogu tööstuse mehhaniseerimisele, annab sotsiaalsele probleemile sootuks uue ilme. Ta on inimliku töö suurema osa ärajätmise mitte üksnes võimalikuks, vaid koguni paratamatuseks muutnud. Ta on kõik nüüdisaja sotsiaalsed, poliitilised ja majanduslikud teooriad segi paisanud, kõik poliitilised süsteimid üleliigseteks muutnud; ning lööb nüüdisaja rahvamajanduse surmakella. Ta on kõrvaldanud individuaalsete võtete ning era rahakogumise vajaduse lõplikult. Ta muudab töö kui kõlbelse väärtuse mõiste sisutuks. Tal on niivõrd sundiv mõju kogu inimese maailmavaatesse, et ta teed rajab nn. inimväärtuste suurimaks vabastamiseks, mida maailm iialgi tunneb. Ta võimaldab seda, et inimlik saagihimu surmatakse ning et iga inimene vabadusest ning puhkusest rõõmu tunneks.

Otsustamine, mille ees Ameerika üüid seisab, on raskem kui kõik, mis iganes ühel rahval on otsustada olnud.

Hiigla jõu- ning energiahulkade pideva surve all langeb kokku tema kogu senine hindade- ja tootmis-süsteem. Ühest küljest on Ameerikal suurim töötute armee ning suurim võlgade koorem, mida maailm kunagi on tundnud, teisest küljest käsutab ta 300 000 õpetlast ning 4 miljonit õppinud töölisi hästikoolitatud tehniliste jõudude ja imestamisväärse produktsiooni-aparaadi üle, millist kunagi üks ühiskond on evinud.

Masin on inimese teinud töötuks. Tootmises pole kohta temale. Selle asemel, et kaevata, tuleks tunda rõõmu selle suurima inimkonna ajaloo võidu üle! Lastagu masinail sooritada inimeste töid! Kasutatagu vaba aega! Loomulikult tuleb muuta põhjalikult ühiskondlikku korda.

Miks ka mitte? Ent valikuvõimalus pole enam vaba. Tehnika areng on juba kuulutanud surmaotsuse praegusele korrale. Pole muud pääsu kui täielik ümberkorraldamine.

Inglismaa, kellel on jäänud ainsamaks jõuallikaks kivisüsi, läheb Scotti veendumuste kohaselt aasta-aastalt allamäge: „Järgmise toenäolise jõumajanduse staadiumi ajal paratamatult ei kujuta ta endast midagi muud kui vaid kaht Euroopa mandri külge kuuluvat saart.“ Ta on oma vase, rauamulla, tina ning sõe ürgtagavarad maailmakaubanduses ning võlgade tasumiseks ära raisanud, kuni ta on punkti jõudnud, „kus tema kunagi kergestikäsitatavad jõuallikad järsult vähenevad ning maa oma geograafilisele asendile vastavasse seisundisse tagasi langeb.“ Tehnokraatide vaatekohalt võitleb Inglismaa vaprat, aga lootusetut võitlust. Suure rahvatiheduse juures, ilma et leiduks vastavat põllupinda rahva toitmiseks, ning olles sõltuvuses ainsamast energiaallikast, milline pealegi kahaneb, peab Inglismaa paratamatult 35 miljonit üleliigseist kodanikest oma asumaadesse ära saatma. Suur-Britannia, kunagi uhke merede valitseja ning kultuuri ilma keskpunkt, lahku ajaloo näitelavalt ning läheb täitsa purustatult oma ammutatud jõuallikatega tehnilisele arengule vastu.

Austraalia on vaid kehvad loomulikud abiallikad. Tal puuduvad vaevalt arenemisvõimalused. Ka Lõuna-Ameerika kannatab paljude oluliste maavarade puuduse all. Euroopa on võimeline, kui ta jõumajanduslikult oleks üheainsa üksuse organiseeritud, kõikidele temas elavatele rahvastele pakuma kõrget elujärge, aga seda takistavad käesoleval ajal keelepiirid ning rahvuslus. Jaapan on suutnud suurte raskus-

tega tehniliselt hästiarendatud majandust käiku panna. Tema piiratud abiallikad ja suur rahvastiku tihedus võimaldavad tal kätt Mandžuuria järele välja sirutada, aga siin leiab ta vähe kasu.

Kui kaugel meie igast majanduselu „tervendamisest“ oleme, selgub, kui me jälgime kaht nüüdisaja majanduskompleksi faktorit, nimelt esiteks antud tehnilisi võimalusi ning teiseks käsitadaolevaid toorainete liike. Ühe väga lihtsa näite selle kohta, mis nüüdisest hinnasüsteemist kinnipidamine endaga kaasa toob, võib pakkuda habemeajamise tera. Tehniliselt on tänapäev täieline võimalus 20% kallima kulu juures toota Wolframkarbiid-teraga žiletti, milline terve inimeluea vastu peab ja isegi üle elab. Žiletterade tööstus võiks lühema ajaga toota kogu Ühendriikide tarviduse, ent siis kohe peaks ta sulgema ka oma ukseid.

Kui hakatakse tööstuses kasutama veel võrdlemisi vähe tuntud kiudainet ramie't — milline võib toimuda ühel ilusal päeval —, on raskelt riivatud kõik tselluloosi-, siidi-, villa- ja puuvillatööstused. Sest umbes 55 cm pikad ramie kiud annavad pinnaüksuse pealt kümnekordse puuvilla saagi ja ta laseb end lõigata ameerika lõunaraiikides kaks kuni kolm korda aastas. Kogumine jääb ära, kuna teda võib niidumasinaga lõigata. Ramie'st valmistatud ülikonnad on seitse korda vastupidavamad kui villased ning mitusada korda vastupidavamad kui puuvillased. Peale selle on ramiel parem märjalt olla veel vastupidavam kui kuivas olekus. Paberi valmistamine tselluloosist on palju kallim kui ramie'st. Inimkäsi ei suuda katki rebida ramie'st valmistatud paberit. Tal on siidi ja linase riidega sarnane läige, laseb end ümber töötada siidi, kunstsiidi, villa ja puuvillaga ning laseb end hästi värvida. Ketruseks võib ramie-kiudusid puhastada ning ette valmistada täiesti automaatselt. Siin on meil tegemist kiuga, mis parem kui puuvillal ja villal ning mis end minimaalse inimtööjõuga laseb ümber töötada paberiks, mis ületab mitmekordselt puupaberi.

Sama lugu on nahatööstuses! Tehniliselt on nüüdisel ajal võimalik toota veekindlat nahka, milline läbilõikes lubab valmistada 2½-aastase vastupidavusega jalanõu. Ent Ameerika saapatööstus, mis juba praegu ei tööta oma täie koormatusega, võiks 8 kuni 10 kuuga katta kogu Ühendriige kümneaastase selliste saabaste tarviduse. On tõsiasi, et ameerika saapatööstuse kogu tootmisvõime on 900 miljonit paari saapaid aastas. Aga kus leiab säärane pakkumine endale turgu?

Pildi ümmardamiseks veel üks vastus demagoogidele, kes avalikkude hädaabitööde järele oma hääle kähisema karjuvad. „Ehitage rohkem teid!“ hüüavad nad. Ent esiteks ei ole inimeste tööjõud suuteline täitma neid kõrgeid tingimusi, mida nõutakse raskeveo-autode teelt. Ja teiseks seisab valmis masin, oodates ostjat, milline kahe töölisega 24 tunni kestel suudab 13 km pikkuselt vana tänavat üles kiskuda ning asendada uue sillutise 20 meetri laiuselt.

New Jerseys on valmimas kunstsiidi vabrik, mis töötab täiesti automaatselt ning võib katkestamatult töötada, ilma et vabrikus oleks ühtki töölist.

Tehnokraadid ei väida, et pole võimalik praegust majanduslangust seisma panna. Inflatsiooni abil näiteks, kui kunstlikult suurel määral pumbatakse suure hulga ostujõudu majandusellu, võib loomulikult, kui õnnestuks nõudmist tervel ringel tõsta, saavutada teatavat maailmamajanduse kurvi tõusu. Ent see süstimine peaks praeguse olukorra juures juba väga tugev olema. Kriis stoppab seniks, kui veel väike annus mõjub. Lühiajaline „prosperity“ (jõukus) oleks suuremaks eduks, ent tema reaktsiooniks oleks veelgi teravam ja sügavam langemine. Ei tohi unustada, et praeguse kriisi langus on neli korda suurem kui mingil muul kriisil ajaloos. See pole enam lihtne „konjunktuuride ringvool“. Tehnokraadid väidavad, et Ameerika seisab ühe ajajärgu lõpul. Tegelik vana korra lõpp jõuab siis kohe, kui praegu kasutatavate kunstlikkude ärritusvahendite mõjust enam ei piisa. Ka paremal juhul on aeg, mis tolleni jääb, — lühike. Nädalast nädalasse läheneb kohtumõistmise tund.

Need oleksid lühidalt Ameerika tehnokraadi W. W. Parishi esitatud seisukohad artiklist „The New Outlook“.

I. Kg.

Harald Jänes. Valimik deklamatsioonid. Noor-Eesti Kirjastus Tartus, 1935. a. 308 lk. Hind 3 kr. 25 senti

Kui lehitsedes praegu Elise Kevendi „Ilulugemisi“, siis leiad sealt väga vähe seesugust, mida võiks praegu veel deklameerida, olgugi et selle illumisest on möödas ainult 16 aastat. Nii ruttu vananevad meie deklamatsioonikogud. Meil pole seesuguseid klassilisi kirjanduspalu, milliseid tahaks ikka ja jälle kuulda ükskõik kui kaua aja pärast. H. Jänes on valinud oma valimikku kõik palad uuemast kirjandusest. Nad on keelelt siledamad ja ladusamad ja vastavad sest küljest ajanootele. Nad ei tarvitsegi olla mingid klassilised palad, nad on vähemalt tükk aega vastuvõetavad ja huvitavad selle poolest, et nad on veel vähe tuntud, et neid on veel vähe kuuldud, peale mõne üksiku.

Õeldakse ju ka, et deklameerimisel polevatki tekst tähtis — ainult deklameerimisviis kisub kaasa. Keegi suurdeklamaator olevat osanud oma ettekandega niivõrd publikut võluda, et kui ta olevat lugenud ühest kümneni, siis terve saalitäis rahvast olevat nutnud. Sel juhul poleks siis deklameeritava teksti sisul mingit tähtsust.

Tavaliselt aga deklamatsiooniga püütakse esitada just teksti sisu ja selle vormilist ilu.

Et autor on püüdnud teha oma valimikust ka uuema kirjanduse esindusantoloogia tähestikulises järjekorras, see on tulnud raamatule kahjuks. Nii mõnigi autor oleks võinud jääda rahuga raamatust välja, nüüd aga on terves teoses olevaist kirjanduspaladest peaaegu kõige virilam V. Adamsi „Eesti hing“ sattunud just raamatu etteotsa.

Nii virilat ja vaevalist hinge eesti rahval küll pole, nagu seda kujutab see „Eesti hing“. Samuti üleareuse inimese igavust täis on ka järgmine Adamsi luuletus „Uneleja“.

H. Adamsoni „Mulgimaale“ on ilus laul, kuid tema tiivad ei kannu teda üle Mulgimaa piiride.

A. Adsoni „Poisikene“ on kena kooliluuletus. Loomulikku, elust võetud karjalapse igavust esitab A. Adsoni „Lats ütsinda“, mida on võimalik väljendada ka deklamatsioonis. Samuti hästi deklameeritav ja sisult huvitav on ka „Silson ning Liba“.

Deklamatsiooni-repertuaarist peaks aga kõrvaldatama ka kõik seesugused palad, mis sisaldavad keelevigu. See peaks olema eriti nõutav koolideklamatsioonide kohta.

On ju näiteks iseenesest väga kena lauluke August Alle „Legend“ (lk. 27), kuid värsipaaris

„käib, puistab vainule lilla
ja silitab tallede villa“

rikub vananenud partitiiv „lilla“ terve selle luuletuse ilu.

Kunstluules pole meil kujunenud peaaegu midagi kindlat värsimõõtu või värsivormi — igaüks luuletab nii nagu heaks arvab.

Hoopis kindlam on aga meie rahvalaulu vormitraditsioon. Sealt kõrvalekaldumine tundub

juba kergema või raskema dissonantsina. See tõttu ei sobi ka J. Semperi „Mure linki liiguteli“ deklameerimiseks. Võetagu kas või otsekohe kaks esimest värssi:

„Mure linki liiguteli,
Tuska kamberije kõpsas“.

Siin, „Tuska kamberije kõpsas“, teise ja kolmanda värsijala moodustab neljasilbiline sõna, mida aga eht rahvalaulus kunagi ei esine. Deklameerimiseks oleks see värs tulnud parandada kas või nii: „Tuska kõpsas kamberije“, mis oleks olnud loomulikum ja ei oleks nii valus kuulaja kõrvale. Samuti häirivalt mõjuvad seesugused „kreutzwaldlikud“ translatiivid, nagu „piirid eks a“ ja „eht eks a“ (pro „piirideksi“ ja „ehteksi“!).

Üldse oleks tahtnud näha kogus deklameerimismaterjalina ka tsüklilist häid rahvalaule, millised on ju veel raskemini kättesaadavad kui tsüklis ilmunud kunstluule. Teda lihtsalt ei saa kustki kätte.

Need üksikud vihjed puudustele. On ju kogus enamik laule, mis otse nagu loodud deklameerimiseks, mida kuulad meeleldi, kui on korralik ettekanne, kui deklameerija on teksti ilusti ära

Valimikus olevad proosapalad sobivad kõik ettekandmiseks, kui aga osatakse pakkuda igahit parajal kohal.

Raamatu koostaja on teinud oma töö — aeg ja praksis näidaku, mis siit sobib, mis mitte. Alataasa annab meie kirjandus juurde ka deklameerimiseks paremaid palu ja tõrjub halvemad eemale.
A. T—aa.

KIRJAVASTUSEID

Dr. K. L. Teie artikkel „Uutest arenemisvõimalustest kunstialal“ pole „Tänapäevale“ vastu võetav, ja nimelt järgmistel põhjustel: Bettina Holzapfeli raamat, mille järgi artikkel koostatud, ei paku mitte midagi uut. Mõtted ja nõuded, mida Holzapfel üles seab, on sama vanad kui inimsoo kunstiväljendused. Kas teadlikult või mitte näib nimetatud autor ignoreerivat kunsti ajalugu, püüdes kunsti probleemide lahendust otsida mingis kitsas, okkultismi kalduvas tõekspidamises. Kunstide arengust, ülesannetest ja väljendusviisidest näib Holzapfel teadvat hoopis vähe, sest vastasel korral ei kubiseks ta raamat nii paljudest valeväidetest ja võhiklikest vaadetest. Kunst pole kunagi olnud ega ole midagi irreaalset. Kui Bettina Holzapfel kriipsutab uue avastusena alla kujutava asja või olevuse hingeliste omaduste väljenduse kui kunsti väärtuslikuma osa, siis olgu tähendatud, et seda on püütud kunstiväljendustes alati ja igal ajajärgul ja pealegi palju huvitavamalt ja mitmekesisemalt, kui seda propageerib nimetatud autor. „Tänapäev“ avaldab väliskirjandusest ainult sarnaseid artikleid, milledeks leidub uusi ja algupäraseid ideid ja mõtteid.

J. V.

Tartu suurnäitus

peetakse

30. aug. – 2. sept. 1935. a.

Lõplikult väljaehitatud moodsa näitusväljal.

Samal ajal laulupidu ja „Eesti Nädal“.

Kasutage

huvironge, pühaäevapileteid ja üksiksõidul
20% hinnaalandust.

Eesti Põllumeeste Selts Tartus

Uusi õpperaamatuid lähemaks õppeaastaks:

- J. Aavik, O. Parlo ja L. Põdras. Eesti rahvalaule ja »Kalevala«.
- K. Mihkla ja O. Parlo. Kirjanduslooline valimik. Lugemik keskkooli 2. kl. ja algkooli 6. klassile.
- K. Mihkla, O. Parlo ja R. Wiidebaum. Kirjanduslooline valimik. 2. trükk. Lugemik keskkooli 1. kl. ja algkooli 5. klassile.
- K. Mihkla. Eesti kirjanduse ülevaade I. Tööraamat gümnaasiumi 3. klassile.
- A. Mölder. Eesti kirjandus muukeelseile keskkoolidele I, II, III ja IV jagu. Lugemikud 1., 2., 3. ja 4. klassile.
- A. Mölder. Eesti kirjandus muukeelseile algkoolidele I. Lugemik keskkooli 1. klassile. Lugemikud 3. ja 4. klassile.
- R. Wiidebaum, K. Mihkla ja O. Parlo. Valimik eesti ja teiste rahvaste muinasjutte keskkoolidele.
- A. Meiessaar. F. Dostojevski elu ja looming. Gümnaasiumi viimasele klassile.

- J. Aavik. Eesti keele õpik ja grammatika.
- J. Ainelo. Keeleline teatmik. Teine ümbertöötatud trükk.
- J. Tiedemann. Nos quoque latinuli. Ladina keele lugemik algajaile.
- A. Heydok. Seinatabelid saksa keele sugunimede määramiseks.
- E. Asson. Vana-aeg. Keskkooli kursus I klassile. (V õppeaasta)
- E. Asson. Keskaeg. Keskkooli kursus II klassile. (VI õppeaasta.)
- A. Perandi. Uutel teedel. Tööraamat algkoolidele I, II ja III õppeaasta.
- A. Parts. Maateaduse õpperaamat algkooli IV klassile. 3. täiendatud trükk.
- Dr. E. Markus. Maateaduse õpperaamat algkooli V klassile. 3. täiendatud trükk.
- Dr. E. Markus ja A. Parts. Maateaduse õpperaamat algkooli VI klassile. 3. täiendatud trükk.

**O-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“ Tartus,
Gustav-Adolffi tän. 8**